دیوانا

شێخ مەمدوح بریفکانی

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسەر: بەدران ئەحمەد حەبیب

* * *

ناوونیشان:

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، گەڕەکی خانزاد، هەولێر

س. پ. ژمارە: ١

www.araspublisher.com

دیوانا

شێخ مەمدوح بریفکانی

١٩١١-١٩٧٦ز

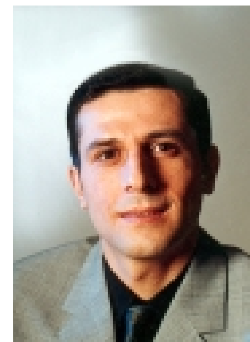
چاپا دووێ

دگەل زێدەبوون و پاککردنێ

زاهد بریفکانی
بەرهەڤ و ئامادەکریە بو چاپێ

ناوی کتێب: دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی
کۆکردنەوە و ئامادەکردنی: زاهد بریفکانی
بڵاوکراوەی ئاراس– ژمارە: ١٢٩
دەرهێنانی هونەری: ئاراس ئەکرەم
بەرگ: شکار عەفان نەقشبەندی
خۆشنووسیی بەرگ: محەمەد زادە
هەڵەگری: زاهد بریفکانی
سەرپەرشتیی چاپ: ئاوڕەحمان مەحمود
چاپی دووەم – چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر– ٢٠٠٢
لە کتێبخانەی بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی ڕۆشنبیری و هونەر لە هەولێر ژمارە (٢٩)ی ساڵی ٢٠٠٢ی دراوەتێ

زاهد بریفکانی

– سال ١٩٦٧ ل باژێرێ دهوکێ ل کوردستانا باشور هاتیە سەر دونیایێ.
– خوەندنا سەرەتایی و ناڤنجی ل باژێرێ دهوکێ تەمام کریە.
– ل زانکویا موسلێ د بەشا کیمیایێ دا خوەندیە.
– کومپوزسیون و ئارانژێریا گەلەک بەرهەمێن موزیکی یێن هونەرمەندێن کورد و بیانی کریە.
– دو بەرهەمێن موزیکا کوردی بناڤێ: ئینسترومێنتالا موزیکا کوردی، ١٩٩٨– سولاڤ، ٢٠٠٠، ل ئیستەنبولێ دەرخستینە.

بەرهەمێن کو هەتا نوها داینە چاپێ:

– لالەشین، دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی، بەشا یەکێ چاپخانا ئاپێک ستوکهولم، سوێد ١٩٩٧.
– دیدارێ یار، دیوانا شێخ شەمسەدینێ قوتبێ ئەخلاتی یێ بریفکانی، وەشانێن ڕوژا نو، ستوکهولم، سوێد ٢٠٠١، چاپا دووێ ل دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢ .
– زبانێ کوردی، دیوانا شێخ نورەدینێ بریفکانی، وەشانێن ڕوژا نو، ستوکهولم، سوێد ٢٠٠١، چاپا دووێ ل دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢ .
– کوردستان، دیوانا شێخ مەمدوح بریفکانی، بەشا دووێ ، وەشانێن ڕوژا نو، ستوکهولم، سوێد ٢٠٠١، چاپا دووێ ل دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٢ .
– الحقیقە والبیان فی ترجمە سادات بریفکان، نوسەر شێخ مەمدوحێ بریفکانی (١٩٦١ز)، ژ بەرهەڤ وئامادەکرنا زاهد بریفکانی یە، ستوکهولم، سوێد.

شێخ مەمدوح بریفکانی دداویا سالێن سیهان دا ئالا کوردی یاکو د سەرهلدانا (ئاگری)، ب پێشەنگیا (خوّیبوونی) و ئیحسان نوری پاشایی ل چیایێ ئاگری دسالێن(١٩٢٧–١٩٣١)ان دا هاتبووکرن و ئەڤ ئالا دوی شەڕی دا بکارهاتی، ماقویل و شێخێن وێ دەڤەرێ ل کوردستانی باکوور دان دەستێ شێخ مەمدوحێ بریفکانی. پشترا شێخ مەمدوحی ئەو ئالا کەسک و سوّر و زەر دەرباسی کوردستانا باشوور و پێشکێشی جەنابی بارزانیێ نەمر کر.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی د ١٥/١٠/١٩٤٢ د نامەیەکێ دا پیروزباهیا تێپەڕبوونا ١٠ سالان دسەر گوڤارا هاوارێ ل میر جەلادەت بەدرخانی کر، دوێ نامێدا بەحسا ئالا کوردی یا سور و زەر دکەت د هەلبەستا خوەیا بناڤێ پیروزیا جەژنێ و دوێ گوڤارێ دا هاتە وەشاندن.

شێخ مەمدوحی د ١٩٤٢دا هەلبەستا خوەیا بناڤێ وەلاتێ من یان خەملا کوردستانێ ژ گوڤارا روناهی یا میر جەلادەت بەدرخانی را شاند و دوێ سالێدا بەلاڤبو.

د ١٩٥٧/٧/٥ هەلبەستا لالەشین یاکو ل سەر ئازادیا کوردستانێ یە ڤەهاندیە.

«زاهد بریفکانی»

گەلێ مە پێویستی ب زانایێن خودان سەنگ یێن مینا شێخی هەنە.

هەژار موکریانی ١٩٧١

شێخ مەمدوحێ ئەخلاتی کلوّمەتەیەکێ بلندە دهوّزانا کلاسیکا کوردی دا.

رەشید فندی ١٩٩٨

شێخ مەمدوحێ بریفکانی شێخێ ئەدەبیاتا مە یا کوردییە.

صبری بوّتانی ١٩٩٧

شێخ مەمدوح بریفکانی وەک چاکە فێرسەکێ پێشەنگ و ئالا هەلگرەکێ ناڤدار و شارەزایەکێ مەلەڤان د مەیدانا رەوشەنبیری دا دهێتە ناسین.

حافظ قاضی ١٩٩٧

ناڤەرۆک

هەلبەست

پێشگوتن

پشتی بزاڤەکا بەردەوام زێدەتر ژ پێنج سالان و بئالیکاریا مالباتا شێخ مەمدوحێ بریفکانی من کاری دەست خەتێن هەلبەستێن جەنابێ شێخ مەمدوح بریفکانی ڤەژینمەڤە و دڤێ چاپێ دا بئاوایەکێ تەکوز و تەمام پێشکێشی خوەندەڤانێن کورد بکەم.

پشتی بیست و پێنچ سالان ژ کوچا داوی یا شێخ مەمدوحێ بریفکانی، ئەڤ جارا پێشی یە کو بەرهەمێن وی بدەستخەتێ وی بخوە ڕوناهی دبینن، پرانیا وان ژی بجانێ وەلات پارێزی و کوردستانتیێ دئاڤز و داگرتی نە. وەهاژی خویا دبە جەنابێ شێخ مروڤەکێ وەلات پارێز و نەتەوەخواز بویە و ئەو ستەم و زورا لسەر مللەتێ کورد دهاتە کرن بونە هاندەر کو ئەڤ هەلبەست بڤی جانێ نەتەوایەتی یێ مەزن وەرن داڕێژتن. خوە بێ گومان دا کارتێکرنا ڤان هەلبەستان بێتر بت گەر ددەما خوەدا هاتبان وەشاندن لێ لئیراقێ ژی مینا پەرچەیێن دی یێن وەلاتێ مە رایەداران نەهشتی یە بەرهەمێن کو جانێ وەلات پارێزییێ هەمبێز دکەن، بگەهن قوناغا چاپ و وەشانێ.

ژ بلی وێ کو هەلبەستێن شێخ مەمدوحێ بریفکانی خودی زمانەکێ ڕەهوان و گرامەرەکا دیار و بهێزە، ئەڤ هەلبەست مینا درێژە پێدانەکا وێ قوتابخانا نیشتیمانی یا کوردستانی یا نەتەوایەتی دهێتە بەرچاڤ، تەڤی ڤێژی شێخ مەمدوحی دهەلبەستێن خوەدا علمێ عەروزێ فەراهیدی کو پرانیا وان بەحران کاملن، دگەل پاراستنا تایبەتمەندی یا هەلبەستا کوردی بکار ئانی نە.

شەنگەستێ هەلبەستێن مەمدوحێ بریفکانی تەڤی مەسەلێن نەتەوایەتی پڕن ژ گەردونێن تەسەووفێ. ئەو نێرینا کو بهشەکێ زانا لهاویر دورا خوە دنێرە. ئێدی ژیانا هەژاری ژوێ نێرینا نەتەوایەتی و تەسەووفێ ژی شێخ بەر بخوەڤە دکێشا لوماژی ڤێ تەخا هەژار بیاڤەکا مەزن دناڤا هەلبەستان داگرتی یە، ئەڤ جانێ هەنێ دهەموو ڕەوشەکێ دا شێخ پێ رەبوو. دسالا ١٩٦١ شێخ زیندانی بو هەم دیسا دوێ ڕەوشێ دا ژی هەلبەستێن خوە ژ زیندانیان را دخوەندن. ژ بوی وێ ئەڤ هەلبەست بێن فێرا وەلات پارێزییێ و هەست کرن ب دوزا ڕەوایا گەلێ کورد.

ژ بەر کو مللەتێ کورد ئەو دەرفەتا دیروکی یا دانان و دیارکرنا توخیب و سینورێن

وەلاتێ خوە نەبویە، و ژ بەر هندێ کو زانایێن کوردان هەست بڤێ مەترسییێ کریە هەول داینە ب ڕێ یێن دی ڤان توخیب و سینوران بپارێزن، شێخ مەمدوح بریفکانی ژی وەکە زانایەکێ کوردان ئەڤ ڕێ مەشاندییە ئێدی وی ژی هەلبەستێن بڤی ئاوایی کو تێدا توخیب و باژێرێن کوردستانێ دیار دکت نڤێسی نە. هەلبەستێن هەلبەستڤانێن مەزنێن کوردان کو شێخ مەمدوح یەک ژوانە دوێ سەردەمێ دا ئەرکێ تومارکرنا تەڤایی ئالیێن ژیانێ بخوڤە دگرتن لوما ژی هن هەلبەست ئاوایەکێ جیوگرافی دستینن و هنەکێن دن ژی ئالیێن فەلسەفی و هنەک مینا دیروک و فەرهەنگ هاتینە ڤەهاندن.

سەرەرایی وێ کو شێخ مەمدوح بریفکانی مورشدێ تەریقا قادری بو، لێ جانێ خوە یێ نەتەوایەتی وەکو کوردەک ژ نەتەوەیەکا بندەست ژبیر نەدکر و ئەڤ ئەرکێ نەتەوی تێکلی ئەرکێ خوەیێ ئایینی و تەسەووفێ کربو و هەوڵ ددا ڤێ چەندێ دناڤا مریدێن خوەدا بەلاڤ بکەت.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی شەیدایێ پەیڤا کوردی بو، لوما دگەریانێن خوەدا هەول ددا دەڤێن کوردی یێن هەلبەستڤان و زانایێن کوردان کوم بکەت و لبەر بو وان دەق و ژێدەران بگەهینتە چاپێ کو وی وەها دهزراند(١):

(پێتڤی یە ئەم ل ئەدبیاتێن خوە موقاتەبن، هەردەم دهزرا مەدا بن و ژ هندا بونێ بپارێزین، دا هەردەم دبەر دەست و ل بەر چاڤێن مەبن، چونکی گەر ئەم ژێ ڤەقەتن ئەم ژ کوکا کولتور و ئەدبیاتێن خوە ڤەدقەتن، ئەم دێ خوە ژی هندا بکن.)

د بەشا یەکێ یا دیوانا هەلبەستێن شێخ مەمدوح بریفکانی کو بناڤێ لالەشینێ بو، ئەڤ هەلبەست تێدا نەبون و بو جارا پێشی دڤێ دیوانێ دا چاپ دبن:

عشقا شرینێ، گوناهێت من، دلبەرا قامەت ئەلیف، ترسا خودایی، پیرەڤوڕێ، نونا تەڤێ، کوردستان، گەلی کوردا، دەردێ گران، دا بچینە لالەشینێ، هلو ڕابن، ژعیراقێ مە دڤێت، طەمەفا، خوتییا من، توکا، هەڤال، شەڤێن تاری، دلبەر چ ب من نادەت، ئەهلێ زەمانی، سەحەر، باغێ جەنەتێ، خوەزی.

هەلبەستێن بناڤێ:

زولفێن د مەست (٢) بەیت، ئەسمەرێ (٧) بەیت، هەوار (٣) بەیت، بەهدینان (٦)

(١) سوحبەتا شێخ مەمدوح بریفکانی یە دبەرسیڤ دانا پرسیارا خودێ ژێ رازی صەبری بوتانی.

بەیت، نازەنین (٤) بەیت، دلبەرێ (٢٨) بەیت، کاروان (٢٠) بەیت، سولین (١٨) بەیت، سینور (٣) بەیت،
ئەڤ هەلبەستە د بەشا یەکێ یا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی یاکو بناڤێ لالەشین بو، کێم هاتبون نڤێسین دڤێ پرتوکێ دا ب تەمامی تێن چاپ کرن.

هەلبەستێن بناڤێ:

پەریشان، جارنا، دنیا، کەفی، سیما، خوەزی، د ئورژینالا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی دا تونەبون، مە ژ سەرکانی یێن جهێ ئەڤ هەلبەست بدەست خستنە، لبن هەلبەستان بخوە سەرکانییا هەلبەستان هاتیە نڤێسین.

زاهد شێخ مەمدوح بریفکانی

گولانا ٢٠٠٠ کوردستان

پێشگۆتنا بەشێ یەکێ
یا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی
لالەشین

خوەندەڤانێ هێژا، من د ڤێ پرتووکێ دا، بەس هندەک ژ هەلبەستێن شاعرێ بناڤ و دەنگ شێخ مەمدوح بریفکانی بەلاڤکرنە. ئەڤ هەلبەست ژ رۆژنامەیا هاوکاری، بزاڤ، برایەتی و کۆڤارا هاوار و رۆناهی و پرتووکا هۆزانڤانێت کورد یا صادق بەهائەددین ئامێدی و دەستنڤیسا ئیحسان بریفکانی و ژ کاسێتا دەنگێ شێخ مەمدوحی بخوە یا کو بەری وەفاتا خوە ب رۆژەکێ ل بەغدایێ، ل مالا کورێ خوە عەبدولسەلامی تۆمار کربوو و هەروەسا ژ دەستنڤیسا رەشید فندی کو هەلبەستا یازدەی ئاداری ژ زاردەڤێ شێخی بخوە نڤیسیبوو هاتنە وەرگرتن.

خوە هەلبەستێن شێخ مەمدوحی ب دەستخەتا وی بخوە هەنە، لێ مخابن، هێش دەرفەتا ب دەستخستن و چاپکرنا وان بدەست من ڤە نەهاتیە. دبە کو دڤان هەلبەستێن بەری نوکە وەشیایی دا شاشی هاتبنە کرن، لێ ژبەر نەبوونا دەستنڤیسا وی د دەستێن من دا، ئەز نەشیام وان هەموو شاشیان راست بکم، لێ من و لگۆر پێچێبوونا خوە و هاریکاریا دایکا خوە هەولدایە کو شاشیان راست بکم و شعرێن وی یێن د دەست من دا بدورستی بگەهینم بەر دەستێن هەوە یێن هێژا.

گەلەک شاعر هەنە کو دقادا هەلبەستڤانیێ دا خودان پێچێبوونێن بلندن و ئافراندنێن وان یێن شعری یێن بوهادار و پڕی جوانی و شیانا شعری هەنە لێ مخابن کو بەرهەمێن وان یێن چاپکری نینن و ژ بەر هندێ ژی هایا خوەندەڤانێ کورد، ب ئاوایەکێ باش، ژێ نینە. مەبەستا من ژ بەلاڤکرنا ڤێ پرتووکێ ئەوە کو ئالیێ شێخ مەمدوحی یێ هەلبەستڤان و هەستدار، جیهانا وی یا تژی ئەڤین و سۆفیتی و وەلاتپارێزی، شێخێ خوەش کوردی ئاخێڤ دەینم بەر چاڤان.

خوە بێ گومان، دا کارتێکرنا ڤان هەلبەستان پێتربت ئەگەر د دەما خوە دا هاتبان وەشاندن، لێ هەر وەکی ئەم هەموو دزانن ل عیراقێ ژی، مینا ل پارچەیێن دی یێن وەلاتێ مە، حکومەتێن دەستهەلاتدار رێ نەددان چاپکرن و وەشاندنا بەرهەمێن ئەدەبی، یێن کو ب جانێ وەلاتپارێزی و کوردستانتیێ د ئاڤز و داگرتی بوون، و ژ وان هەلبەستان. د سەر هندێ را ژی چەند هەلبەستێن شاعرێ نەمر د چەند رۆژنامە و کۆڤاران دا و د رادیۆیا کوردی یا عیراقێ دا هاتبوون بەلاڤکرن.

هەروەسا د رۆژنامەیا وەلات یا ٢٢-٢٨ێ شباتا ١٩٩٢ێ، هەژمارا ١٢ێ یا کۆڤارا نوودەمێ یا سالا ١٩٩٤ێ و د کۆڤارا کاروان و بەیان و رۆشنبیری دا ل سەر بریفکانی هاتیە نڤێسین و هەلبەست یان پارچە هەلبەستێن وی تێ دا هاتنە وەشاندن.

ژ بلی ژینەنیگارا شێخ مەمدوحی یا کو پشتی ڤێ پێشگۆتنێ دهێت، ئەز ژیاننامەیا شێخ نورەددینێ بریفکانی یا کو شێخ مەمدوحی د وەختێ خوە دا ژ عەبدولرەقیب یوسفی را هنارتبوو و وی ژی د پرتووکا خوە "دیوانا کرمانجی" دا وەشاندبوو، دگەل دەستخەتا شێخ زەینەلعابدینی ل سەر شێخ شەمسەددینێ قوتب و شێخ نورەددینێ بریفکانی و چاوا دامەزراندنا رێچا سۆفیتیێ ل بریفکانێ کو وی ژ زاردەڤێ شێخ مەمدوحی وەرگرتبوو، هەر دڤێ پرتووکێ دا بەلاڤ دکم. مەبەست ژ ڤێ ژی پێتر و چێتر ناسکرنا شێخێ شاعر و مالبات و رێچا وییە.

ئەز دخوازم لڤێدەرێ دیاربکم کو ژبلی هەلبەستڤەهاندنێ، هەروەسا شێخ مەمدوحی فەرهەنگەکا کوردی عەرەبی چێکربوو، ئەز مژوولی ئامادەکرنا وێمە. ئەز هەر د ڤێ پرتووکێ دا وێنەیێن بریفکانی و شێخێن بریفکانێ دگەل دەستخەتێن هەلبەستێن بریفکانی و هەروەسا سەجەرەیا مالباتا بریفکان یا کو شێخ مەمدوحی بخوە ئامادەکری بەلاڤ دکم. بەرهەمەکا دی ژی یا شێخ مەمدوحی کو نەهاتیە وەشاندن، لسەر مالاباتا شێخێن بریفکان بناڤێ (الحقیقە والبیان فی ترجمە سادات بریفکان) کو ژوی دەست پێدەکە هەتا کو دگەهە باپیرێن وی یێن هەری دوور لبەر دەستێن منە و ژبو چاپێ ئامادەدکم.

هێڤیدارم کو دەستنڤیس و هەلبەستێن ئەخلاتیێ هەمیشە زندی، یێن ب دەستخەتا وی بخوە، بکاربن د رۆژەکا نە دوور دا رۆناهیێ ببینن و خوەندەڤانێ کورد و حەزدارێن ئەدەب و ب تایبەتی شعرا کوردی چاڤێن خوە ب دیتن و خوەندنا وان کل بدن.

زاهد شێخ مەمدوح بریفکانی

تەباخ ١٩٩٧

بنەرەها
شێخ مەمدوح بریفکانی
(١٣٢٨ھ-١٩١١ز)-(١٩٧٦ز)

شێخ مەمدوح بریفکانی کورێ شێخ موحسنێ بریفکانی[(١)] (سال ١٣٤٤ھ-١٩٢٥ز کوچکری)، کورێ شێخ عەبدولجەباری (سال١٣١٣ھ-١٨٩٥ز کوچکری)، کورێ عەبدولقەهارێ بریفکانی، کورێ عەبدوڵلایێ بریفکانی (سال١٢٦٧ھ-١٨٥٠ز کوچکری)، کورێ عەبدولجەبارێ بریفکانی (سال ١٢٣١ھ-١٨١٥ز کوچکری و ل گوندێ ئیتوتێ هاتیە ڤەشارتن)، کورێ شێخ نورەددینی[(٢)] (سال ١١٩٥ھ-١٧٨٠ز کوچکری)، کورێ ئەبوبەکری (سال ١١٥٨ھ-١٧٤٤ز کوچکری)، کورێ زەینەلعابدینی[(٣)] (١٠٣٥ھ- ١٦٢٥ز) ژدایک بوی، و سال (١١١٩ھ-١٧٠٧ز) کوچکری، کورێ شێخ شەمسەددینێ قوتبێ ئەخەلاتی یێ بریفکانی یێ کو ل سال (٩٩٧ھ- ١٥٨٨ز) ژدایک بوی و سال (١٠٨٥ھ- ١٦٧٤ز) ل بریفکان کوچکری[(٤)]،

(١) شێخ موحسنێ بریفکانی: لگور گوتنا مەلا موحەممەد سەعیدێ بریفکی یێ دهوکی، د پرتوکا خوەیا بناڤێ (فضلاء بهدینان)، لسەر شێخ موحسنێ بریفکانی وەها گوتیە: شێخ موحسن کورێ شێخ عەبدولجەباری برایێ شێخ نوری یێ بریفکانی یە. مروڤەکێ ژ دونیایێ ڤەقەت و بئاخرەتێ و بعیبادەتا خودێ ڤە مژول بو، لوما ژ خەلکی دور کەفتبو، پڕ ژ خوەندنا پرتوکان حەز دکر بتایبەت پرتوکێن ئاینی، ژیێ شێخ مەمدوحی سێ سال بو دەما بابێ وی شێخ موحسنی مالا خوە ژ گوندێ بادێ بارکری و بەرەو گوندێ بریفکا ڤە چوی ولور بجە بو. شێخ موحسن هەتا مرنا خوە لبریفکا مایە، کورێ وی شێخ مەمدوح حەیا مرنا بابێ خوە چاڤێ خوە لێ دکر. شێخ موحسن دناڤ مەزارگەها نوری (القبە النوریە) هاتیە ڤەشارتن.

(٢) نورەدین: ئەڤ نورەددینە، باپیرێ (شێخ نورەدینێ بریفکانی یە، یێ کو ناڤدارە ب زانا و هەلبەستڤانیێ، یێ کو سال (١٢٠٥ھ-١٧٩٠ز) لبریفکا ژ دایک بوی و سال (١٢٦٨ھ-١٨٥١ز) لبریفکا چویە بەر دلوڤانیا خودێ).

(٣) شێخ زەینولعابدین: کورێ چارێ یێ شێخ شەمسەدینێ ئەخلاتی یە. ئەو د سەردەما خوەدا قازی بو، شێخ زەینولعابدین باپیرێ سەیدێن بریفکان و بنەمالا نوری و شێست ناڤدین و بنەمالا غەزالی یە. وی سێ کور هەبون: حوسەین باپیرێ بنەمالا شێست ناڤدین. ئەبوبەکر باپیرێ بنەمالا بریفکان و بنەمالا نوری یە. غەزالی باپیرێ بنەمالا غەزالی یە.

(٤) شێخ شەمسەددینێ ئەخلاتی: زانا، سوفی و هەلبەستڤانێ ناڤدارە، ژ مەزن و کەنکەنێت سەردەما خوە بو، ئەو ژ کوکا خو ژ باژێرێ ئەخلاتێ یە، د سەردەما وی دا شەربو لناڤبەرا دەولەتێن عوسمانی و صەفەوی، بو ئەگەرا کاڤلکرنا باژارێ ئەخلاتێ، ئەوژی یەک بو کو چبو دەڤەرا هەکاریا بو جەم سولتان عمادەددینێ هەکارێ یێ کو حاکم بو لهەکاری حەیا سال (١٠٤٩ھ - ١٦٣٩ز)، ئەو دگەل کوچەربونەکا عەشیرا ئەرتوشیا گەهشتە دەڤەرا عەشیرا

کورێ عەبدولکەریمێ ئەخلاتی، کورێ موسایێ ئەخلاتی، کورێ سلێمانێ ئەخلاتی، کورێ عەبدولغەنیێ ئەخلاتی، کورێ ئیسحاقێ ئەخلاتی، کورێ بابا مەنصورێ ئەخلاتی، کورێ (کمال الله والدین) شێخ حوسەینێ ئەخلاتی یێ ناڤدار یێ کو سال (٨٠٨ هـ- ١٤٠٥ز) ل مسرێ کوچکری[٥]، کورێ ئەبولحەسەن عەلی یێ خەلەواتی یێ ئەخلاتی[٦] یێ کو سال (٧٨١هـ-١٣٧٩ز کوچکری)، کورێ حاج نزامەددینێ ئەخلاتی کورێ ئەحمەدێ ئەخلاتی[٧] کورێ زەینولعابدین عەلی یێ زوردانی یێ مووەحدێ

مزوریان لباشورێ کوردستانێ ل سالا (١٦٢٠ز) لسەر دەما حاکمێ ئامێدیێ (سیدی خانی) و وی حەفت گوند دیاری شێخی کرن ژبو بەلاڤکرنا رێچا سوفیتیێ یا خەلوەتی و تەکیا خو ل بریفکا دانا.

(٥) شێخ حوسەینێ ئەخلاتی: زانەیەکێ بهێز بو دعلمێ (ظاهر و باطن) و لسەرکێشیا عالمێت زەمانێ خوە بو دزانینا (علم الجفر)، یێ ناڤدارە دناڤ عەرەب و عەجەم و کوردان دا، وەختێ کو زانی لەشکەرێن جەنگیزخانی بتالانێن مەزن ل ئیرانێ و ترکستانێ - تورانێ رادبن و بەرەو کوردستانێ ڤە تێن، ئەو دگەل ١٢ هزار بنامالان ژ مرید و دوست و مروڤێن خوە (ل سالا ٧٩٠هـ-١٣٩٧ز) ژ ئەخلاتێ باردکەن بەرەو ولاتێ مسرێ ڤە دچن، و لوێ دەرێ ل سالا (٨٠٨ هـ - ١٤٠٥ز) کوچکریە، و هەتا ڤێ سەردەمی ژی تاخەک هەیە بناڤێ (حی الأخلاطین) لقاهیرە تەکیا و مەزارێ شێخ حوسەینێ ئەخلاتی لێ هەیە، مرید و مروڤێن وی بناڤێ شێخ حوسەینێ ئەخلاتی ئاڤا کرنە. (دشەرەفخانا بدلیسی د بەشێ ئەخلات دا بنێرە)

(٦) ئەبولحەسەن عەلی: لسەر گوتنا سەیدا عەبدولکەریمێ مودەرس د پرتوکا خوەیا بناڤێ (بنەمالەی زانیاران) ڕوپەل ٤٣٢ ناڤێ ئەبولحەسەن عەلی بڤی ئاوایی نڤێسی یە: سەید و ئیمام و شێخێ مورشد شەیخولئیسلام عەلی یێ کو سالا (٩١٥ ێ هجری) کوچکری، ئەڤ سال مرنا کو سەیدا عەبدولکەریم مودەرس نڤێسی شاشە و یا دورست: ئەبولحەسەن عەلی یێ خەلەواتی کو رێچا وی یا ئولی بو یێ ئەخلاتی یە، یێ کو (سال ٧٨١هـ-١٣٧٩ز کوچکریە) وەک شێخ مەمدوحی نڤێسی و دبێژە ئەبولحەسەن عەلی لسەر دەما شاهێ نەقشبەندانی ژیایە و ئەڤ شاهە سال (٧١٩هـ-١٣١٩ز) ژ دایک بویە و ل سال (٧٩١هـ-١٣٩١ز کوچکریە). سەیداعەبدولکەریمێ مودەرس لسەر سەجەرەیا بنەمالا شێخ نورەدینێ بریفکانی وەها نڤێسی یە: ئەڤ سەجەرە و نەسەب لبەر پرتوکا بناڤێ (إرشاد السالکین فی طریق العارفین) کو یەک ژ باپیرێن ڤێ بنەمالا بریفکان نڤێسی یە و تێدا ناڤێن ئەندامێن ڤێ بنەمالێ بگشتی دانایە. شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ سەجەرا ناڤبوری د داوییا دیوانا شێخ نورەدینێ بریفکانی دانایە و ئەڤ دیوانە یا کو شێخ مەمدوحی بخوە دناڤبەرا سالێن (١٩٤٠-١٩٦٦ز) بدەست خەتا خوە نڤێسی لداویا دیوانێ ئینفورماسیونێن گرنگ لسەر ژدایک بون و کوچکرنا ئەندامێن ڤێ بنەمالێ بگشتی نڤێسی نە.

(٧) سەید ئەحمەدێ ئەخلاتی: یێ ناڤدارە ب (باپیر و مەزنێن سەیدێن ئەخلاتێ و بریفکانێ) یەکەمین کەس بو لسالا (٦٨٢هـ-١٢٨٣ز) ژ هەمەدانێ بارکری و هاتیە ئەخلاتێ ل سەر گوتنا بابێ خوە ژبو بەلاڤکرنا تەریقەتا (سەهروەردی)، ئەڤ بارکرنا هان د سەردەما سولتان تکودار کورێ هولاکوخان کورێ تول خان کورێ جەنگیزخانی بویە. پشتی نەمانا عەباسییا ژ

خوراسانی[٨] یێ بوزنجی[٩] یان (بوزنجردی) یێ هەمەدانی یە (یێ کو سال ٦٨٥هـ-١٢٨٦ز کوچکری)، کورێ سالحێ هەمەدانی، کورێ یوسفێ هەمەدانی، کورێ سەلیم (أبو مسلم العراقي الهمداني)، کورێ یوسفێ هەمەدانی (أبا يعقوب)[١٠]، کورێ ئەیوبی، کورێ موحەممەد یوسف (صدرالدین)، کورێ جەلالەددین حوسەین، کورێ زەینولعابدین (أبو المؤيد علي شعيب) یێ کو (بزهرة و قيل بوهرة) ناڤدارە، کورێ جەعفەر (أبوالحرث)، کورێ موحەممەد (أبو جعفر الرضوي)، کورێ مەحمودی (أبو محمد الرضوي) ، کورێ ئەحمەدی (التقي، الرضوي)، کورێ عەبدولایی (المنتخب، الرضوي)، کورێ عەلیێ (المنتخب المنتقي المختار و الامام النقيب ببغداد)، کورێ ئیمام جەعفەری (الذكي المصدق) ،کورێ ئیمام عەلی یێ هادی (العسكري) کورێ ئیمام موحەممەد جەوادی، کورێ عەلی یێ ڕزا، کورێ ئیمام موسا بن کاظم (الامام موسێ الکاظم) ،کورێ ئیمام جەعفەری (الصادق)، کورێ ئیمام موحەممەد باقری، کورێ ئیمام زەینولعابدین عەلی یێ سوجاد (السوجاد)، کورێ ئیمام حوسەین (**رض**) (الشهید)، کورێ (فاطمه الزهراء البتول بنت محمد ﷺ).

بەغدادێ، و هەروەها ئەییوبیا.

(٨) زەینولعابدین عەلی یێ زوردانی: یێ ناڤدارە بناڤێ (السید الأمیر الکبیر الشیخ زین العابدین علی الزوردانی الهمدانی الموحد الخوراسانی) ئەو د سەردەما خوەدا میرەکێ مەزن بو، (سال ٦٨٥هـ-١٣٢٧ز) چویە بەر دلوڤانیا خوەدێ.

(٩) بوزنجێ: گوندەکە ژ گوندێن هەمەدانێ، ل ئیرانێ و دبێن (بوزنجردی).

(١٠) یوسفێ هەمەدانی (أبی یعقوب): یێ ناڤدارە ببابێ یەعقوبی، لسالا (٤٤٠ یان ٤٤١هـ-١٠٤٩ز) ل بوزنجێ (فی ربیع الأول) ل بیامین کو د کەڤە دناڤبەرا(هەرات و نەعشور) هاتیە سەر دونیایێ، و ل سالا (٥٣٥هـ-١١٤٠ز) پشتی کو ٩٥ سالان ژیایی کوچکریە ول (مەرڤ) کو باژێرەکە ل خوراسانێ هاتیە ڤەشارتن. سەیدا د. حوسەینێ خەلیقی ژمرا بەحس کر، کو گورێ وی ناسیارە و بخوە ل مەرڤ دیتیە.

ئەڤ ڕونکرنە ل سەر ڤێ بنەمالێ، شێخ مەمدوحێ بریفکانی د داویا دیوانا شێخ نورەدینێ بریفکانی دا نڤێسیبون.

ژیاننامەیا شێخ مەمدوح بریفکانی

شێخ مەمدوح سال ١٩١١ز، ل گوندێ بادێ یێ سەر ب پارێزگەها دهۆکێ، ژ دایک بویە. خوەندنا خوە ل بریفکان ل سەر دەستێ ماموستایێ تەکیا گوندی مەلا عەبدولاهێ ئەتروشی دەسپێکریە و سێ سالان لجەم خوەندیە، پشترا چویە گوندێ سپینداریێ لناڤ بەرواری ژێریا و نێزیکی سالەکێ ل جەم ماموستایێ گوندی مەلا ئەحمەدێ کورێ مەلا عەبدولخالقێ العقری (ئاکرەیی) خوندیە. ژ وێ دەرێ ژی چویە ئەتروشێ و ل تەکیا شێخێ ناڤدار شێخ عەبدولرەحمانێ ئەتروشی بنەجە بویە و ل سەر دەستێ ماموستا حەجی مەلا ئەحمەدی خوەندیە. پشتی هەیامەکێ ژ ئەتروشێ چویە گوندێ کەمەکا نێزیکی دو سالان لور ل جەم ماموستا حەجی مەلا عیسایێ سالحێ کەمەکی خوندیە. پشترا چویە زاخو و ل بەر دەستێ ماموستا مەلا ئەحمەدێ کورێ مەلا عەبدولخالقێ العقری (ئاکرەیی) خوەندننامەیا دوازدە علمان وەرگرتیە، و پشتی وێ ڤەگەریاڤە گوندێ بریفکا. هەروەها ل دانیشگەها (آل البیت) ل بەغدا و ل دانیشگەها (الحکمە) ل نەجەفێ نێزیکی دو سالان گەلەک دەرسێن ئولی وەرگرتنە.

سال ١٩٣٣ کچا شێخ ئیبراهیمێ حەقی یێ نەقشبەندی مارەکر و سی سالا ئەو و کابانیا خوە ل گوندێ شێخ ئیبراهیمی مانە. پاشی ژ وێ دەرێ چوون و ل باژێرێ دهوکێ بنەجە بون. سال ١٩٣٨ کچا یوسف پاشایی، خویشکا حازم بەگی ل زاخو مارەکریە. سال ١٩٥٤ کچا مەلا مەحەمەدێ کورێ عەبدولخالقێ العقری (ئاکرەیی) سەیدا و پێشنڤێژێ مزگەفتا مەزن ل دهوکێ مارەکریە. شێخ مەمدوح دوجارا چویە حەجێ. ل ١١ نیسانا ١٩٧٦ شێخ مەمدوح ل بەغدایێ چوو بەر دلوڤانیا خودێ و ل گورستانا دهوکێ هاتە ڤەشارتن. ناڤبری یازدە کور و پێنج کچ لپاش خوە هشتن، ناڤێن کورێن وی ئەڤن: **نوری، ئەحمەد، موئەیەد، عەبدولسەلام، موحەمەد، عەبدولقادر، موحسن، ئیحسان، عەدنان، زاهد، عزەدین**.

سال ١٩٧٠ بەشداری کونگرەیا نڤیسەڤانێن کورد بویە، کو ل ٢٣ خزیرانێ ل بەغدایێ هاتبوو لدارخستن، شێخ مەمدوحی ٢٨ دەنگ ژ هەژمارا ٧٧ دەنگان ستاندن و بوو ئەندامێ کومیتەیا رێڤەبەر یا یەکێتیێ. پشتی کو تایێ یەکەتییا نڤیسەڤانێن کورد ل دهوکێ دامەزرای، ناڤبری بوو یەکەمین سەروکێ وێ. هەروەها شێخ مەمدوح بو ئەندامێ (کۆڕی زانیاری کورد).

ناڤبری د هەلبەستێن خوەدا خوە ب ئەخلاتی(*) ناڤ دکە. هەروەها هەلبەستا (وەلاتێ من) یان (خەملا کوردستانێ) د گوڤارا رۆناهی، هەژمارا ٣١ یا نیسانا ١٩٤٣دا هاتبوو وەشاندن. هەلبەستا وی (ڕوژ بێتە دەر) د هەژمارا پێنجهێ یا گوڤارا هاوار یا سالا ١٩٤٢دا هاتبوو وەشاندن. هەلبەستێن وی د ڕوژنامەیا (برایەتی)، هەژمارا سێ یا سال ١٩٧٠ و د هەژمارا شەشێ یا گوڤارا (نووسەری کورد) یا سال ١٩٧٢ دا و د گوڤارا کرێکاران ل ڕوژا پێنجشەمبی ل ١٩٨٦/٧/١٠ و د گەلەک گوڤار و ڕوژنامەیێن دیدا هەلبەستێن وی هاتن بەلاڤکرن.

هێژا بریفکانی هەر ژ لاوینیا خوە حەز ژ هەلبەستان دکر. وی هەلبەستێن شاعرێن کورد یێن مەزن مینا مەلایێ جزیری، ئەحمەدێ خانی، فەقێ تەیران، باتەیی، بەکر بەگێ ئەرزی، شێخ نورەددینێ بریفکانی، شێخ شەمسەددینێ ئەخلاتی یێ بریفکانی... هتد، خوەندنە و بکارتێکرنا وان خوە دایە بەر هەلبەست ڤەهاندنێ.

نور محەمەد لسەر ژیانا بابێ خوە شێخ مەمدوحێ بریفکانی ب کورتی وەها دبێژە: شێخ مەمدوح کورێ شێخ موحسنی کورێ سەید عەبدولجەباری کورێ سەید عەبدولقەهاری کورێ سەید عەبدولای کورێ سەید عەبدولجەباری کورێ سەید نورەدینی کورێ سەید ئەبوبەکری کورێ سەید زەینولعابدینی کورێ سەید شێخ شەمسەدینێ قوتبێ ئەخلاطی یێ بریفکانی یە.

شێخ مەمدوح سال (١٣٢٩هـ-١٩١١ز) لگوندێ بادێ کو بسەر ناحیا دوسکیاڤەیە هاتیە سەر دونیایێ.

ژییێ وی سێ سال بو دەما مالا وان ژ گوندێ بادێ هاتە بارکرن بو بریفکا، دەست بخوەندا قورئانێ کر دەما ژییێ وی حەفت سال بو. دەرسێن ئولی لبریفکا وەرگرتن و هەروەها لدهوکێ لجەم مەلا عەبدولایێ ئەتروشی و لشوشێ لجەم مەلا ئەحمەدێ صورانی و لسپینداریێ و ئەتروشێ لجەم سەید ئەحمەدێ دەرگەلی و لموصلێ لجەم فەتتاح ئەفەندی ول بیسپنێ لجەم شێخ نەسرەدینی خوەندیە، پشترا ڤەگریا زاخو لجەم مەلا یونسی خوەندیە و پشترا لبریفکا لجەم مەلا مەحەمەد عبدوالخالقێ ئاکرەیی (العقری) و ل گەرماڤا لجەم شێخ ضیائەددینی و پشترا دیسا بارکر بو زاخو لجەم سەیدا مەلا ئەحمەدێ ئاکرەیی (العقری) حەتا کو خوەندنا خوە

(*) ئەخلاتی: نازناڤێ شعری یێ شێخ مەمدوحێ بریفکانی یە. خەلات یان ئەخلات ناڤێ باژێرەکی یە لکوردستانا باکور. شێخ مەمدوح بخوە ژ بنەمالا شێخ ئەحمەدێ ئەخلاتی یە.

بگشت ئینای لسالا ١٩٣١ز پشترا ڤەگەریا گوندێ بریفکا ودەست ب کارێ ماموستاتیێ کر.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی لبەغدا ئیڤارا ڕوژا شەمیێ ل ١٩٧٦/٤/١٠ ژبەر راوستانا دلێ وی چوویە بەر دلوڤانیا خودێ و زاروک و مروڤ و دوستێن وی لاشێ وی یێ پیروز ژ بەغدا ئانینە باژارێ دهوکێ بنەجهێ مالا وی و لەزارگەها دهوکێ یێ مەزن لجەم گورێ صبغە الله یێ مفتی هاتە ڤەشارتن، خوەدێ ژێ رازی بت.

وەرگرتنا ئیجازا تەریقەتا قادری(*)

لگور ئیمام موحەممەد ڕزوانی یێ کو دناڤبەرا سال (١٢٦٩-١٣٥٧ه) ژیای، و د پرتوکا خوەیا بناڤێ (آداب الأخلاق) یا کو مەحفوز موحەممەد عومەر بەگێ عەبباسی ل سالا (١٤٠٢ه-١٩٨١ز) لچاپخانا الجمهور لموسلێ چاپ کری، وەها لسەر شێخ مەمدوحێ بریفکانی گوتیە: پشتی کو شێخ مەمدوحی ئیجازا دوانزدە علمی لسەر دەستێ شێخ و مەلا ئەحمەدێ مودەرس (العقری) وەرگرتی، هەر وێ سالێ ئیجازا تەریقا قادری ژ دەستێ شێخ موحەممەد ڕزوانی وەرگرت. شێخ ئەحمەدێ حەببار دبێژە شێخ مەمدوحی لگور وێ ئیجازا کو ژ شێخ موحەمەد ڕزوانی وەرگرتی و ژ چەند هامشێن (دلائل الخیرات)... هتد (ئیجازا تەریقەتا قادری دا من).

(*) ئەم فوتوکوپیا ئورژینالا وەرگرتنا ئیجازا تەریقەتا قادری یا شێخ مەمدوحێ بریفکانی لڤێ دەرێ چاپ دکن. لگور ڤێ ئیجازێ شێخ مەمدوحی ڕوژا ١٨ێ مەها (ذوالعقدە) کو دبە ڕوژا پێنشەمبی سالا (١٣٥٣ه- ١٩٣٤ز) ئیجازە ژ شێخ (محمد ذنون الرضوانی) وەرگرتیە.

بەرهەم و خەباتێن شێخ مەمدوح بریفکانی

١- **لالەشین**: بەشا یەکێ یا دیوانا هەلبەستێن شێخ مەمدوحێ بریفکانی، ژ کومکرن و ئامادەکرنا زاهد بریفکانی، چاپخانا ئاپێک، ستوکهولم، سوێد، ١٩٩٧.

٢- **فەرهەنگا بریفکانی**: جارا پێشی وەک برەک د بەشا یەکێ یا دیوانا وی هاتیە چاپکرن، ئورژینالا وێ دسالا ١٩٥٠ێ دا هاتیە نڤیسین. فەرهەنگ بکوردی-عەرەبی یە، شێخ مەمدوحی پەیڤێن کوردی هەم بئەلفابێ یا عەرەبی، هەم بئەلفابێ یا لاتینی یا کوردی نڤیسی نە.

٣- **دیوانا شێخ نورەدینێ بریفکانی**: شێخ مەمدوحی د ناڤبەرا سال (١٩٤٠-١٩٦٦ز) کومکریە، زاهد بریفکانی بەرهەڤ و ئامادەکریە، ل وەشانێن ڕوژا نو، ستوکهولم، سوێد، ٢٠٠١ چاپکریە.

٤- **دیوانا شێخ شەمسەدینێ قوتبێ ئەخلاتی یێ بریفکانی**: شێخ مەمدوحی د ناڤبەرا سال (١٩٤٠-١٩٦٦ز) کومکریە، زاهد بریفکانی بەرهەڤ و ئامادەکریە، ل وەشانێن ڕوژا نو، ستوکهولم، سوێد ٢٠٠١، چاپکریە .

٥- **الحقیقة و البیان في ترجمة سادات بریفکان** : ئەڤ پرتوک بزمانێ عەرەبی هاتیە نڤیسین، راڤەکرنا سەجەرەیا بنەمالا بریفکانێ یە، شێخ مەمدوحی د سالا ١٩٦١ز نڤیسی یە.

٦- **پێنجی و یەک هەلبەستڤانێن کورد**: ئەڤ خەباتا شێخ مەمدوحی ژ بەرهەمێن ٥١ هەلبەستڤانێن کورد پێک تێ.

٧- **ژ بلی بەرهەمێن هەلبەستان**، شێخ مەمدوح بریفکانی گەلەک چیروک و مەتەلوکێن کوردی و گوتارێن لسەر دیروکا کوردی بزمانێ کوردی و عەرەبی نڤیسی نە. ئەڤ بەرهەم لجەم کورێ وی زاهد بریفکانی پاراستنە.

٨- **لیستەیا شەجەرەیا بنەمالا بریفکانیان**: جارا پێشی وەک برەکێ د بەشا یەکێ یا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی دا یا کو بناڤێ لالەشین، هاتیە چاپ کرن.

میرێن ئامێدیێ یێن کو لئامێدیێ حوکم کرنە

ئەڤ ناڤە لژێر ڕوپەلەکێ دا د ناڤ فەرهەنگا شێخ مەمدوحێ بریفکانی دا بون کو بدەست خەتێ وی بخوە هاتبو نڤێسین. لێ دبەشا یەکێ یا لالەشینێ دا نەهاتبون چاپ کرن، و ژبو گرنگیا وێ، مە پێویست دیت کو ل ڤێ دەرێ چاپ بکن:

١- الأمير بهاءالدين: مدة حكمه ٤٥ سنة، توفي.
٢- الأمير زين العابدين بن الأمير بهاءالدين.
٣- الأمير سيف الدين بن الأمير زين العابدين.
٤- الأمير حسن بن الأمير سيف الدين: من سنة ٨٧٥ هجرى، ١٤٧٠ميلادي، الى سنة ٩٣٥ هجرى، مدة حكمه ٦٠ سنة، توفي
٥- السلطان حسين بن الأمير حسن: من سنة ٩٣٥هجري الى سنة ٩٨٤هجري، ١٥٧٦ميلادي، مدة حكمه ٤٩ سنة، توفي
٦- الأمير قباد بگ بن السلطان حسين: من سنة ٩٨٤هجري، ١٥٧٦ميلادي، الى سنة ٩٨٧هجري.
٧- بايرام (بهرام) بگ بن السلطان حسين: من سنة ٩٨٧هجري الى سنة ٩٩٣ هجري وفي ٩٩٤هجري قتل بعد سنة، مدة حكمه ٦ سنوات.
٨- سيدي خان بن الأمير قباد بگ: من سنة ٩٩٣هجرى - ١٥٨٥ميلادى، الى سنة ١٠٣٩هجرى، مدة حكمه ٤٥ سنة. ولد في سنة ٩٨٢ هجري وتولى الحكم على العمادية في سنة ٩٩٣ هجري وكان عمره ١١ إحدى عشرة سنة، وتوفي سنة ١٠٣٩هجري ودام حكمه زهاء خمسة وأربعون سنة.
٩- الأمير يوسف خان: الأمير يوسف خان ١٠٣٩ هجري والقي القبض عليه من قبل الملك أحمد پاشا وسجنه في سجن دياربكر، وثم في سنة ١٠٤٨هجري أطلق سراحه.
١٠- الأمير قباد بگ: وأظن أنه إبن الأمير يوسف خان، أبوه كان حاكماً للعمادية سنة ١٠٤٨ هجري، وقد دام حكمه أكثر من ٢٣ سنة حيث دام الى سنة ١٠٧١هجري، ١٦٦٠ميلادي، حكمه على العمادية.
١١- قباد باشا: من سنة ١١١٢هجري، ١٧٠١ميلادي.
١٢- الأمير عثمان پاشا: كان حاكماً في سنة ١١٢٠هجري.
١٣- الأمير بارام (بهرام) الكبير بن زبير پاشا بن قباد پاشا إبن الأمير سعيد خان بن السلطان حسين: من سنة ١١٣٨هجري، ١٧٢٣ميلادي، الى سنة١١٨١هجري، ١٧٦٧ميلادي، مدة حكمه ٤٤ سنة، توفي.
١٤- الأمير أسماعيل پاشا بن بارام بگ الكبير: من سنة ١١٨١هجري، ١٧٦٧ميلادي، الى سنة ١٢١٣هجري، ١٧٩٦ميلادي، مدة حكمه ٣٢ سنة، توفي.
١٥- مرادخان بن أسماعيل پاشا: من سنة ١٢١٣هجري، ١٧٩٦ميلادي، الى سنة ١٢١٨هجري، ١٨٠٣ميلادي، سجنه عشيرة المزوري.
١٦- قباد پاشا بن أسماعيل پاشا: من سنة ١٢١٨هجري، ١٨٠٣ميلادي، الى سنة ١٢١٩هجري، مدة

حكمه سنة واحدة، توفي.
١٧- عادل پاشا: من سنة ١٢٢٠هجري، ١٨٠٥ميلادي، الى سنة ١٢٢٣ هجري، ١٨٠٨ميلادي، مدة حكمه ٣ سنوات، توفي.
١٨- زبير پاشا أخ عادل پاشا: من سنة ١٢٢٣هجري، ١٨٠٨ميلادي الى سنة ١٢٣٢هجري، مدة حكمه ٩سنوات.
١٩- سعيد پاشا: (إرتفع من حاكمية زاخو الى حاكمية عمادية) من سنة ١٢٣٢هجري الى سنة ١٢٤٨هجري.
٢٠- سعيد پاشا: من سنة ١٢٤٩هجري الى سنة ١٢٥٩هجري.

لیستەیا هەلبەستڤانێن کورد یێن کو شێخ مەمدوح بریفکانی بەرهەمێن وان جڤاندبون. ژبو چاپێ، ئەڤ لیستە ژ بەر دەست خەتێ شێخ مەمدوح بریفکانی بخوە هاتیە نڤێسین. وی چاوا رێز کرینە، مەژی بوی ئاوایی دانان

١- أحمد الخاني
٢- أحمد الجزيري
٣- فقى طيران
٤- ملاي باتي
٥- بكر بگ أرزي
٦- علي العمادي
٧- شێخ نورالدين البريفكاني
٨- شێخ شمس الدين القطب
٩- ممدوح البريفكاني الملقب (بالأخلاطي)
١٠- رمضان آغا الجزري
١١- لاغر الجزري
١٢- شێخ عبدالسلام الجزري
١٣- شێخ عبدالرحمن الاختپەی
١٤- سياپوش
١٥- ساعي
١٦- جگرخوين
١٧- شبلي السندي
١٨- عمادالدين الحكاري (حاكم الحكاري)
١٩- صبوري حاكم الحكاري
٢٠- شێخ طاهر الشوشي
٢١- شێخ أحمد الگلي رماني
٢٢- خالد آغا البيسري
٢٣- محمد آغا البيسري
٢٤- خالد آغا الزيباري
٢٥- ملا خليل السيرتي
٢٦- ملا عبدالكريم الباني
٢٧- محمدأمين الهلالي (گويان)
٢٨- ماجن
٢٩- هجري

٣٠- علي حريري
٣١- ميزر راست
٣٢- مصطفى بگ
٣٣- طه
٣٤- حمەكور
٣٥- خاكي
٣٦- حزني
٣٧- مهري
٣٨- حسني
٣٩- فقى أحمد الروسي (المخلص)
٤٠- عبدالقادر الكوڤلي
٤١- عبدالقادر يكگوش (مفتي سراي)
٤٢- ملا محمود هوسەری
٤٣- شێخ قدري جزري
٤٤- شێخ نور محمد
٤٥- غريب
٤٦- صادق
٤٧- مرادخان بايزيدي
٤٨- خان عبدال جزري
٤٩- مسكين
٥٠- سيفي هكاري
٥١- نورس.

دیتنێن رەوشەنبیرێن کورد لسەر شێخ مەمدوحێ بریفکانی

صادق بەهائەددین ئامێدی د پرتووکا خوەیا بناڤێ (هۆزانڤانێت کورد)دا وەها پەسنا بریفکانی دکە: (بێ گومان نەمر شێخ مەمدوح هۆزانڤانەکێ دەستهەل و ژبەر خو دەرکەڤتیەکێ دیارە د ڤەهاندن، لێک ئینان و کێش و سەنگ و دارێژتنێ ل سەر جورێ کلاسیکی یێ کوردی چویە، نەمازە ب هۆزانڤانێ مەزن خودانێ خویندنگەها یەکێ د ڤەهاندن و کێش و سەنگاندنێ مەلایێ جزیری و فەقێ تەیران. جودایی یا کو تێتە چاڤ، ناڤبری بزاڤ کری یە ل سەر ئاوایێ هۆزانڤانێت سەدێ بیستێ ل سەر دچن چۆیە، کو چەند ژ دەستی بێت هۆزانا خو ب زمانێ کوردی ڤەهینن و دارێژن، کو د ڤێ چەندێ دا ب من وەرە شێخ مەمدوح دەست هاتی بیت، ژبەر کو گەلەک ل دوی گۆتنێت کوردی یێت دویر ژ زمانێت بیانی د هۆزانێت خو دا ب کار ئینانینە و خرڤەکرینە، نەمازە ناڤبری ب ناڤێ رێبەرێ ئۆلی (دینی) ل کوردستانا عیراقێ، تورکی و ئیرانێ گەریایە. ناڤبری د ڤان گەشت و گەریانادا گەلەک دەستنڤیس یێت قەتلاز د تۆرێ کوردی دا خرڤەکرینە و هەتا نهوژی گەلەک ژێ ماینە رۆناهی یا رۆژێ نەدیتی یە).

هەروەسا د عەینی نڤیسێ دا ئامێدی دبێژە: (شێخ مەمدوح، هەر وەکی ژ چەند هۆزانێت وی یێت بەلاڤبوین دیار دبیت کە رەوشەنبیر و دەست هاتی بویە د ڤەهاندنا هۆزانا. ناڤبری ب چەند هۆزانێت کلاسیکی نەمازە یێن مەلایێ جزیری و فەقێ تەیران هەر وەکی هاتیە گۆتن حەیران بویە، لە سەر ریچا وان چۆیە د بابەت و لایێت هۆزان پێ ڤەهاندین نەمازە ئەڤین و پێ گۆتنێ، ژ بلی وەلاتپارێزییێ).

صادق بەهائەدین ئامێدی ڤیرا دچە و دبێژە: سەیدایێ زانا عەبدولحەمید ئەتروشی دەرباری شێخ مەمدوحی گۆت: ناڤبری مرۆڤەکێ زیرەک و شەهرەزا بو، د زانستێت ئولی (دینی)دا دەست هاتی بویە. ل دەڤەرا بەهدینا، ل ناڤ گۆیا، ل ئەخلاتێ و دەڤەرێت کوردی ل تورکیا دگەریا لە سەر مریدێت خو.

سەیدا حافز قازی د نامەیا خوەدا، یا کو ژ بو من شاندی ل سالا ١٩٩٦ وەها ل سەر شێخ مەمدوح بریفکانی گوتیە:

(تێکەلیا من لگەل جەنابێ شێخی، سەرێ سالا ١٩٦٠ێ زایینی لباژێرێ بەغدا دەستپێکریە، ئەکو ئەز گەهشتیمە خزمەتا وی لجەم دکتور (صەدیق ئەتروشی) ل

وەزارەتا پەروەردێ، ئو پاشی ئەم پێکڤە چۆینە جەم سەیدا (صادق بەهائەدین) ل رێبەریا گشتی یا خاندنێن کوردی. من لبیرە چەند هەڤۆکەکێن کوردی بۆ مە راستکرن، وەک (دەنگوباس) گۆت (سالوخ) چاکترە و (ژن کابانی) گۆت (هەڤگیان) رێکەفتی ترە، و (گرفتاری) گۆت (ریپ) و (بەرێ سپێدێ) گۆت (ئەلند). گەلەک هەڤۆکێن دی بۆ مە راستکرن، لێ من نە ل بیرە پەیوەندیێن مە بەردەوام بوون و ب هێزکەتن و سالا ١٩٧٠ ل یەکەمین کونفرەنسێ یەکەتیا نوسەرێن کورد لە بەغدا، ئەم گەهشتینە یەک بئامادەبوونا سەیدایێ مەزن و هەلبەستڤان (هەژار موکریانی) و مەدام (جۆیس بلۆ) زمانزانا فرەنسی، ماموستا زمانێ کوردی ل زانکویا (سۆربون) ل پاریسێ. پشتی دانوستاندنا کورت، سوحبەتا شێخی گەلەک بدلێ سەیدا هەژاری هات، سەیدایێ هەژار بدلخوشی ل من ڤەگەریا و گۆت (ئەرێ برا، تە بۆ هەتا نوهە جەنابێ شێخی ژمە دور کریە، گەلێ مە پێویستی ب زانایێن خودان سەنگ یێن مینا شێخی هەیە...)

خەباتا شێخ مەمدوحی یا بێ راوەستان و کولنەدەر گەشت و گەریانێن وی لتەڤ دەڤەرێن کوردستانا مەزن، بویە ئەگەرا سەرەکی د شارەزاهیا وی دا د شێوە و زارێن هەمە جورێن کوردستانێ، و گەنجینەک پڕ بها و نرخدار ژ پەیڤ و هەڤۆکێن رەسەن بدەست کەتینە، و گەلەک ب هۆستایی ل پاشەرۆژێ بکار ئینانینە د راچاندن و ڤەهاندنا هۆزانێن خودا. شێخ مەمدوح ب تابیەتی ل دەڤەرا بەهدینان، وەک چاکە فێرسەکێ پێشەنگ و ئالا هەلگرەکێ ناڤدار و شارەزایەکێ مەلەڤان د مەیدانا رەوشەنبیرێ و علمێ ئۆلی دهێتە ناسین. رۆلەکا بەرچاڤ لەییستیە د قادا هۆزانڤانییێ دا، گەلەک کەڤال و شاکارێن نایاب د وەسف و پەسنداریيا کوردستانێ دا دارێشتینە، ب هەڤۆکێن نازک و شرین ب رێزێن هەلبەستان خەملاندنە، و کەلا دلێ خوە و ڤینا وەلاتی ب شێوەکێ بلیمەت و هونەری و دەست هەلی دەربریە، و مفایەکێ چاک ژ گەنجینا هەڤۆک و پەیڤێن رەسەن دیتیە، ب شێوازەکا سپەهی و هۆستایەتی، کرنە ئامیرێن رستنا هۆزانێن رند و جوان و خەیال بەرز.

رێبازا هۆزانڤانێن کورد یێن کلاسیکی مینا مەلایێ جزیری و سەیدا ئەحمەدێ خانی و فەقیێ تەیران د ڤەهاندنا بەرهەمان دا، کارتێکرنەکا ئەشکەرا ل سەر رێبازا شێخ مەمدوحی کریە، و ل دویف دەوسا وان چوویە.

کورێ وی (زاهد) بئەرکێ چاپکرنا ڤێ دیوانێ رابوویە، و ژ وندابوونێ پاراستی

یە. کارێ وی جهێ سوپاسیێ یە و شانازیێ یە. هیڤیدارم پرانیا بەرهەمێن وی (شێخ مەمدوحی) ئافراندین و ڤەهاندین، ئەو ژی بکەڤنە بەرچاڤێن خویندەڤانان و کتێبخانەیا کوردی پێ بێتە خەملاندن...

حافز قازی
١٩٩٦/٩/٢٩ LINZ

هەروەسا نامەیەک ژ سەیدایێ هێژا صەبری بوتانی ل سالا ١٩٩٦ بەری بچیتە بەر دلوڤانیا خودێ گەهشتە دەستێ من، تێدا هێژا بوتانی ل سەر تێکەلیا د ناڤبەرا خوە و شێخ مەمدوح بریفکانی دا وەها رادوەستە:

سلاڤ و رەحمەت و راستی

رەحمەتیێ گۆرگولاڤ شێخ مەمدوحێ بریفکانی د ئەدەبیاتا مە یا کلاسیک دە، ناڤەکێ گرنگە. لێ مخابن هەتا نها، وەک پێدڤی یە، نەهاتیە ناساندن.. ئەو هەردەم ل پەی دەستنڤیس و چاڤکانی یان دگەریا و دەستێ خوە لێ نەدمچاند، چ کەسی ڤیابا دشیا وان ژێدەران ببینت. ئەز ل ڤر وەک نموونە دبێژم: رەحمەتی صادق ئامێدی تیابەک ژ بابەتێن پرتووکا خوە (هۆزناڤانێت کورد) ب ئالیکاریا ڤان ژێدەرێن شێخ مەمدوحی تەمام کریە. ژ سالێن شێستان ڤە، ئەز ئاگەهداری ڤێ بزاڤا وی بووم، چ ل باشوور و چ ل باکوور...

جارەکێ من ژ تنازڤە، نەژدل گوتێ:

– شێخێ من تو خوە پڕ زەحمەت ددی، خوە هند نەوەستینە، ما بۆ چ نە؟ مادەم ناهێنە چاپکرن و بەلاڤکرن.

– ما ئەز چ بکەم، وی گۆت، پێدڤی یە ئەم ل ئەدەبیاتا خوە مقاتەبن، هەردەم د هزرا مەدا بت، ئەم وێ ژ هندابوونێ بپارێزین، دا هەردەم ژێردەست و بەرچاڤێن مە بت، چنکی هەگەر ئەم ژێ ڤەقەتن، ئەم ژ کۆک و ئەدەبیاتا خوە ڤەدقەتن، ئەم دێ خوە ژی هندا بکن.

ل بەغدا، ئەز چوبوومە سەرەدانا وی و من ب ڤی ئاوایێ ژێرین سلاڤ کر:

– سلاڤ لە سەر شێخێ ئەدەبیاتا مە.

وی ژی سلاڤا من ڤەدا و گۆت:

– ئەستەغفیروڵلا، حەددێ من چ یە، تە ب ڤێ گۆتنێ ئەز شەرمەزار کرم، چنکی

کەسەک نەشیایە و دی کەسەک نەبت ژی بشێ ڤێ نیشانێ ژ (نیشانی) بستینت، شێخێتی و شاهیتی یا شیعر و شاعران ل بەژن و بالا وی هاتیە پیرۆز کرن، ئەز فەقی یەکێ بەلەنگازم ژ فەقێ یێن دیوانا جزیری.

ئێدی ئەو مایە ببێژم: ئەز پر کێف خوەشم ب چاپکرن و بەلاڤکرنا ڤان هەلبەستێن شێخ مەمدوحی یێن خۆش و جۆش، یان ئەڤان گول و کولیلکێن وی یێن گەش و بێهن خوەش.

صبری بوتانی
١٩٩٦/١٠/١٢-OSLO/NORWEC

چەند پەیڤەک بۆ مەمدوح بریفکی

سەیدایێ رەشید فندی د سالا ١٩٩٧ ێ بەری چاپا یەکێ یا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی یا کو بناڤێ لالەشین سێ هەلبەستێن شێخ مەمدوح بریفکانی کو ژ زاردەڤێ شێخی بخوە بەری مرنا وی، رەشید فندی نڤیسی بون و هەتا هنگێ پاراستبون، دان من. هەرسێ هەلبەست ژی د لالەشینێ دا هاتبون چاپ کرن. پشتی چاپا لالەشینێ من نامەیەک ژ سەیدایێ رەشید فندی گرت، تێدە قالا شێخ مەمدوح وەها دکە:

هەر ل گەنجاتی لدهوکێ مە گوه لێ دبوو، کو شاعرەکێ ناڤدار یێ هەی، بناڤێ شێخ مەمدوح بریفکی... دەمێ لسالا ١٩٧٠ێ، ئێکەتیا نڤیسەرێت کورد هاتیە دامەزراندن، هێژا شێخ مەمدوح بریفکی ئێکەم کەس بوو، ژ دهوکێ هاتیە داخوازکرن، و دەمێ کونگرێ ئێکێ ل خزیرانا سالا ١٩٧٠ێ لبەغدا هاتیە دانان، شێخ مەمدوح بریفکی، د هەلبژارتنەکا دیموکراتی دا، وەکی ئەندامەک بو دەستەکا ئیداری یا مەرکەزی هاتە هەلبژارتن، هەروەسا لسالا پاشتر، ئانەکو ١٩٧١ دەمێ لقێ دهوکێ یێ ئێکەتیا نڤیسەرێت کورد هاتیە دامەزراندن، شێخێ بریفکی، وەکی سەرۆک بو وی لقی هاتە هەلبژارتن، و مە پێکڤە کار دکر. و وی بدلسوژی و زیرەکی کارێ خو ئەنجام ددا، و پشتی هنگی پەیوەندیێت مە روژ بو روژێ موکوم دبوون، ئەو وەکی سەروک بو لقی و ئەژی وەک سکرتێر، و گەلەک جاران هوزانێت خویێ جوان بۆ مە دخواندن، و سێ هوزانێت خۆ ژی بۆ من خواندن و من نڤیسین وەکی بیرهاتن دا لجەم من بمینن ئەو ژی ئەڤەنە (یازدەی ئاداری، شاخ و داخێن وەلاتێ مە،

لالەشین) کو هەتا نوکە لجەم من ماینە و بهەمان نڤیسینێ من هێلاینە، هەروەسا پشتی هەڤالینیەکا دوم درێژ مە دگەل هەڤ بوراندی و باوەریەکا باش لناڤبەرا مە چێبووی. جارەکێ ل مالا شێخ مەمدوح بریفکانی گوتە من، من دڤێت ئەزوتو پرۆژەیەکی دگەلێک چێکەین، پروژە چی یە؟ گۆت من بەرهەمێ گەلەک هوزانڤانێت کەڤن هەیە، هەتا نهو بەلاڤ نەبووینە، ئەز دێ خوینم و توژی ب رێ نڤیسا کوردی یا نوی بنڤیسە، و مخابن ئەڤ بەرهەمە هەرێ ڤەشارتی بیت، و مە هەردووان بڕیارا وی کاری دا، لێ مخابن سەروبەرێ نەساخیا وی و هەروەسا سەروبەرێ سیاسیێ هنگی وەنەکر ئەم ڤی کاری بکەین.

هوزانێت شێخ مەمدوح بریفکی، د تەڕ و نازک و جوانن، و رەهوانیەکا هونەرێ هوزانێ و شارەزاییا زمانی لێ دیار دبیت، و ئەو هوزانڤان کلومتەیەکێ بلندە د هوزانا کلاسیکی یا کوردی دا لڤێ دوماهیێ، و خودیکەکا رۆنە ب هوزانێت چەندین هوزانڤانێت کورد مینا جزیری و طەیران و باتەیی و نورالدین بریفکی، و گولەکا بێن خۆش بوو، بێنا وان ژێ دهات...

عەبدولرەحمان مزوری د روژنامەیا بوتان هژمارا ٨ سوباتا ١٩٩٢ ێ د گوتارا خوەیا بناڤێ (پێنجی و یەک هوزانڤانێن کورد) دا، لسەر بەرهەمێن بریفکانی وەها دبێژە: «... هەلبەستڤانێ گوربەهەشت شێخ مەمدوحێ بریفکانی دسالێن حەفتییان دا بهیڤیا لێکولین و بەرهەڤکرن و چاپکرنێ ناڤێ ٥١ هەلبەستڤانێن کورد د لیستەیەکێ دا نڤیساندبون. لێ مخابن بەری کو ئەو بگەهێ ژە ئومیدا خوە داسکا فەلەکێ نێرگزا ژینا وی قورمچاندی یە. یەک ژ تورەڤانێت کورد کو سود و مفا ژ ڤێ لیستەیێ دیتی یە و دەست پێڤە درێژ کریە، (صادق بەهائەدینێ ئامێدی یە) ب تەڤایی ئەڤ ٥١ ناڤێن هەلبەستڤان و نڤیسکارێن کو د لیستەیێ دانە، بکورمانجی یا ژورین ڤەهاندنە و بەرهەمێن وان ل جەم بریفکانی هەبون...

پشتی چاپا بەشا یەکێ یا دیوانا شێخ مەمدوحێ بریفکانی (لالەشین)، ژ سەیدا عەبدولرەحمان مزوری نامەیەک گەهشتە دەستێ من. هێژا مزوری لسەر شێخ مەمدوح بریفکانی وەها گوتی یە:

هوزانڤانێ ژێهاتی شێخ مەمدوحێ بریفکی

دەمێ هێژا و گراڤی کاک زاهدێ بریفکی ژ من خاستی تشتەکی ل سەر بەحشتی مەمدوحێ بریفکی بنڤیسم، ب سەمەدێ من ل باشورێ کوردستانێ گوتار ل سەر

هوزانڤانێ ناڤبری، ب کوردی و عەرەبی بەلاڤکرینە، ئەز حێبەتی مام و حەیران! ژ لایەکیڤە نە پەرتوکخانا من ل ڤێرە- ئەلمانیا- لبەر دەستێ منە، ژ لایەکێ دیڤە نە کەسەکێ وەسا ل ڤێرە هەیە رێ یەکێ ب بەتە بەرهەمێ بریفکی!! د سەر هندێ ڕا وەک سڤورەی ل گوورِ بەرومنێن خو، من بڕیاردا ئەوێ دهزرا مندا بنڤیسم بلا ئێک ژ سەدێ بیت، ژ سفرێ چێترە!

د سالێن [شێستاندا] دەمێ ئەز خویندکارێ قوناخا ناڤنجی، جارنا چاڤێ من ب شێخ مەمدوحێ بریفکی دکەت.. بەژن بلند، دێم گەش و سۆر و سپی، کەفی سپی، جلک سپی، ژ سەری حەتا بنێ پیا سپی.. تو دبێژی نهو دو فریشتا ژ ئەسمانی ئینایە ئەردی! وێگاڤێ من [بریفکی] نە دنیاسی.

نیاسینا من و وی دزڤریتە سالێن [حەفتێ یان] دەمێ ئەز و ئەو پێکڤە جارەکێ د ئێڤاریەکا هوزان خاندنێدا ل دهوک پشکداربوین، ئەوژی ب هەلکەتنا بیرهاتنەکا دامەزراندنا ئێکەتیا نڤیسەرێن کورد بو.

وی دەمی مالا مە ل سلێمانیێ بو، جارنا دهاتمە دهوکێ و دچومە سەرادانا وی، ل سەر هوزانا کوردی یا کەڤن و نو دپەیڤین. د سەردانەکێدا من ژێ پرسی، ئەرێ شێخ نورالدینێ بریفکی چ لسەر سەیدایێ خو مەلا یەحیایێ مزوری تە نڤیسی یە..؟!

گوتە من: هوزانەکا عەرەبیا بلند ل سەر نڤیسی یە، رابو چو دەستنڤیسەک ئانی و خاند، سەرێ وێ ئەڤە بو:

يارب زد في حيـاة الخيـر مولانا
بحـرالعلوم وقطب الدين [يحيـانا]

پاشی هەمی هوزان پێشکێشی من کر، من ژی ئێخستە دناڤ بەرپەرێن دەستنڤیسا دیوانا شێخ نورالدینی دا.

مەمدوحێ بریفکی د وەختەکیدا لیستەیەکا ناڤێن [٥١] پێنجی و ئێک شاعرێت کورد، ئەوێن ب کرمانجیا ژوری هوزان ڤەهاندین نڤیسیبو. دگو هوزان و بەرهەمێن وان ل جەم منن، ئەز – ئانکو بریفکی- دێ پەرتوکەکێ ل سەر وان نڤیسم، مخابن شالوکا قەدەرێ، بەژنا وی یا بلند دوری، بەری ب گەهتە ئارمانجێ.

هێژا مەسعود محمد سعید بریفکی ناڤێن وێ لیستێ هەمی نڤیسیبون، لبەک ژێ دابو من ژی، نهو دەستنڤیسا وێ د پەرتوکخانا مندا ل دهوکێ مایە. د گوتارەکێدا هەر [٥١] پێنجی و ئێک شاعر د هژمارەکا روژناما [بۆتان]دا من بەلاڤکرینە. هنەک

ژوان هوزانڤانا حەتا ئەڤرو ژی نەهاتینە نیاسین و ڕێزەک ل سەر نەهاتیە نڤیسین وەک: شبلیێ سندی و عەلیێ ئامێدی و خاکیێ ئاکرەیی... هتد.
بەحشتی [بریفکی] ل پڕانیا دەڤەرێن کوردستانێ گەڕیابو، لەوان شەرەزایەکا حێل د ئەزمانێ کوردیدا هەبو. ئەوی دگو: [پێڤاری] ئانکو نەساخی یێن گران، تاییێن گران [الحمیات].. [پەلازک] کولیلکەکا رەنگ سۆرا زۆزانایە.. [باڤ] بژلی بابێ ئانکو رەنگ، دبێژن باڤ زەر ئانکو رەنگ زەر.. [پالاس] کووچک و قەسرە، پەیڤەکا کوردی یە نە ژ ئنگلیزی هاتی یە وەرگرتن... هتد. خۆشە بزانین ئەحمەدێ خانی بەری سێ سەد سالان [پالاس] د مەم و زینێدا ب کار ئانی یە [م. ب. رودینکو-ب ١٣١] ئەڤەژی راستیا بوچونێن [بریفکی] خویا دکەت.
[بریفکی] دگو ئێکەمین هوزانا وی ڤەهاندی دژیێ [١٧] هەڤدە سالیدا بو، سەرێ وێ ئەڤەیە:

دلبەرێ سەردارا جانا خاڵ و خەت مسکێ تەتەر
زیارەتا هەردو رەقیبان هەر وەکو ئەسوەد حەجەر

هوزانێن وی مینا پڕانیا هوزانڤانێن کورد نەهاتینە کومکرن و چاپکرن... ئەوێن کێمێن هاتینە بەلاڤکرن نموونا هوزانێن کوردیێن بلندن، ب ئەزمانەکێ سڤک و رەهوان هاتینە دارشتن، میناکێن رند و جوان تێدا هاتینە گرتن، مەزیقا وان هندا ب جوش و شرینە مروڤ ژبەر وەک پەرندا دفڕی.
جهێ داخێ یە ئێکەتیا نڤیسەرێن کورد -تایێ دهوکێ کو ژ سالا ١٩٧٠ وەرە هاتی یە دانان، حەتا ئەڤرو (١٩٩٧) سمینارەکێ سێوی ژی بو هێژایان مەمدوحێ بریفکی و محمد سعید مەلا یاسین بریفکی و بو خێزانا ئەڤێ دوماهیێ خاتوین ساریا مستەفا دوسکی.. تەرخان نەکری یە، نە ب هەلکەتنا ژ دێبونا وان، نەژی ب مرنا وان!! نزانم کەنگی ژی دێ باژێرڤانیا [بەلەدی یا] دهوکێ کوولان و رێیان و مەیدانێن باژێڕی ب پەیکەرێن وان هێژایان خەملینیت..؟!

عبدالرحمن مزوری
٩٧/١٠/١٥ – BERLIN

مەلا موحەمەد سەعید یاسین یێ بریفکانی یێ دهوکی د پرتوکا خوەیا بناڤێ (فضلاء بهدینان) یا کو د سال ١٩٧٠ نڤێسی، وەها لسەر شێخ مەمدوحێ بریفکانی گوتیە:
سەیدا شێخ مەمدوحێ بریفکی ئەوە یێ مێرخاس و ژیر و ژێهاتی و یێ دیار مەمدوح بناڤ و وەسف، خودان هشەکێ ژیر و ئەزمانەک ماقویل، سفەتێن تایبەت لجەم هەنە کێم دبینی د مروڤەکێ دیدا. ئەوە یێ کو دگەل حەقیێ و یێ بوەفا و مفادەر. و ئەڤە ژ کارێن مروڤێن زێدە موسلمانە کو دلسوز و هاریکارێ خەلکی ببە، و نە غەریبە ژبەر کو خودێ ئەڤە برزقێ وی کریە. ئەڤ هێژایە د دەستپێکا ژیانا خوەدا و د بچیکینیا خوەدا دەست بخوەندنا دەرسێن ئولی و یێن عەرەبێ لگوندێ خوە بریفکا وەرگرتینە پشترا ژ وێ دەرێ بارکریە دگەل هنەک دوستێن خوە دگەریان ژبو خوەندن و وەرگرتنا دەرسێن ئولی و زانستی.
پشترا بار دکە و دچە باژارێ هەڤلێرێ و کویێ و کەرکوکێ و دەمەکێ لوێ دەرێ دمینە، پشترا ڤەگەریایە بنەجهێ خوە لدور خوەندنێ د ئینستتیوتێن ئولی و جامیا و دەرسێن تایبەت وەرگرتینە پشترا لزاخو بنەجه بویە و لسەر دەستێ سەیادیێ هێژا مەلا ئەحمەدێ (العقری) خوەندیە یێ کو کانیکا زانستیێ بو و چرایا رەوشەنبیریێ بو لوی دەمی. و لجەم مەلا ئەحمەدی مایە حەیاکو زانست و شهادا دوانزدە علمی وەرگرتی بئیمزا سەیدایێ خوە مەلا ئەحمەدێ عەقری، و ڤەگەرا بنەجهێ خو یێ ئەولی و گەلەک بزانەبون و زیرەکی زانستێن کو د خوەندن تەڤا ژ زمانێ عەرەبی و بەلاغێ و فەلسەفێ و هتد وەرگرتن.
هین د خورتینیا خوەدا بو و بڤێ زیرەکیێ بو و دەست بماموستاتیا ئولی کر لتەکیا (نوری) شێخ نورەدینێ بریفکانی و قوتابی ژ هەر دەری لێ دجەمیان و لوێ دەرێ بو ڤی کاری بنەجه بو، پشترا دەست پێ کر بکومکرنا پرتوکێن ژ دەست خەت و نڤیسێن کەڤن، ژ هەمی لایێن زانستێ، و حەیا نوها ژی ئەڤ پرتوکخانە مایە ددەستێ وی دا.
و پشترە رەوشا وی نەهێشت لبریفکا بمینە، لداویا سالێن سیهان ڤە بارکر بو باژێرێ دهوکێ و لور بنەجه بو.
شێخ مەمدوحی ئیجازا بەلاڤکرنا ئولی هەبو و دەست پێ کر گەریانێن وی

لدەڤەرێن تورکیا دەست ب ئیرشادێ و بلاڤکرنا رێچا قادری کر، و دوێ سەردەمێ دا لتورکیا ئەڤ کارە یێ قەدەغە بو لێ ژبەر ژیربون و زیرەکیا خوە، شێخ مەمدوحی شیا کو بڤی کاری رابیت بدزی ڤە لدەست پێکێ و پشترا بئالیکاریا خەلکێ وان دەڤەرا.

و بهندێ کاری کو بنگەها ڤێ رێچێ لوێ دەرێ دانیت. و مرید و دوست و مروڤێن هاریکار ژ خوەرا پەیدا بکەت، شێخ مەمدوحی ئەو خەلک ئێخسیری شەخسیەتا خوە کرن، بزمانێ خوەیێ رەهوان و خوەش و ژ بیر و باوەرێن وی یێن ئولی و نەتەوایەتی حەزکرن و ئەو جهێ شانازیێ بو بو وان، و بتایبەت کو خەلکێ وان دەڤەرا پڕ ژ مالباتا بریفکانیا حەزدکرن هێژ لسەردەما شێخ نورەدینێ بریفکانی.

و بڤی ئاوایی ئەڤ رێچا ئولی بەلاڤەبو بەلکی هاتە نوژەن کرن و پشترا شێخ مەمدوح ژ بەر رەوشا دەڤەرێ ژ باژارێ دهوکێ بارکر بەرەو باژارێ موسل و پشتی دەمەکێ ڤەگەریاڤە دهوکێ. لسەرێ سالێن پێنجی یان دا هاتیە تەعین کرن ژ لایێ دائیرا ئەوقافێ ل دهوکێ.

زانایێ ژیر شێخ مەمدوح بریفکانی پڕ مقاتەبو لسەر ئەدەبیاتا کوردی، و د ئەدەبیاتا عەرەبی دا ژی پڕ ژیر بو و هەلبەستێن بزمانی کوردی و هەروەها بەخشان و چیروک گشت بزمانێ کوردی نڤێسی نە. هەلبەست و چیروکێن گەلەک رەوشەنبیر و هەلبەستڤانا ل جەم هەنە و گەلەک ژ دەست خەتێن کوردی یێن کەڤن و قەتلاز، بو نموونە دیوانا شێخ نورەدینێ بریفکانی یاکو دناڤ دا شیرەت و رەوشەنبیری بو خەلکێ تەسەووفێ نڤێسی یە، لجەم هەنە.

هەروەها دیوانا شێخێ جزیری و بەرهەمێن شێخ ئەحمەدێ خانی و ڤی شێخی گەلەک بەرهەمێن مەزن هەنە وەک فەرهەنگەکا کوردی دەست خەتە هەتا نوها د پرتوکخانا وی دا مایە.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی کورێ شێخ موحسنێ برایێ شێخ نورییێ بریفکانی یە. و ئەڤ شێخ موحسنە هەر لبریفکا مایە و بکارێ ئیرشادێ نەرابویە هندی کو برایێ وی یێ مەزن بڤی کاری رادبو.

شێخ موحسنی خو ژ خەلکی دویرخستبو ژ بو عیبادەتێ و خوەندنا پرتوکێن ئولی حەیا کو سالا ١٣٤٤ هیجری چویە بەر دلوڤانیا خودێ هەر کورێ وی شێخ مەمدوحی چاڤێ خوە لێ دکر، شێخ موحسن د ناڤ مەزارێ شێخ نورەدینێ بریفکی

لبریفکا هاتیە ڤەشارتن، خودێ ژێ رازی بت.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی د مەها نیسانێ د ناڤەراستا سالا ١٩٧٦ چوویە بەر دلوڤانیا خودێ. خودێ جهێ وی خوش کەت.

زاهد بریفکانی
کوردستان ٢٠٠٢

تێبینی:
شێخ مەمدوحێ بریفکانی د دەستپێکا دیوانا خوەیا دەست نڤیس دا بەری هەلبەستێن خوە، چەند هەلبەستێن شیخ ئەحمەدێ جزیری نڤێسی نە.
د دەستپێکا هەلبەستا جزیری یاکو (مەلایێ جزیری و میر عیمادەددین) داڤێژن بەرهەڤ، شێخ مەمدوح بریفکانی وەها نڤێسی یە:
هذە قصیدە مثلثە مشترکە بین العارف باللە الشیخ أحمد الجزیری قدس سرە و بین الأمیر الکبیر عمادالدین حاکم الحکاری، الذی کان حاکما فی الحکاری الی سنە ١٠٤٩هـ – ١٦٣٩م، الافتتاح من الشیخ أحمد رضی اللە عنە.
(ئەڤ هەلبەستەکا سێ رێزی یا هەڤپشکێ د ناڤبەرا خوەدێ ناس شێخ ئەحمەدێ جزیری – قدس سرە – و د ناڤەرا میرێ مەزن عیمادەدینی حاکمێ هەکاریا، یێ کو هەتا سالا ١٠٤٩ هجری – ١٦٣٩ میلادی، ل هەکاریا حاکم بو.

شێخ مەمدوح بریفکانی

شێخ موشەڕڕەف شێخ ئەسعەدێ خەنوولی یێ بەرواری یێ ئەسعەرتی ل ٢٣ موحەڕڕەم سال ١٣٧٧ هجری لەسەر پەسنداریا شێخ مەمدوح شێخ موحسنێ بریفکانی نڤیسکارێ ڤێ دیوانێ وەها دبێژە:

دەمـا چاڤ مـە ڕون کـر وی مـوبـارەک، نووت و هـەشت[١]
پێکڤـە ئـەڤ دونیـا تـەمـامی، برمـە بو هـەروەک بـەهـەشت

بەهەشت[٢] من خوەش قەلب من گەش، لێڤێ من بەش وی کراند
هـەر وەکی نیسـان ببی شـەش، کوم ببن ئەسـبـاب گشت

سـال بـون من دگـو علم و هـونـەر یێکجـاری نـەمـان
دیتنا وی ئـەو کـول و ئێـشـان ژ من یێکجـاری رشت

دوڕڕەئـە ئـەولادێ زەهـراء، دوڕڕەئـە ئـەهلـێ عـیـبـاد
شـاخ سـاداتـێ بریـفکان، بـەیرەقـا زۆزان و دەشـت

ئەی مـوشـەڕڕەف بـەس ببێـژ، یەکسانە لەو کورت و درێژ
یێ کـو زانـابی ل نک وی، وەک یـەکن لەو تـشت و تـشت.

٢٣ موحەرەم/١٣٧٧هـ-١٩٥٧ز

لگوندێ بەرزور/ سندی، زاخو

....

(١) نوت و هەشت لگور هەژمارا ئەبجەدی دبە مەمدوح.

(٢) لڤێ دەرێ دناڤ دەست خەتا شێخ مەمدوحێ بریفکانی دا بتنێ پیتا «ت» تێ خوەندن.

دیوانا

شێخ مەمدوح بریفکانی

هەلبەست

ئێشا وەلاتی

ب خودێ ئێشا وەلاتی، داغ ژ من هودانەڤە
ژدل دسۆژم وەکی مومێ، کول و دەرد جەمیانەڤە

گەر ببینم هەروەکی ئەردا تو ژی خوبخو بکەڤی
دل د خوش بت بێ گومان، ژ بێڤێری دێ ڕابمەڤە

مە هەما پەیمان و سوندە، دێ بکەین کو تو بژی
خەم نەکێشە ڕوز درێژە، جارەک دێ لمە ئێتەڤە

نێزیکە ڕوژا مە بێت، ئالایێ رەنگین بهەلێت
خەمل و ڕەوشا ولاتان، ئافتاب لێ بدەتەڤە

سەرنقارا سوبەهێ، ئالا بلندکەینە سەران
دەنگ و ئاوازێ شرین، ڕوژێ دوجا لمە بێتەڤە

سەرێ سالێ دێ بکەین، شەهیان و کەیف و سەما
سەر بلندی گەف و گوڕ، جابا بیانیا بدەینەڤە

هەر دڤێت ڕوژا مەبێت، ئەم ژی وەکی هەمی دەرا
بلەشکەرێن لاوێن چەلەنگ، سینورێ خو بگرینەڤە

وەعدەبیت ڕوژا مەبێت، دەستا بدەین دارێ چەکا
ئاه و تولان ئەم بخازین، کەڤنییا نی کەینەڤە

بیست و پێنج ملیون هەنە، کورد ژی ئەگەر بێنە سەرێک
بسەرفرازی دێ بژین، یان جو ژ خونێ بەینەڤە

ئەڤرو وەختە خۆش دەراڤە، سپێدەیە بیڤا مەهات
رابنە سەرخو گەلی کوردا، ڕێ و بەراهیا وە ئەڤە

پێکڤە ڕاوستن برا، بەر لشەرگەها ناڤ لخو بدەن
دژمنا ژ ئەردی راکەن، ژین بێ خوین نائێتەڤە

ئەڤ ژیانە پێکڤە ژانە، مرن ژژینێ چێترە
دژمنا گوشتێ مە خار و هەستییێت مە مێتنەڤە

چەندی لاوێن هاتیە کوشتن، سەر د پێ خسماتەدا
ئەز بو هەمیای داغەدارم، یێک ب یێک د ناسمەڤە

خانەدانن سەرمیان، وا لسەرحەدا وێران کرن
نازکێن شوخ و شەپال، لسەرێ چیا بەردانەڤە

ئەو زکێن هاتیە دڕاندن، بێ بناس و ڕێ کری
یان بچیک لێ هاتیە سۆتن، ژبیرا من ناچیتەڤە

زک ل ژنکا شەقکرن، بچیک بقازوخا ڤەدکرن
هێژ نەمرین بنبەرکرن، کێ لکافرا کریە ئەڤە

وەک فرەنگا لمە کرن، سەد سەد ل زیندانا مرن
چچک ژ ژنکا ڤەتکرن، بساخی لگورا دانەڤە

سەد هزار بێ باب کرن، ئەوژی ژولاتی دەرکرن
نیڤەک لکولانا مرن، پێخاس و برسی مانەڤە

بەسە ئەخلاتی ببێژە، نووت و هەشت ژدەردا یێ گێژە
داد و فیغانەک ژ مێژە، گەلی کوردا ڕابنەڤە

....

فەرهەنگوک:

هەودان: دان سەر هەڤ. جڤاندن.
جەماندن: جڤیان.
بێڤێری: نەخوشیا تیفوییێ. ئێشا گران. گرانە تا. کەوتویی.
ئافتاب: خۆر. رۆژ. تیرێژا روژێ.
سەرنقار: ئەلند. شەفەق. بەرێ سپێدێ.
گەف و گور: بێ منەت. ژخوە رازی. پشت راست.
دەراڤ: دەرفەت. کەیس.
بیڤ: دەرفەت. فورسەت. هەل. کەیس.
خسماتەدا: دخزمەتا تەدا. درێیا تەدا. لەپێناوی تودا. لەڕێی تودا.
نوت و هەشت: ل گور هەژمارا ئەبجەدی نووت و هەشت (٩٨) دبە مەمدوح.

***

یازدەی ئاداریٚ

سپێدەیا یازدەی ئاداریٚ، ڕون کرن لە چیا و دەشت
شاهیا سەریٚ بوهاریٚ، کوردستان کریە بەهشت

کوردستان دیسا بو رەوشەن، مێرگ و چیمەن خەملین
سورپەری هاتنە سەمایێ، خۆش کرن سەیران و گەشت

جەژنە بوون دوو لڤێ بوهاریٚ، نەڤروز و یازدەی ئاداریٚ
ڕابە دا ئەم بچینە کاریٚ، سەریٚ سالا مە گەهشت

ڕابە دا ئەز تو ب هەڤرا، بچینە پیروزییا
کول و کوڤانا بهێلین، نیٚ (سەر) ژ نوو کورد بوونە تشت

ئاشتییٚ جەژنە کرن دوو، دەرگەهێ خوشییٚ ڤەکر
لەشکەرێن هاتنە بەراییٚ، شاهیامە ژنوی گەهشت

ئاشتییٚ شەڕ ژناڤ مە راکر، بانگیٚ ئازادی ڤەدا
ئازاکر چەندی خرابی، ڕاستە یا بوری مە هشت

عەرەب و کورد بوونە یێک دل، بوونە هەمڕاه و برا
براستی هێلا یا بەراهییٚ، نوی کرن وان مال و تشت

عەرەب و کورد پێکڤە هاتن، ئەو بونە دوست و هەڤال
جە بو خوین مێژا نەهێلا، ڕاکرن ئەو دانەپشت

کول وکوڤان قە نەمان، داغەک د دلدا ما تنیٚ
سەد مخابن بو شەهیدا، وا خوینا خو بومە ڕشت

ئەز بو وان لاوان دنالم، شەب و ڕوژ دل ب غەمە (گرین)
ناڤیٚ هەمیا من نڤیسین، کول و کوڤان بومە هشت

سیٚ دەقیقا مینە بێدەنگ، ڕابیتا وان هوین بکەن
فاتیحا بخوینن ژ بو وان، ئەخلاتی بوو نووت و هەشت(*)

....

(*) شێخ مەمدوح بریفکانی بخوە لژێر ڤیٚ مالکیٚ نڤێسی یە (مەمدوحی ذات).

***

عشقا شرینیٚ

ژ عشقاتە شرینیٚ من هەوارە
مە سەر حەتا قەدەم، جان پێکڤە نارە

ژ سەر حەتا قەدەم، بوم پێتەکیٚ سۆر
شەب و ڕوژیٚ، من نە سەبر و هەدارە

من نە سەبر و نە عەزم و نە سکونە
ل زاریٚ من دائم، مەحبوب و یارە

ژ مەحبوب و شرینا تە بدێرم
بەسی من تو ژ چەند دوست نەیارە

ژ دوستا و هەڤالان، تە د دێرم
بخو میرم نە محتاجم چ چارە

عەزیزیٚ شەنگیٚ سەیرانیٚ، تو ڕوحی
دل و جان و جەسەد، من بوتە دارە

مە دل داتە و دسەردانی د ڕیٚ دا
د ببرم، یان ژی وەسلەت من بەیارە

ژ قەسدا وەسلا سولتانیٚ ولاتان
مە دائم لبەر حەبیبیٚ، ئاه و زارە

مە چەند سالا غەم و تەعلی دخارن
ژ چاڤێن ڕەش بەلەک، لەیل و نەهارە

د گەریام ئەز ل کەهفان و ل غاران
وەکی کەوێن ب نالین و هەوارە

ژ دەرد و فرقەتا مەحبوب و جانا
مە دنیا پێکڤە، زولمات و بخارە

بخارێ هاڤێتە چەهڤێن مە یێکسەر
کو بینا من د قەسرێدا حەسارە

ژ هجرا سەروەری، عالەم لە بوری
هزار و سێ سەد و پێنجی و دو چارە(*)

تە دل سۆتی ژ مەمدوحێ بریفکی
ژ سالا هەژدەیە ئەڤرو بوهارە.

....

(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی لژێر ڤێ مالکا هەلبەستێ بخوە ئەڤ سالە نڤێسی بو ١٣٥٨ھ، کو دبە ١٩٣٨ز.

تێبینی: ژ بلی هەلبەستێن یازدەی ئاداری، وەلاتێ مە (خەملا کوردستانێ) و لالەشین ، ناڤێن تەڤی هەلبەستێن دن ژ ئالیێ زاهد بریفکانی ڤە هاتنە دانان.

فەرهەنگوک:

پێت: پەلێ ئاگر. پولوی ئاگر.
عەزم: توانایی. ئیرادە.
سکون: ئارام. ئارامبون.
زار: زمان. دەم. بەیان.
بدێرم: ژێدگرم. هەلئەبژێرم.
کەهف، غار: شکەفت.
هزار و سێ سەد پێنجی و دو چارە: ١٣٥٨ھ، کو دبە ١٩٣٨ز.

***

گوناهێت من

گوناهێت من وەکی خیزێ چەمانە
مە ڕورەش بو ل حزۆرا یەزدانە

ل شەرما ڕەش چەوا دێ بچمە پێش وێ
چ بێژم دێ چکەم، سەدجار ئەمانە

برا، تەدبیرەکێ لحالم بکن هوین
ل سەر من بارەکێ بێ حەد گرانە

هەرو ڕوژەک ژ عمرێ من د چیتن
د ترسم بمرم بێ توبە مانە

پەشیمانم ژ وی عمرێ کو بوری
نزانم دێ چکەم، چەند ڕوژ مە مانە

خودێ، بو خاترا قەنج و سەعیدا
ل پاش مرنێ نەکەی من پوشیمانە

بڕویەک سپی بهێم ئەز تە ببینم
ب دل خۆشی بگریم، شادمانە

هەمی دوستا دگەل من تو عەفوکەی
دگەل وا ئەز بکەم، شاهی و شەهانە

خودێ توبێ تو دانە سەرمە ئیرو
گوناهێت من ل بن عەفوێ تو دانە

پەشیمانم ژ دەستێ من چ نایێ
چەوا چێکەم هەوارە، ئەڤ چ ژانە

عمر بوری نەما وەختێ غوڕوڕێ
تو ڕابە لەز بکە ڕێکێ بزانە

ته ژی بوری سهو چار سال تەمامی
کو هیجرەت لسێ سەد و شێست و سیانه

تو لەزکە ژدل، بکە توبێ خەلاتی
هەڤالێت خو بهژمێره، چ مانه

یەقینا من ئەوه دێ من عەفوکەی
دەما مرنێ بدەی مەمدوح ئیمانه.

....

فەرهەنگوک:
خیزێ چەمان: قوما لبەر روباران. زیخ و چێوی چەم و ڕوبار.
شادمانه:کامرانی. بەختیاری. دلخوەشی. شادی.
غورور: ژخوه رازی. ئازایەتی. بوێری.
سێ سەد و شێست و سیانه: ١٣٦٣ه، کو دبه ١٩٤٣ز.
خەلاتی: نازناڤێ شێخ مەمدوح بریفکانی یه. ئاماژه بو خوی دەکات.

***

زولفێن د مەست(*)

چنگالەیێ زولفێن د مەست، هاڤێته خرفێ (خرخێ) ئنقلاب
ڕەشتوزەیا پەروانه گەزت (کزت)، ملکێ دنێ لمن کر خڕاب

ڕەشتوزەیێ مالک زراڤ، کەرکر ل من جەرگ و هناڤ
ژڤێ عالەمێ گرتم بڕاڤ، ئێخستە جەرگێ من کلاب

ئێخسته سەر دەردا برین، وەک ماهێ نەو ڕەنگ زەر کرین
دلڤانی شەوقا ئاگرین، پەروانه مه دل بو کەباب

پەروانەڤانی ئاگره، هەردەم ل دورێ پڕپڕه
مرن ل نک وی خوشتره، ژێنا تڤێ لێ بکەت عتاب

خوشتڤیا گەردەن پەری، دوڕدانەیا ئەز موشتەری
ئیرو بو حالێ من گری، وەختێ گەها دەستی کتاب

وەقتێ ڤەخاندی ئەو گولی، یا سۆرکری بخوینا دلی
گو کا فەقیرێ بەهدلی، دەستووره دابیت بێ حجاب

حجاب پەرده ڕاکرن، زولفێن سیاه (د ڕەش) بندا دەرن
ئەبرو ژ ماهێ تەڕترن، خورشید ئانی ڕەنگ ئافتاب

خورشیده یانی جانه ئەڤ، ئەلماسه یان دوڕدانه دەڤ
من کو نکاری وانه ئەڤ، بەلکی هزار ڕەنگه شەباب
بەلکی هزار تەخلیته ناز، هەمی زەرفشانه لباس
گرتم شهودێ چوو مەجاز، لەوڕا پەری تێن بێ نقاب

من دی پەری پڕ دەنگ و ناڤ، سولینەیا ڕەنگین و باڤ
لئەنیا کەڤەر زولف بون بەلاڤ، بارین ژ وا مسک و کلاب

بارین ژ وا شیرین لەبا، شەهدا شەراب و هەم نەبا
مارێ سییاه دگەل عەقرەبا، گەزتن ل من هەستی و کاب

مارێ سیاه ئەبتەرکرین، بدەردێ ئەڤینێ زەرکرین
حەیرانی چاڤێن ڕەش کرین، کێ دی پەری ڕەنگ ماهتاب

من دی پەری ڕەعنا دلا، تاتا گولی کەتنه ملا
من گوته وا دێم سۆرگولا، ترسم بریژین عەذاب

من گوته وێ شیرین لەبێ، برقا ڤەدەت ژئەنیا تەبێ
ئارمانج ل مێلاکا مەبێ، بەختێ مه ڕەش کەت وەک غوڕاب

بەختێ تەمه دل هور نەکەی، مه ژڤێ خەیالێ دور نەکەی
مەمدوحی پێ ڕەنجور نەکەی، شاهین شەها عالی جەناب.

....

(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مه ئەو پەیڤ دناڤ ڕێزێن هەلبەستێ دا خستنه ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:
چنگاله: چەنگال. ئەگریجه.
ڕەشتوزه: ڕەش ئەسمەر.

پەروانە: پەلاتینک. پەپولە. پەلپەلاتینک.
پەروانە گەزت: وەک پەپولە نما.
کلاب: قولاب.
براڤ: ڕاوکردن.
ماهێ نەو: مەها نو. مانگی نوێ. مانگی تازە.
پەروانەڤانی ئاگرە: شەیدای ئاگر و سوتانەوە.
دەستور: ئەمر. دەستیر.
بێ حیجاب: ئاشکرا. بە ئاشکرا. بێ پەردە.
خورشید: تاڤ. ڕوژ. هەتاڤ. خور. هەتاو.
تەخلیتە ناز: جوانی. جور ناز. هەزاران شێوە ناز.
زەرفشان: ڕەنگ زەر. ڕەنگ زێر. زێڕوەشان.
نقاب: پەردە. ڕوبەن. پێچە.
سولین: بشکوژ.
لەب: لێڤ. لێو.
شەهد: شەکر. هنگڤین.
نەب: نەبات. شیرینی.
سییاه: رەش.
عەقرەب: دوپشک.
ئەبتەر: بێ زوریەت. بێ مانەوە.
ڕەعنا: بەژن درێژ. بالا جوان. بالا بەرز.
برق: برقین. تەیسین. بریقەدانەوە.
غوراب: قژاک. قەلەرەش.
ڕەنجور: نەخوەش. دەردەدار. هیلاک.
شاهین شەه: شاهێ شاهان.

***

دلبەرا قامەت ئەلیف(*)

دلبەرا قامەت ئەلیف، دوڕدانەیا گەردەن ز عاج
مە ل سەر کەلحێن سپی، ئیرو تنێ مایین دوماچ

شەهدەیا کەلحێن سپی، دەرمانێ دەردانە ژ دل
من گو دێ جارەک بخازم، کا ل من ناکەت علاج

هەردەما من گوتە وێ، دوبا شرینا من دڤێت
گوتە من (وێ دگو) لسەر هەردوو چاڤا، دێ بدەم بێشو خەراج

نازکا من ب لەتافەت، خێل و پەردە وێ هلاند
وێ تەماشاکر برینا مەلهەمێ، تێ گرتی ساج

سەر ژ نو غونچەبەبا باغێ بنەفشا لمە ڤەکر
دل کرە ڕەنگ کز ژ عشقێ، سۆرگولا مل دانە تاج

ئەڤ دلێ هوی ڕەش و تاری، وێ (لمە) کرە فند و بەیان
دەر نکاری برەوشەنا خو، هلگرن لێ شەش سراج

دلبەرا من وەعدە دامن، کو (دێ) مەجازێ حەق بکەت
ئای (ئوی) دلو ڕابە تو شابە، سەروەرێ ژین کر ڕەواج

سەد هزار بار شاکرم، ئیرو ژ بەلقیسا پەری
چەند خەبەردان وێ دگەل من، دائینە بێ سەر دیباج

مەگو دلبەر ئەڤ چ حال بو(چبو)، قەد خوشیەک مە ژتە نەدی
ژی یەکە بوری بغەما (وەها)، ماهێش نەبەسن ئەڤ کلاج

دل د کوڤانا تە جانا، جان بویە هەستی و ڕاه
لەو دنالم ئەز ژ عشقێ، مامە بێ سەرکار و باج

تو دزانی د دنێ، بوتە ڕبال و بەندەئم
یارپەرێسم، مە دپشتێ بەستنە زوننار و خاچ

من دگەل شاهێ جهان، سوز و قەڕار وەعدەکر
تا هەبم هەر بەندەبم، فەرمان گەهاتە بکەم کراج

فەروەرا تو لسەرمە دانی، دێ بکەم تاج (فەروە) و خەلات
دا ل بن ئەمرێ تە ڕوینم، هەروەکی سێهوان (سیەوان) و تاج

کولەیی بێ قەید و شەرت، زانم کو مەمدوحە ژ دل
عمرەکە بێهودە بر، ئەخلاتی لەو پوشمانە قاج.

....

() شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ ڕێزێن هەلبەستێ دا خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:

دوڕدانە: ددان دوڕ. دران دوڕ.
عاج: ئێسکی دیانی فیل کە بە نرخە.
کەلح: ڕو. دێم. سیما.
دوبا: شیرە. شەربەت.
غونچە: بشکوژ. گولا نە بشکەفتی.
غونچەلەب: لێڤ بشکوژ. لێوی وەک غونچەی گول وایە.
ڕەنگ کز: لاواز. زەعیف.
فند: مومک. چرا.
بەیان: ڕون. ئاشکرا. ڕوناهی.
ڕەواج: برەو.
بار: جار. کەڕەت.
دائین: قەرزدار. دەیندار. قەرزار.
ڕاه: رە. رەه.
بەندە: عەبد. خولام.
زوننار: گەردەنیا فلەها. ملوانکەی مەسیحیەکان.
بەستن: گرێدان.
کراج: فەرمان بەر.
فەروەر: فەرمان. ئەمر.
کولە: عەبد. بەندە.
بێهودە: بەزایە. بەفیڕو. بێ سەمەر. بێ سود.

***

ئەسمەرێ(*)

ئەسمەرێ سەرداریێ جانان، خال و خەت مسکێ تەتەر
زیارەتا هەردو ڕەقیبان، هەروەکی ئەسود حەجەر

زیارەتا زولفان و خالان، واجبە یان موستەحەب
ئەز دبێم ئەولا و ئەحسەن نەزەرە، ئەنیا کەڤەر

نەزەر ژ بو من حەلالە، فەتوا توحفە و مەنهەجی
بەلکی مەڕوا سونەتەن، (من النبی (بالنبی) خیر البشر)

وەر تەماشا نون و دالا، کەفتە بن جوتێ هیلالا
عەقرەبێ لسەر ماهێ بالاّ، دن کرەڤ زیر و زەبەر

ئەز دەما چومە سەرایێ، نێ شەکر ڕەقس سەمایێ
گو فەقیر وەرنە لیقایێ، خەجیلم تیر چون جگەر

تیرەک دەما ژبالاّ ڤەڕست، جەرگ و هناڤ لمن گرت و گەست
بێ ئاگەهم دل مایە مەست، فریاد و فیغانن ژ بەر

فریاد ل من بوونە هزار، مارەک مدی ژێ هاتە خار
خوینا دلێ من گرت و خار، هەتا کو سەلما هاتە دەر

ماهەبون سەلوا و سەلما، شبهەتی یا من دبال
خەت ژ مسک و لەب شەکەر، جەبهەت قەمەر عەقرەب ل سەر

خال و خەت کاتب ژ نوو، ئیعراب ل سەر دام دام ڤەدا
ئاگرێ عشقێ (عشقا) مە هلبو، دل ژ مەمدوح بو دووکەر.

....

(*) شێخ مەمدوحی بخوە گوتیە ئەڤە هەلبەستا من یا هەری پێشی یە، و د ١٧ سالیا خوەدا من نڤێسی یە.

فەرهەنگوک:

خال: نیشان.
خەت: بری. برو. ئەبرو.

مسکێ تەتەر: مسکی بون خوشی ناوچەی تاتار. (مسک: بهنەکا خوەشە ژ نافکا غەزالا دئینە دەر).
نون و دال: گلێنەی کالانەی چاو.
دن: دنیا.
زیر وزەبەر: ژێر و ژور.
سەرا: کوشک. قەسر.
فریاد و فیغان: هاوار و داد.

***

ترسا خودایی(*)

خو ژڤێ خەوێ هشیار بکە، پەمبی ژگوهێت خو بینە دەر
داخازی خەلقی زو بدەی، هێشتا نەگوتی یێک دوسەر

دولاب و چەرخا ڤێ دنێ، سەد سەد وەکی من هاتنە سەر
ئەوژی بناخاهی مرن، بێ دەنگ و دومان بێ خەبەر

ما چێدبیت هەرهو بچیت، ئەڤ لەولەب و چەرخا دنێ (رۆن)
ڕوژا ل من بێتن ئەجەل (مرن)، ژدفنامە دێ ئینیتە دەر

هەچیا مە گوتی و مە کری، ئەو دێ ل ناڤ چاڤێت مەدەت
ڕورەشیا من وێ دەمێ، ئەز دێ چکەم چ بدەمە بەر

چ بدەمە بەر ڕوییێ سیایاه (د رەش)، لباریگەها وی حاکمی
ئەو مەوقفێ هندێ گران، ترسێ دلێ من کر دووکەر

ترسا مە هەر ژوی حاکمی، ئەو بێژتە من ئەی بەدعەمەل
هندە خرابی تە کرن، کانێ تە قەنجی بینەدەر

قەنجی مە کانێ دانمە بەر، سەد ئاه و کوڤان و کەسەر
شەرمەندەئم فهێت و زەر، خولی لسەرێ من توز و گەر

خولی لسەرێ من سەدهزار، عمرێ مەچوو بێ کاروبار
وڵلاه ژ وی بوم شەرمزار، سەرمایێ من تەڤ بوونە شەڕ

سەرمایێ من بوونە گوناه، فایدێ ل من بو ڕوسیاه
ئەز دێ چ بێژم پادشاه، بئەزمانێ لاڵ ڕەنگێ د زەر

بئەزمانێ لاڵ بچاڤێن د شۆر، بارێ گران بکوتەک و زۆر
چەوا ل نک وی بم حزۆر، شەرمەندەئم وڵلاه ژ بەر

شەرمیندەئم بێ حەد گەلەک، گوناه ل سەر من بوون خەلەک
هەتا لە وەرگێڕا فەلەک، ترسم جهێ من بیت سەقەر

ئەگەر جهێ من ئەو بیتن، ڕەنگێ ل مە دێ زەر بیتن
خولی لسەرێ مە وەربتن، داغێن مە تەڤ دبن کەسەر

داغێن مە دێ بن ئاه و نال، هیڤیا من ڕەحمان ذولجەلال
چەند کال و پیر قەنجێن دەلال، بەلکی ل من ئەو بێنە دەر

بەلکی کو هیڤیا من بکن، باریگەها شاهێ مەزن
ئازا بکەت من وی دەمی، بێژیت ل تە ئەڤ بون سفر

بێژیت مە تو ئازاکری، بو خاترا پێغەمبەری
تو ژی فیدایێ وی سەری، هەرە تو بویە موعتەبەر

هەرە ب گەهەوا کەسا، تاعەت کری سوبح و مەسا
من تو نڤیسی هەر هوسا، ئەخلاتی بویە کول ب سەر.

....

(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ رێزێن هەلبەستێ دا خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:

سییاه: رەش.
باریگەه: بارەگا.
بەدعەمەل: خراب کار. گونەه کار. نەزان. تاوانبار.
شەرمەندە: شەرمزار. شەرمین. خەجالەت بارم.
توز و گەر: توز و خۆل. تەپ و توز.
سەرمایە: کاپیتال. پەرێ نەقد. رأس مال.
سەقەر: جهەکە ل دوژەهێ. جێگایێکە لە جەهنەم.
موعتەبەر: کەسێ کو ڕێز بو بێ گرتن. رێزدار. جێگای رێز. بڕوا.

***

لالەشین(*)

ئەز چوومە لالەشینێ، ناڤ ئەلکی و بلبێسا
من دی لوێ جوانەک، وەک فەنەرێ تەییسا

شەنگە شرین و نازک، غونچەلەبا پەلازک
دەرحال مە جان بو گازک، ژدەردێ ئەڤینێ دیسا

من گوتە وێ تو رِندی، شەنگە شرین و قەندی
لبەر کاتوی بلندی، وەک تورِێ نەبی موسا

گو ئەز شرین شەپالم، ب قەد و خەت و خالم
کوردستانا دەلالم، کەفتیمە دەستێ پیسا

کەفتیمە دەست نەزانا، دویربوم ژ خوندەڤانا
وەیلالە بێ خودانا، لەورِا کو مامە هوسا

لەورِا کو ئەز دبێژم، هوی بارگران و گێژم
رِۆندکێ دخوینێ درِێژم، بو هەمکی و بلبێسا

بو هەمکییا دنالم، هندێ بخەم و خەیالم
کەسەک نەپرسی لحالم، بوم هەڤگرێ کابیسا

بوم هەڤگرێ نەیارا، دویربوم ژ دۆست و یارا
دلخوش نابم چ جارا، ئەز دامە بێ نامیسا

ئەز کانییا مێرابوم، دەست گرتییا شێرابوم
خوشتڤییا کوردابوم، بەیهودە دامە پیسا

هندی مەگو هەوارە، یێ ئەز بریم نەیارە
ژینا مە سار و بارە، کەسەک ل من نەپرسا

کەسێ ژ وە نەگوتی، شەهزادا مە فروتی
یاکەفتیە دەستێ کوتی، لازم نەمینت هۆسا

لازم لوێ ب پرسین، بوچی ما ئەم ب ترسین
پێخاس و تازی و برسین، جان بو مرنێ مە رِێسا

مە ئەڤ جانە نەڤێتن، دا دلبەرا مە بێتن
سەربەست دیسا بگەرێتن، ل ناڤ باتی و پیروسا

ناڤ باتییێ د ژێری، تو بنێرە دەرێ زێری
بوچی ما تو نەمێری؟ تە ئەز دامە بدو کیسا

تە دامە یێ بیانی، سەرشورِ کرن خویانی
بدەستێ تە ما گاڤانی، گێلمە تە کر تەلیسا

گێلمە خوری و ژاری، پێخاس کەتیە نزاری
بوچی ما تو دەواری، پشتی دکێشی بوەریسا

پشتی دکێشی ب پەنجی، هندە ب تەعب و رِەنجی
دیارە نەمێرەک قەنجی، یارا تە بر (گرت) رِامیسا

یارا تە گرتی کانێ، نەیار(خەلق) پێ دکەن سەیرانێ
تو مایە لڤێ کولانێ، بەرێ تەما ل کیسا

بلا تو ئەڤرو مێربای، خودان خەنجەر و کێربای
ناڤ دوژمنا وەک شێربای، تە ب کوردی بنڤیسا

تە بکوردی ئەز بخاندام، دا لبەر تە ئەز رِاوەستبام
مە ژدل گوتبا تە ئەستام، دوژمن رِەڤین چون لیسا

دوژمن رِەڤین ژوەلاتی، ژترسا شێرێ نوی هاتی
بو سەربەستی لخەلاتی، نوبەت چو ژدەستێ پیسا.

....

(*) (نەبی بال) کو بخوە خەلکێ بێ شەبابێ یە و هن دزاروکیا خوەدا شێخ مەمدوح دیتی یە، ژبابێ خوە عەمەرێ حاجی و ژ خالێ خوە یونسێ سمائیل یێ کو شێخ مەمدوح ل مالا وی دما، وەها بهیستی یە و ژمرا گوت:
دەما شێخ مەمدوح بریفکانی د سالێن پێنجیان و شێستان دا د هاتە باژارێ بێ شەبابێ (ئەلکەە) وێ دەمێ هەژمارەکە مەزن یا عەسکەران ل بێ شەبابێ بون. ژ بەر هندێ شێخ نە دهاتە

باژێری بخوه لێ دچوو دناڤ زۆزانێن ڤی باژێری یێن کو ل هەمبەر چیایێ کاتوی نه و کانیکەکا پڕ خۆش ل وێ دەرێ هەبو دگەل پڕ کانیکێن دی. ئێدی ل سەر پشتا هەسپی دگەل مەزنێن ئەلکیا گۆتنه شێخی: شێخ ما تو دکاری هەلبەستەکێ ئانوها ژ مەرا بێژی ؟
هەر دوێ دەمێ کەچەک کورد گوزەک ئاڤێ ل سەر ملی بو و بەرەو کانیێ ڤە دچوو، شێخ مەمدوحی جوانیا ڤی دیمەنی و بندەستیا کوردستانێ بهەڤرا گرێدا و ئەڤ هەلبەستا بناڤێ لالەشین هەروێ دەمێ رست و ژوان ڕا گوت.
ژ خوه شێخ مەمدوح بریفکانی گەلەک جارا شیان عالمتیا خوه یا ئولی برێیا هەلبەستێن خوه یێن ولاتپارێزی ژ بو هشیارکرنا هەستا نەتەوایەتی یا گەلێ کورد بکار دهینا.
ئەڤ هەلبەستە نموونەیەکە هەری هێژایە بو شێخێن کورد، یێن کو شێخێتیا خوه هەتا ڕوژا مرنا خوه ژبو ڕێیا کورد و کوردستانێ و ژبو بلندکرنا هەستا کوردایەتیێ و نەهێلانا بندەستیێ بکارئانینه.
شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ هەلبەسته د ١٩٥٧/٧/٥ێ دا ل زۆزانێن ئەلکییا ڤەهاندیه.
شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ رێزێن هەلبەستێ دا خستنه ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:

لالەشین: زوزانێن ئەلکیانه.
ئەلکی: باژێرەکه ل کوردستانا باکور. بیت الشباب.
بلبێس: گوندەکێ مەزنێ ئەلکیانه.
فەنەر: چرا. شعله.
تەییسا: تەیسین. برقین. ئەدرەوشاو.
ڕند: جوان. سپەهی. خوەشک.
پەلازک: ناڤێ کولیلکەکێ یه ل زوزانان شین دبیت.
کاتو: ل دەڤەرا ئەلکی چیایەکێ هەری بلنده.
تورێ نەبی موسا: چێوی تور. چیایێ تورێ سیناء کو لمسرێ یه.
باتی و پیروسا: دوو عەشیرێن کوردانه ل کوردستانا باکور.
هەڤگر: دوست. هاورێ. هوگر.
کوتی: پیس. چەپەڵ.
گێلمه: خوارنا شڤان و گاڤانایه.
ئەستام: گران. دژوار.
خەلاتی: ئاماژه بو خوی دەکات.

***

پیره قوڕێ(*)

پیره قوڕێ ئەز حەلاندم، لمه فڕاندن عەقل و هوش
عمر و ژی بەیهوده بورین، هەروەکی ئاڤێن دبوش

ئەڤە بیست ساله دبێم، ئەڤرو سوبه دێ گەهمێ
هەر بڤێ تاس و حەمامێ، وێ لمه بورین شەڤ و ڕوش

هەردەما پرسام ژ وێ، گو ئەز تەمامی یا تەمە
من نەزانی ڕەنگ سەرابه، چەند بچم دێ بیته بوش

یان وەکی ژنکا دوڕویه، هەرکەسەک تێ دگەهیت
هەر بو وێ ماله و نزانیت، بو هەمیان بەردایه کوش

پیره قوڕا سەدهزار سالێن بەرێ، ئیرو مەدی
وێ بلباسێ کەسک و سۆر، دل ژئەبلەها ئینایه جوش

گوته من تو بنێره من، ئەڤ خەمل و شاهی من هەنه (بو تەنه)
من گو دێ زی پاشکەڤە، ئەی کەڤنه قوڕا ڕەنگ بەشوش

ئەم ژ مێژه تە دناسین، تو ئەوی پوشتا بەرێ
تە بوا حیله و حەوالا، سەد وەکی من کرنه پوش
تە دڤێت دا مه لحزۆرا، وی شەهی ڕورەش بکەی
داکو ئەز هەردەم ببێژم، وەی ل من حالێ نەخوش

من ژ ئەخبارا دزانی، کەس بته خوش نابتن
کانێ ئەو شاه و ئەمیرێن، تە کرینه ئاخ و پوش

تە بوان سوزێن درەو، سەد کەس ل سەر ڕێکێ برن
ما تو هیڤی ژمن دکەی، ئەز ژی وەک وا ببمه پوشمان

من د دەستی دا هەیه، زنجیرەکا پاک و تەمیز
ئەو دکێشیت من ژ تە، ئەی لەش مرارا ڕو فروش

هیممەتا پیریٚ تەریقیٚ، گەر ل سەر مەمدوح بتن
دیٚ ب ئەخلاتی گەهینت، مەدەدا شاهیٚ ل شوش.

....

(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ رێزێن هەلبەستێ دا خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:
پیرە قورِ: مەبەست دونیایە.
بەیهودە: بێ سود.
سەراب: خلەتاندن. فریودان. تراویلکە. (جهێ شینکایی و ئاڤی یێ کو لبیابانێ لبەر چاڤێ مروڤی خویا دکە).
ئەبلەه: تێنەگەهشتی. کاوی. گەمشو. نادان. گەمژە. بێ عەقل.
جوش: شادی. خوەشی.

***

نونا تەڤی(*)

نونا تەڤی قەد خەملی، ڕەعنا دلی دلدارە خەت
وێ لسەر کلۆمەت سۆرگولی، شەهدانە و دگولزارە خەت

شەهدانە و دعەمبەرفەشە، سولینەیا سیما گەشە
یان ژی گولابا بێن خوەشە، لناڤ سومبلا سوردارە خەت

سوردارە ئەڤ ڕەعنا دلا، تاتا گولی کەتنە ملا
ئەز چوم سلاڤا سۆرگولا، سورپەریا سوردارە خەت

سورپەریا من سەروەرە، دوڕدانەیا گەردەن زەرە
چاڤ بەلەکا ئەبرو تەرە، نازک قەدا نازدارە خەت

نازک قەدا گەردەن بمور، وێ ژبادیا ڕەخ لێ دسۆر
مەی دامە و بێ دەست و دوور، مەستم بوێ دل ژارە خەت

مەستم بوێ شەهدا زەلال، لێڤێن دسۆر وێ (لمن) کرنە خال
ڕەنگێ سپی شکلێ دەلال، سەرخوش کرم خەممارە خەت

سەرخوش کرم دوڕدانەیێ، ب شەهدا شرین دوبەیێ
مینا تەوافا کەعبەیێ، گەریام ل دور هەڤت جارە خەت

گەریام ل دورا زەمزەمێ، دەما (حینا) گەهامە کولۆمێ
سوجدە مەبر لبەر وێ دەمێ، بەرێ ڕەشی گولدارە خەت

بەرێ ڕەشی ڕەنگ ئەنووەری، بدەست و دەڤی چوومە سەری
هادر ئەوێ دل ژمە بری، ئەڤرو ل من خویندارە خەت

خویندارە یانی دلبەرە، تێرخوریا ڕەنگ ئەسمەرە
لەوڕا مە ڕوح دانی سەرە، دا کەس نەبێت بێ یارە خەت

دا کەس نەبێت بێ یارە ناز، ئەو سەرشرینا سەرفراز
من هەر تنێ ئەو بو مراز، جانی بدەم یێکجارە خەت

من دانە وێ ئەڤ ڕوح و دل، وەک عەندەلیبێ دل ب کول
هێشتا ژ من ئەو مایە سل، گوتی ژ تە دل سارە خەت

دل سارە هەر هو با دکەت، دا من بئەڤینێ ژار بکەت
داکو دلێ من سار بکەت، تەجریبیا خوندکارە خەت

تەجریبیا یار بڕژیت، من ژی بدەستێ خو بکوژیت
نابیت ژ وێ دل بهژیت، تاکو هەبم هەر یارە خەت

تاکو هەبم من ئەو شرین، ئێش و بەلا شاهی و گرین
ژخورا مە کربو خەمرەڤین، وڵلاه مە ئەو هەموارە خەت

هەموارە من ئەو سەرشەپال، نازک قەدا ئەبرو هیلال (دەلال)
مەمدوحی ڕون کر پێ خەیال، ئەخلاتی لەو دل ژارە خەت.

....

(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ رێزێن هەلبەستێ دا خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:
کولۆمەت: (کولۆم: ئام. گەپ. هناروک. گونا).

سەروەر: سەردار.
بادە: شەراب. ڤین. مەی.
تێرخۆر: تێررۆناهی. ڕەنگ ئەسمەر.
هادر: دگاڤێ دا. یێکسەر. دملدەست.

***

کوردستان

مە کوردستان گەلەک دڤێتن، چ جا تەرکا وێ ئەم ناکەین
ئەگەر بیڤا مە لێ بێتن، ئەمێ تۆلێن کەڤن ڕاکەین

ئەگەر نەمرین ئەمێ بینین، کول و دەردێن خو دەرئینن
دگەل دوژمن بکول و کینین، چیا (ئەوا) بوری ژ بیر ناکەین

ژ بیر ناکەین ئەوا بوری، وەکی دوژمن دکر زۆری
ئەگەر جانی بکەین گوری، ژ نوو پاش بەندەیێ ناکەین

ژ نوو پاش ئەڤ ڕوح و جانە، مە دەست ژێ ششت و بەردانە
ل سەر دوژمن مە فەرمانە، حەیا تۆلێن کەڤن ڕاکەین

حەیا تۆلێن هزار سالی، نەهێلین بو کەسێ خالی
خو قورتال کەین ژ ڤی حالی، نەیارا ژڤی جهی ڕاکەین

نەیارێن خو ئەمێ ئینین، وەکی تویلا ڕەزیل خوینین
بشەقا ژ قەلعا دەرئینین، ب زنجیرا گرێن داکەین

ب زنجیران و سەنجورا، ئەمێ کێشینە سەر گوڕا
پاقژکەین ڤان ڕەخو دورا، سەرێ خو لناڤ دنێ ڕاکەین

سەرێ خو دێ بکەین بالا، ڤەژینین ڕوستەم و زالا
ڤەکەین تۆلێن د عەبدالا، ژنو کوشتییێن بەرێ ڕاکەین

ژنو کوشتییێن بەرێ (زیلا) خازین، بو هیزانی (بارزانی) نەجم و تازین

لەوا هندە بکول و گازین، چ جا ئاهان ژ بیر ناکەین

چ جا ئاهێن خو ناهێلین، ڕوژا جەنگێ فند و فێلین
ئەمێ دیسا دنێ شێلین، هەتا کوردا ژ دل شاکین

هەتا کوردا بکەین سەروەر، ل سەر عالەم بکەین کیشوەر
ل دیوانێ بکەین دلبەر، ژ ڕوژێ بەیرەقا ڕاکەین

ژ ڕوژێ بەیرەقا مێرا، هەژینین لسەرسەرێ شێرا
بکەین کەیف و سەما ڤێرا، هیزان و دێرسمی شاکەین

هیزان و دێرسمی بینین، ب زێرئاڤێ برەشینین
دیسا پالوی ب خەملینین، ل وی کەسک و زەرا ڕاکەین

ل وی کەسک و زەر و سۆرا، بکەین ڕەوشەن ل سینورا
ڤەژینین دل مری و کورا، ب سەربەستی خو ئازاکەین

ب سەربەستی ب ئازادی، ب دلخوشی ب دلشادی(*)
وەرن کرمانجێ ئەخلاتی، دا کوردستانێ ئاڤاکەین.

....
(*) شێخ مەمدوحێ بریفکانی بخوە ئەڤ ڕێز ب دوو ئاوایان نڤێساندنە، ئاوایێ دن ئەڤەیە:
ب سەربەستی ب ئازادی، گەلی کرمانجێن ئەخلاتی (دل پاتی)
ب دلخوشی ب دلشادی، وەرن دا وانی ئاڤاکەین.
هەروەها شێخ مەمدوحی هنەک پەیڤ ب دو ئاوایان نڤێسی بون، مە ئەو پەیڤ دناڤ ڕێزێن هەلبەستێ دا خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک:
بیڤ: دەرفەت. فورسەت. کەیس.
بەندە: عەبد. کولە.
قورتال: خلاسکری. ڕەها. ئازاد.
تویل، تول: کوچک. تولە. سەگ.
فند و فێل: فرت و فێل. خاپینوک. حیلە.
کیشوەر: ولات. نیشتیمان.
بەیرەق: ئالا. پەرچەم.

***

هەوار

هەی هەوار هەوار هەوار، دنیا هەمی لمەبو نەیار
ڕابنە سەرخو گەلی کوردا، دوژمنا گوشتێ مەخار

شین و بانگین و هەوارە، قیروگازی تێت ژوەلات
داد و فیغانێن مە کوردا، وێ لمە بونە سەدهزار[١]

هندە ژاری و بەندەواری، بسەرمەڕا بورین برا
مانە بەسە گەلی کوردا، ئەڤ ژیانا سار و بار

بوچی ما ئەم نەمروڤین، خو نە ئەم دار و بەرین
حەق مە نینە د ژیانێ، ئەی بێ مروەت ئەی نەیار[٢]

هندە سالە ئەم دبێژین، عەرەب و تورک و عەجەم[٣]
ئەو دگەل ئێمە نەیارن، بو نەیارا پشت و کار

بیست و پێنج ملیون د دێرن، ئەم هەمی کوردن خوڕی
مانە عارە ئەم بمینین، لبن تەپ و دەستێن نەیار

پەهلەوان و گەنج بلابێن، شێرەمێر دێ وەرنە پێش
دوژمنێن تهاتن دیلانێ، تیلەشور کانێ هەوار

مسرییا دیسا بهەژینن، ڤا کولا دەرمان بکەن
جانێ دوژمنا بسوژن، بکەلهێن وەک ژەهرێ مار
هوین هەمی پێکڤە بتەبایی، دەست بدەن دارێ چەکان
دوژمنا ژئەردێ خوە ڕاکن، ژین بێ خوین نابیتە یار

قەیرەکێ بدەنە گرێ، نەهری و پالو دێ ڤەژین[٤]
دێرسم و بارزانی ڤێکرا، ژگەلی زیلا بێنە خوار[٥]

سەربخو ئازادی رینن، لڤی جهی سەربەست بژین[٦]
لسەر ڕوی و دفنا نەیارا، دانەوانی خوندەکار

ئالایێ ڕەنگین هەلینن، ڤی جهی پێ شاه بکەن
کەسک و سوّرا لێ بهەژینن، ڕوژی نەڤروزە بهار

ڕوژ ل بیراقێ هەلینن، ڕون بکەن داغ و چیان[٧]
داکو ئەخلاتی بژیتن، سەربخو دلشاد و یار.[٨]

....

شێخ مەمدوح بریفکانی بخوە ئەڤ رێز ب دوو ئاوایان نڤێسی نە. ئاوایێ دن ئەڤەیە:
(١) دژمنا گرتی جهێ مە، هەی هەوار هەوار هەوار
(٢) کانێ حەقێ مە دژیانێ، ئەی بێ مروەت ئەی نەیار
(٣) کردنو هوین قەنج بزانن، عەرەب و تورک و عەجەم
(٤) قەیرەکێ بدەنە گرێ، هیزانی دیسا دا ڤەبژین
(٥) دێرسم و پالوی ڤێکرا، ژگەلی زیلا بێنە خار
(٦) سەربخو ئازادی رینن، لڤی جهی سەربەست بن
(٧) ڕوژ لگولستانێ بەلاڤ بت (بیتن)، تاڤ بدەت ڕەوشا جهان (سەرێ چیان)
(٨) دا ژ نو ئەخلاتی ڕابت، پڕ کەس و دلشاد و یار.

فەرهەنگوک:
قەیرەکێ: بیستەکێ. پچەکێ. توزەکێ. ماوەیەکێ. دەمەکێ.
گرێ: گرێک. بەستن بە یەکەوە. دەستان بدەن بەدەست یەکتر. دەستان بدن هەڤ.
ڤەژین: ژنوڤە ژیان. ئەژێنەوە. زیندیبون.
داغ: شاخ. چیا. کێو.
ئەخلاتی: نازناڤێ شعری یێ شێخ مەمدوحێ بریفکانی یە.

***

گەلی کوردا

ڕابنە سەرخو گەلی کوردا، هوین بتەبایی جان و پیر
دوژمنا ژئەردێ خو ڕاکەن، دا بژین ئەم وەک وەزیر

من نەڤێتن ئەڤ ژیانا، بێ جه و ئالاّ و میر
ڕوژا جەنگا مە و ترکا، مە چوجا ناچیت ژ بیر[١]

پشتی ژاری و بەندەواری، لێ مەدیتن سەدهزار[٢]
ما نەبەسە گەلی کوردا، لبن تەپ و دەستێن نەیار

یان چەوا ئەم دێ ژ بیرکەین، یاکو مە ژدەستی دخار[٣]
مە هەمی پێکڤە نڤیسین، بخوینا کوشتیێن دزار[٤]

هەر ژ باکو تاکو شیرازێ، هەمی کوردن خوڕی
پەهلەوانن سەربلندن، دەست بژارن بو شەری

و ژ بوتە دێ فیداکەن، یێک ب یێک جان و سەری
بسەرفرازی دێ هەلینن، ئالایێ ڕوژ ل زەری[٥]

مە د ڤێتن وەکی مێرا، سەربخو ئازا بژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، قەت چ تەمەننا ناکێشین

یان وەکی ئاڤا بهارێ، دێ لجهێ خوینێ رژین
هەر وەکی شێر و پڵنگا، ئەم ل جەنگێ نا هەژین[٦]

وێ ل سەر مە بوونە یەک دل، عەرەب و تورک و عەجەم
حلفا بەغدایێ گرێدا، ئەخلاتی ڕوح دا ژ غەم

کوردستانێ کەس نەما، جارەک کو پرسێ ژێ بکەم
رابنە سەرخو گەلی کوردا، چار ڕەخا لێ بکەنە دەم.[٧]

....

شێخ مەمدوح بریفکانی ئەڤ رێزێن هەلبەستێ ب ئاواییێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) یاکو (چەندی) بوری و هاتی سەرمە، مە هەمی تەڤ تێتە بیر
(٢) بەسە ژاری و بەندەواری، لێ مەدیتن سەدهزار
(٣) ما چەوا ئەم دێ ژ بیرکەین، یاکو مە ژدەستی دخار
(٤) هەر ژ ڕوژا کو ل مە، سۆتن ژن و زار و دیار
(٥) کوردستانێ (نارینێ پێ) بخەملینن، دا زاڤا بێتە دەرێ
(٦) دێ بخازین کەڤنە تولا، یان کو مێرا دێ کوژین
(٧) نەڤروزێ دیسا ڤەژینن (مسرییا دیسا بهەژینن)، دا بزانن کوردین ئەم.

فەرهەنگوک:
تەبایی: تەڤایی. بهەڤرا. پێکڤە.
باکو: شاری باکو، پایتەختی ئازەربێجان.
شیراز: باژێرەکە ل کوردستانا ئیرانێ.

***

دەردێ گران

جانا چبکەم دەردێ گرانە، مە نەما دل
سۆتم ژ فیراقاتە، هزار داغێ لسەر دل

ئەڤروکە شرینێ کول و داغ، دانە برینێ
دووره بگەهینێ، لەو کونجەیێ دا دل

دل داتە مە جانا، سەر بوتە مەڕانا
گەر کو تە نەبینم، ڕەش با دگریت دل

خوزیا دەم و گاڤا یار هاتی سلاڤا
دۆست کەفتییە داڤا، دگەل من بویە هەڤدل

ڕاڤەک مە دگەل دا، سیمایێ شەفەقدا
وێ ژڕوژێ سەبەق دا، هادر لمە ڕەڤا دل

شەهدا د شرینا دەرمانێ برینا
مەهتومە دەرینا، ئێش و کەلەما دل

ڕوژا ل زوحایێ، دەستێ مە گەهایێ
خالا ل سیمایێ، دەرکر ئەلەما دل.

....

فەرهەنگوک:
کونجە: قونجک. کوشە. کونج. گوشە.
هەڤدل: دوست. هاودل. هاورێ.
هادر: دگاڤێ دا. یێکسەر.

***

دا بچینە لالەشینێ

رابە دا ئەز تو بهەڤرا، بچینە لالەشینێ
کول و کوڤانا بهێلین، نوی ڤەکەین ژدل ئەڤینێ

مێرگ و چیمەن خەملین، سوسن و سومبل کەتنێ[١]
تەرزنا گرتی خوناڤ و جوم و کانی کەتنێ

سۆرگولێن سیمایێ رەنگین، گرتنە رەنگێ بخوینێ[٢]
نێرگزێن سەر دگران، لێ دکەنە باوەشینێ[٣]

عەندەلیب دیسا دخوینن، بلبلێ لسەر هێلینێ
کەڤین کەفتە کاتویی، و کەودەری هاتنە شینێ

چیمەنێن نازک و تەر، حور و پەری دانشتنێ[٤]
شاهییا لیازدەی ئادارێ، شوخ و شەنگ وێت بەزنێ[٥]

نازکا خەملە گرێدان، راسەری دێ راهینێ[٦]
کوفی خارکر تو بنێ، بەژن و بالا شرینێ

ئاسک و مام و پەز و کیڤی، قول ب قول وێت گرتنێ[٧]
خوشییا کەتیە وەلاتی، رابە دا ئەم بچینێ

ئەخلاتی خاست ژ خودێ، روژەکا هوسا د ئینێ
نەوروزێ سالا مە نوی کر، بخێر و شاهی بگەهینێ.

....

شێخ مەمدوح بریفکانی ئەڤ رێزێن هەلبەستێ بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) مێرگ و چیمەن خەملین، سولینە هاتنە دەرینێ
(٢) سورگول و ئالال و بەیبین، رێز ب رێز وێ دکەتنێ
سورگول و ئالال و بەیبین شوخ و شەنگ رابەزینێ
(٣) نێرگزێن نازک و تەر، لێ دکەنە باوەشینێ
(٤) چیمەنێن نازک و تەر، سورپەری وێ درونشتی
(٥) سپێدەیا لیازدەی ئادارێ، شوخ و شەنگ وێت بەزنێ
(٦) نازکا پوشی گرێدان، کەسک و سور دئەنیا دووتاکر.

(٧) شەڤ رو مام پەز و کیڤی، قول ب قول وێت گرتنێ

فەرهەنگوک:
کەڤین: پارچێن بەفرێ ددەستپێکا بوهارێ دا یێن کو ل رەشاهییێ مانە، هین نە حەلیانە.
کەودەری: کەوگر. نێچیرڤانێن کەوا.
ئاسک: غەزال. مام: کارکا غوزالا. کارمامز.

***

هلو رابن

هلو رابن گەلی کوردا، ب جان و مال ب عەهد و سوز[١]
بنێرن فارس و تورکا، لە ناپرسن عەرەب و روس[٢]

ژ تورکا یامەبو ئەردو، هەمی رێزە هەمی تەرسوس
حەکاری و تونجەلی و مەرعەش، کەمێشخانە هەتا توروس

هنەک قەیسەری و سێواس و هنەک توقات هنەک مێرسین
ئەخنە و دێرسم و عەنتاب، قەرەحەسار و ئارتوین

بینگول و شرنەخ و جزیرێ و ئەخلات و ماء فارقین
سوێرەک و وێران شەهر، و باتمان و دارا و مسێبین

مەلاتیە ئەلعەزیز خەرپوت، گرەسون و ئادی یەمان
قەرەکوسە و تەرەبزون و بازید و قەرس و ئەردوخان

عورفا و سێرت و ئەرزەروم، بدلیس و موش و ئەرزنجان
ئیسلاحیە و ئیسکەندەرون، دیاربەکر ماردین و وان

ئەڤە هەمی کورد بون خوری، زارێ د کرمانجی دخواند
مان بێ خودان و بێ خوەیی، لەورا کو تورکا ژمە رەڤاند

ئەخلاتی هندی با دکر، تورکا جهێ مە ژخو کراند
کەسێ چ پسیار لێ نەکر، دەرد و غەما دل پەرتاند.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی د دەست خەتا خوەدا د دەستپێکێ دا نڤێسیە (وله أیضا مربعا).
شێخ مەمدوحی ئەڤ رێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:

(١) هەوارە لمن گەلی کوردا، هلو (وەرن) ڕابن ب جان و سوز.
(٢) بنێرن فارس و تورکا، لمەبون دژمن عەرەب و روس.

***

ژعیراقێ مە دڤێت

ژعیراقێ مە دڤێت خانەقین، قزل ڕبات و مەندلی
هەڤلێر و کوە و چەمچەمال، سلێمانی و حەمەم عەلی

شنگار و ئاکر و ئێنسفن، سەرسنگ و ئالتون کوپری
تەلعفەر و ڕاوەندوزن و داقوق و توز و کفری

کەرکوک و ئامێدی و دهوک، موسل و زاخو پێنجوین
عنزال و بەدرە و ڕانیە، شەقلاڤا و سەلاحەدین

مەخمور شرگات و شەهربان، بەدرە و حەلەبچە و زەعفەران
ئەڤە هەمی کوردن بەلێ، مان بێ تەبایی و بێ خودان[١]

بەلکی دو ملیون تێ هەنە، ئەخلاتی هو تەخمین دکر[٢]
بو دژمنا خوش جەنانە، کەسێ گوهداریا مە نەکر.[٣]

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ رێزێن هەلبەستێ بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) ئەڤە هەمی کوردن بەلێ، حەیفا مە تێت مان بێ خودان
(٢) هەمی (پێکڤە، ئەوژی، ڤێکرا) دو ملیون تێ هنە، ئەخلاتی هو تەخمین دکر
(٣) بو دژمنا خوش جەنانە، هندی مە گوت فایدە نەکر.

فەرهەنگوک:
ئەخلاتی: نازناڤێ شعری یێ شێخ مەمدوحێ بریفکانی یە.
جەنان: بەهشت.

شێخ مەمدوحی د دیوانا خوەیا دەستنڤیس، گاڤا هەلبەستەک بداوی کریە هەلبەستا دن یا ل پەی تێ بگوتنا « وله ایضا » -هێ ژی هەنە- خویا کرنە، لێ پشتی ڤێ هەلبەستێ (ژعیراقێ مە دڤێت) ئەڤ ڕستە نە نڤێسی یە، و یەکسەر ئەڤ چار ڕێزێن دن ل بنی نڤێسی نە:

کوردستان چەندی خوشە، وەک ڕوح و جانە
هەمی مێرگ و چیمەنن، باغێ جەنانە

پێکڤە دەشت و چیایی، جهێ شێرانە
پێکڤە باغ و چیمەنن، جهێ مێرانە.

....

شانەک:

دیوانا شێخ مەمدوح بریفکانی یا دەستنڤیس، ب هەلبەستێن مەلایێ جزیری دەست پێ دکە. پشتی ڤان هەلبەستان د ڕوپەلەک بسەرێ خوە شێخ مەمدوحی ناڤێن هن باژێرێن کوردستانێ دگەل ڕاڤەکێن وان نڤێسی نە، ئەم وێ ڕوپەلێ وکی کو وی نڤێسی ژخوندەڤانا را چاپ دکن:

- ئەرمینیە: ئوراتری، ئورۆئارتی.
- ئەخنە: ئەدەنە، ئەزەنە، کلکیا.
- ئاکرە: عەقرە.
- ئامێدی: عمادیە.
- بەیتولشەباب: ئەلکی، ئەلقی.
- ئەزەربێجان: میدیا الصغری.
- ئەربیل: هەولێر.
- بەهدینان: ئەدیابین.
- ئورفا: عرفا. روها، ئەدسا.
- سابلاخ: ساوجبلاق، ساوجیلاق.
- حەلەپچە: سارغون، کارشاروکین.
- حلوان: هالمان، سەرپل، رأس الجبل.

– تورعابدین: کیموخی.
– دیاربەکر: دیاربەقر، ئامەد.
– شەهرەزور القدیم: بسین تەپە، تل بسن.
– وان: توسپاسی، توسپاس.
– زێباری: سوباری، سوبارو، هانی گالبات.
– هەمەدان: هکمتان، ئاقباتان.
– مزوری: مسوری، موسری.
– هەورەمان: نارمان.
– میافارقین: مارتیروپولیس، وقیل الأخیر أسم لموش الحالیە.
– نەهری: نایری، نیری، شەمدینان، ئارام، نەهارام، نەهاری.

***

بەهدینان

ئەز کوردم کوردێ چیانم[1]
سەربلندێ بەهدینانم
خودێ زانیت ژ بو کوردا
ب ئاه و دەرد و کوڤانم[2]

هەتا کەنگی گەلی کوردا
دمینی بێ سەر و سەودا[3]
چڕا بێ سویچ دکوژی کوردا
دبێژی ئەز وەلات ڤانم[4]

ئەگەر کوردی تو ڕاست گویی
چڕا دوژمنێ خوبخویی
تو دێ هێلی ئەوا چوویی
دێ بێژی ئەز پەشیمانم[5]

نە ئەز تورکم، نە نازیمە
نە ئنگلیز و ئەمریکی مە
نە ئەز بەعسی و شیوعیمە
بەلێ کوردەک بسلمانم

بەلێ کوردم ب ڕوح و جان
ب عەهد و باوەری و ئیمان
دنالم ئەز بو کوردستان
خەریکێ دەردێ کوردانم

چ دلڤانم ژ ڤا دەردا[6]
چڕا بێ سویچ دکوژی کوردا
نەیارین مە لڤا ئەردا
دبێت ئەز شاهێ کوردانم

ل کوردستانا ڕەنگ جوری[7]
بخوبخو تنێ تو خوش مێری
مە دیت دوژمن ژتە ڕابوری
تە نەگوت مێرێ مەیدانم

بو نەکەی ل جهێن ژوری
بخو ب خوی تو خوش مێری
چڕا خو تە نەکر گوری
وەکی تورک هاتیە هیزانم

هەتا مرنێ دکەم گازی
دنالم ئەز ژ نوو تازی

نزانم کا تو چ دخازی
لەوا هندەی پەریشانم

هەرو تێم ئەز دنالینم
بریندارم جەگەرخوینم
وەکی مێرا تە نابینم
دبێژی ئەز ولات ڤانم

دلوڤانم مە تو ناسی
چرا کوردو بەلەنگازی
پیاوەکێ کەسەرداری
تو ناپرسی ل کوڤانم

ئەگەر راستی تو جامێری
وەلات ڤانی خودان خێری
خو بو کوردا بکەی گوری
دێ بێژی ئەز وەلات ڤانم

لەوا هندە دنالینم
بریندارم جەگەرخوینم
چ سیناهیا ئەز نابینم
پێ رون بکەم دل و جانم

پێ رونی بکەم جانێ خوە
روی رەش بکەم نەیارێ خوە
مەمدوح بەلاف کەت دەردێ خوە
ئەخلاتیێ پڕ بەیانم.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ رێزێن هەلبەستێ بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) ئەز کوردم، کورد و خانم
(٢) هەتا مرنێ چ دلڤانم
(٣) تو کوردی بێ سەر و سەودا
(٤) دبێژی ئەز ژ کوردانم
(٥) دبێژی دوستێ هەمیانم
(٦) چ دلڤانم گەلی کوردا
(٧) لکوردستانا جهێ زێری.

***

تەمەفا(*)

تەمەفا لەب ژ شەفا، بوچی مە ڕەنجینە دکەی
مە ئەمل دارە ژ تە، عەکسێ چرا دگەل مە دکەی

تەمەفا مێزە بکە، کانێ گوناهامە چیە
مە بڤی ڕەنگی دسوژی، و مە پرنگەندە دکەی

تەمەفا، من گو پەری بێتو برینا مە ڤەکەت
دێ بو حالێ مە گری، یان دێ عیلاجا مە بکەی

تەمەفا، دل مە بتە ئیرو کرەڤ بەند و هەڤال
ئەز ب ڕوحێ لتە دنێرم، تو چرا هولە دکەی

تەمەفا من دبهی، بوچی ل تە مێزە دکەم[1]
دا ل حالێ مە بپرسی، کول و دەردا تو ڤەکەی

تەمەفا، من ژ کولا گرتی گولا ڕەنگین و باڤ
مە ژ دل هەر تو حەباندی، بوچی نازا لمە دکەی

تەمەفا، ئەم ژ غەما عشقاتە پڕ دل کەسەرین
مە تو گرتی دلێ قەنجە، تو مە بێ چارە نەکەی

تەمەفا، بەختێ تەمە من بڤی دەردی نەکوژی
تو چ جارا مە نەهێلی، مە ژخەوا شیرین نەکەی
تەمەفا بعشق و ئەڤین، من تو حەباندی د دنێ

وەکو هیرک لتە دنێرم، تویی لیبا لە دکەی[2]

تەمەفا ئاه تەمەفا، ئاه تەمەفا ئاه تەمەفا
تە عیلاجا مە نەکر، بوچی برینا لە دکەی

تەمەفا خوب زەریێ، شەنگە شرین دۆست و هەڤال
ڕوح ب یێکجاری تە دیسا دێ مرم، گەر مە نەکەی

تەمەفا بسویند و قەسەم، وەک تە مە ناڤێن چ پەری
مە مرازە تەمەفا، جانێ تو چاڤا لە ڤەکەی

تەمەفا، بێتە بوها دێ بکرم بڕوح و جەسەد
ئەڤە سۆزا مە دگەل تە، کو ب گوتنا مە بکەی

تەمەفا بعەهد و وەفا، ئەز چ جا تەرکا تە نەکەم
تو خودێکەی تەمەفا، بێژە من کادێ تو چکەی

تەمەفا کولۆما سپی، تەلە کرە دان و دکاک
مە نەزانی هەمی داڤن، مە پێ پەچریمە دکەی

تەمەفا شوکرێ بکە، ئیرو بریندارێ تەمە
تە چ بازی ژ خورا گرت و بوی ڕاڤێ دکەی

تەمەفا هیژ ئەز نزانم، کانێ فیکرا تە چیە
دێ وەکەی یا کو مە گوتی، یا ب عەکسا مە دکەی

تەمەفا بوچی تە مەمدوح، ب گولا کوشتی هەڤال
مایەکێ دی هەیە ئیرو ژ وی چێتر تو بکەی.

....

* تەمەفا: ئەڤ پەیڤە د دەست خەتا شێخ مەمدوحی دا بڤێ ئاوایی هاتیە نڤیسین (طەمەفا).
هەروەها شێخ مەمدوحی د دەسپێکا ڤێ هەلبەستێ دا وەها دەست پێ کریە:
هذه بعض من الأشعار نظم ممدوح البريفكانى إبن السيد محسن إبن السيد عبدالجبار النورى القادرى المولود فى سنه ١٣٢٩هـ الموافق ١٣٢٨ (....) پشتی ئەڤ ژمارا (تاریخا) دووێ نڤێسی پەیڤەک ژی ل هەمبەر دانایە نائێتە خواندن وک مینا (رو ممد) یا (رو محـ)، لدەستخەتێ بنێرە.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) تەمەفا من دبهی، هندە ل تە مێزە دکەم.
(٢) وەکو هەیروک لتە دنێرم، تویی لیبا لە دکەی.

فەرهەنگوک:
لەب: دەڤ. دەم. لێڤ.
ڕەنجینە: نەخوشی. ڕەنجاندن.
دبهی: دبهیست.
حەباندی: حەزکری.
لیب: گزی. گەر. حەنەک. قسەی سەیر.
هیرک: سەرسام.
خوب: باش. چاک.
بوها: نرخ. قیمەت.

***

نازەنین

وەعدەبت پاشی تە جانا، ئەز چ شەهیانا نەکەم
ئەز دگەل کەسێ دی ژبل تە، عەهد و پەیمانا نەکەم

پشتی وا گەشت و سەفایا، من کری دگەل دلبەرێ
وەعدەبت ئیدی نەروینم، لتەرزنا کەیفێ نەکەم

ما چەوا دێ بگرم دوستا، ژ بل تە نازەنین
ڕوح ب یێکجاری مە داتە، دل ژ تە قەت ناڤەکەم

پشتی من خاری ژ لێڤێن قورمزی، شەکر و نەبات
ئەز چ جارا دگەل چ جانا، گەشت و سەیرانا نەکەم

من ل باغێ ئیرەمێ، من دی ل سێڤا کەت گەزو
لمن حەرام بیت (بن) پاشی وا سێڤا، گەزوێ تام نەکەم

من ل ناڤ باغێ گولا، بو سەرشرینا وەعدەکر
پاشی وان سولینەیا، ئالایێ رەنگین بێن نەکەم

کەوسەر و ئاڤا حەیاتێ، مە ژ لێڤێن تە ڤەخار
لەو جوانم ئەز د عشقێ، دەست ژ دوستا ناڤەکەم

من ل سەر کولّوما سپی، ئالال و سنبل بێن کرن
لەو شەڤێن تاری وەکی ڕۆژێ ب عشقێ، چێ دکەم

بادیا ڕەخ قورمزی دامن شرینا، سەر شوباک
من ژ وێ مەی هەلریست، لەو کیشوەرا یەغمە دکەم

گەر وەکو بلبل ل سەر دیمێ تەبامە، سورگولێ
هەر وەکی ڕەنگێ بهارێ، دەم ب دەم دا گەش بکەم

ما گەلو مومکینە ئەز جارەک بنەفشا چاڤ بخال
هەر وەکی جارا ببینم، دیدەیا پێ ڕون ڤەکەم

مەمدوحی، جان مایە دگەل سەودا دسەری هاڤیتە دل[1]
سۆتنێ دابو هناڤا، شەب و ڕوژ شینێ دکەم.[2]

....

لداویا ڤێ هەلبەستێ، شێخ مەمدوحی ئەڤ هەردو ڕێز بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) مەمدوحی، دل ما دگەل تە کەلەقێ هاڤێتە دل
مەمدوحی، دل مایە دگەل سەودا دسەری من دا نەما
(٢) خو هەر من چاڤ مانە زل ژعشقا تەدا هەر هو دکەم
خو هەر من چاڤ مانە زل شینا برینا خو دکەم.

فەرهەنگوک:
گەشت: سەیران.
سەفا: خوشی. شادی.
تەرزن: ئاڤ زێە.
قورمز: سۆر.
کولّوم: هناروک. لّام. گونا.
بادی: ترار. بایە. پیالە.
هەلریست: مێژت. مژی. ئالیست.
کیشوەر: ولات. نشتیمان.
یەغمە: تالان.
دیدە: چاو. چاڤ.

***

خوتیا من

دل بریندارا شرینێ، بێژنە جانێ خوتیا من
کەفتیمە دەردێ ئەڤینێ، ڕەمز و نازێن خوتیا من

ڕەمز و نازێن وێ شەپالێ، نازکێ گەردەن شەمالێ
چەند مە گوتی دەر نهالێ، ڕابە سۆتم خوتیا من

ڕابە سۆتم کول و دەردا، خوشی پاشی تە مە بەردا
مە چ ڤا ژعشقێ خەبەردا، ڕو نەداڤە (من) خوتیا من

ڕو نەدا من سەرشرینێ، دەرنکاری خەمرەڤینێ
چەند مە گوتێ نازەنینێ، ڕابە سەرخو خوتیا من

ڕابە جانا دێم ژ جوری، سپێدە هات و شەڤ لەبوری
تو چرا دێ من گوهوری، ب خەوا خو خوتیا من

وێ خەوا شیرین زو ئینا، چەند مەکر چاڤ نە هلینا
مام بوا دەرە و برینا، تەنگەزارم خوتیا من

تەنگەزارم بێ دەوامە، بدەردێ عشقێ موبتەلامە
من ل سەر کولّوماتە دامە، ڕوح و جانە خوتیا من

ڕوح و جانێ پڕ دنالم (بێ حالم)، شەڤ و ڕوژ طالب ویصالم
عاشقێ وێ دێم بخالم، خو نە بەسە خوتیا من

خوتیا کەفتیە خوارێ، هەر وەکی شەڤێن بهارێ
چەندی من گوت ڕابە یارێ، شەڤ درەنگە خوتیا من

شەڤ گەها وقتێ بەیانێ، مام دبەر بەنداتە جانێ
هندی من گوت سەرمیانێ، دل بژانم خوتیا من

دل بژانم دل بخوینم، هندە ئەز جانێ دهەژینم
ڕانەبو دەردا بکەوینم، پوشمانم خوتیا من

پوشمانم دل حەزینم، من گو دێ لێڤان گەزینم
داکو جانێ ژخەو هلینم، ڕانەبو جان خوتیا من

ڕانەبو چەندی هژاندم، سەر و پێ لێک زڤراندم
عەقل و هوش هەردو فراندم، خەو گرانە خوتیا من

خەو گرانە بێ خەیالە، دێم دوڕە گەردەن شەمالە
لەو خودان عەقل و کەمالە، سەرشرینە خوتیا من

سەرشرین و خەم بەلاڤە، خەت ژ مسک و لەش گولاڤە
ڕو وەکی خورشید و تاڤە، لەب شیفایە خوتیا من

لەب شیفایە شاهێ جانە، دەرنیگارە عالی شانە
دێم وەکی دەستەک (قەفتا) گولانە، خەمرەڤینە خوتیا من

خەمرەڤینە پڕ بنازە، سۆرگولا باغێ مەجازە
ڕوح ژ مەمدوحی بخازە، دا فیداکەت خوتیا من

دێ فیداکەم ڕوح و جانا، بوتە چەند مال و جیرانا
گەرتو ڕابی چلەخانا، خو شرین و خوتیا من.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی هنەک پەیڤ بئاوایێن دن ژی نڤێسی نە، مە ئەو پەیڤ خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

فەرهەنگوک

خوتیا من: خوشەویستا من.
موبتەلا: دوچار. گرفتار.
دام: داڤ. داو.
دەرنیگار: جوان. خوەشک.
باغێ مەجاز: باغی جوانی. جوانیا واقعی.
چلەخان: جهێ عیبادەتا چل ڕوژی یاکو سوفی دکەڤنە.

***

جانێ جانا

پڕ ژ دونیاتە غەریبم، جانێ جانا من تو کا
دل کەل و ژار و کەئیبم، جانێ جانا من تو کا

دل کەلم سێ سال تەمامە، چاڤ ل ڕێ یارا خو مامە
عاشقەک پڕ موبتەلامە، جانێ جانا من تو کا

عاشقم دورم ژ ڕامێ، عشوەیێن شیرین کەلامێ
گرتیمە لڤێ قەید و دامێ، جانێ جانا من تو کا

گرتمە مامە دقەیدا، هەروەکی مەجنون و شەیدا
دل بناڤێ تە مە حەیدا، جانێ جانا من تو کا

دل کول و ژار و زەعیفم، موبتەلا قامەت ئەلیفم[1]
ڕوح فیدای شاما شەریفم، جانێ جانا من تو کا

روح فیدای وەردێن بخارم، کوشتیێ جوتێن خومارم
ژ مەحبەتا عشقێ دزارم، جانێ جانا من تو کا

ژمەحبەت و جەورا حەبیبا، قەهر و ئازارا ڕەقیبا
زێدەکر ئێشا غەریبا، جانێ جانا من تو کا

زێدەبو جەور و جەفامە (بەلامە)، بێ گومان بەحرا غەمامە
ژ یار و دوستان ئەز جدامە، جانێ جانا من تو کا

بێ گومان دلڤانی دۆستم، سەد مەقامان ڤەگوهستم
هەتا ئەز ژمەحوێ ڤەڕستم، جانێ جانا من تو کا

من هەتا مەحو فەنابو، دل ب عشقێ موبتەلابو
جەزب و لەرزین و تابو، جانێ جانا من تو کا

لێ (هەر) دەما ژمەحو و فەنایێ، گەشتیمە حالێ بەقایێ
جان و دل هەردو مەدایێ، جانێ جانا من تو کا

جان ژ بەر کەزمێن دو سادا، بسەر و فەیزا سەلەواتا
بومە مەزهەرێ سیفاتا، جانێ جانا من تو کا

بومە مەزهەر بو جەمالی، وەحدەتا جود و یصالی
دل گەها نوورا جلالی، جانێ جانا من تو کا(٢)

دل گەها کەشفا شهودێ، ذیکر و تەوحیدا سهودێ
بجان و دل چومە سجودێ، جانێ جانا من تو کا

جان بناڤێ تە مە حەی کر، خولقێ ڕازی مە دبەرکر(٣)
سەد شوکر مەرزا ل سەرکر، جانێ جانا من تو کا

سەد شوکر فەزلاتە دیسا، نورێ و نارێ نەبی موسا
دل مە طۆڕە پێ تەییسا، جانێ جانا من تو کا(٤)

دل کەتە سیرڕا لیقائێ، وەحدەتا حالێ بەقائێ
جەننەتا زەوق و سەفائێ، جانێ جانا من تو کا

جەننەتا کەشفا جەمالێ، مەنزیلا من د خەیالێ
هادر ئەخلاتی فیدالێ، جانێ جانا من تو کا.

....
شێخ مەمدوحی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ بئاواییێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) لەو کو دل ژار و زەعیفم، موبتەلا قامەت ئەلیفم
(٢) دل کەتە نور و خەیالی، جانێ جانا من توکا
(٣) جان و دل ناڤێ تە حەی کر، خولقێ رازی مە بەر کر
(٤) دل چ طورە پێ تەییسا، جانێ جانا من توکا.
شێخ مەمدەحی هنەک پەیڤ بئاواییێن دن ژی نڤێسی نە، مە خستنە ناڤ دو کڤانان دا.

موبتەلا: دوچار. گرفتار.
عشوە: بەناز. دەلال.
دام: داڤ. داو.
مەحو: نەمان. مرن.
مەزهەرێ سیفاتا: سەرکانیا تشتێن باش. سەرچاوەی شتی باش.
جود و ویسال: گەهشتنا هەڤ. گەیشتن بەیەک.
هادر: دگاڤێ دا. یێکسەر. دەملدەست. دەرحال.

***

جان کیڤە چوو

جانا من کا سەبرا من کا، بێژنە من کا جان کیڤە چوو
خوشی هەمی لە کرنە تاه، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

شەڤا بەرێ مە و دلبەرێ، داغ و کەسەر کرنە دەرێ
دل ژ غەما سافی مەما، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

دل کوزری ژوی ئاگری، جەرگ و هناڤ بوونە گری
من گو هەوار ئەز بومە ژار، بێژنە من کا جان کیڤە چوو(١)

جانا دەلال یارا شەپال، حالێ مە کر وەک شکلێ دال
ئەز چوم ژ دل چاڤ مانە زل، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

لبەغچێ گولا لناڤ سومبلا، من دی پەری ڕەعنا دلا(٢)
کەیف و سەما خوش بومە ما، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

زولفێن بەلاڤ لێ کر گولاڤ، سەرخوش کرم بێ خەمر و ئاڤ
دل چو ژ دەست ئەز مامە مەست، بێژە من کا جان کیڤە چوو

سێڤێن د سۆر لسەر تەختی نورِ، من دی ل دور ڕەیحان و جور
سینە ڤەکر من خێڤەکر، بێژنە من کا جان کیڤە چوو(٣)

جان هات بمەش وەک ماهێ گەش، ئەنیا سپی چاڤێن دڕەش(٤)
وەک ئاگری دل کوزری، بێژنە من کا جان کیڤە چوو(٥)

من گو ئەمان سەلوا جوان، ژدەرد و غەما من حال نەما
بوتە مرم ناهەدرم، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

لێڤ گرنژاند سەر لمن هەژاند، دیسا ژ نوو دل هەرشاند
دل پەرتی بخو شەوتی، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

جان هات بمەش وەک ماهێ گەش، تەماشەکر بچاڤێن دڕەش
سێ جار کەنی دل کر غەنی، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

دل بو کەرێ ڤی ئاگری، یار کو دمێ هاتی بری
شوعله ڤەدا شەوقێ لەدا، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

یار هات ژ ڕاڤ بو شەوق و تاڤ، مامە ل وێ بێ دەنگ و ناڤ
زولفێن بەلاڤ لمن کرنە داڤ، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

عەبدێ فەقیر وێ کر ئەسیر، نەدهاتە بیر شاهێ کەبیر
من گو هەوار چو لمن هەدار، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

زولفێن بەلاڤ لێ کر گولاڤ، سۆتن ل من جەرگ و هناڤ
جەرگێ خراب وێ کر کەباب، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

جانامە هات وێ کر خەبات، دنیا ل من ڕوژێ هەلات
بێن ژێ فری دل بشکوری، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

جەرگ و بەزم بریان ئەزم، لەوڕا برا لمرنێ بلەزم
ئەز بەندەبوم بخوی تەبوم، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

دەرگەه ڤەکر سەیری مەکر، وڵلاه برا دل یەغمەکر
چاڤێن بەلەک کرمە هەلەک، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

ئەو دێم پەری من دی لدەری، دیسا ژ نوو دل کوزری
لمن فوکوری بو من گری، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

دێم فەنەرە گو من وەرە، بێژە من تە چ ل بەرە
بسەرێ تەکەم دێ بوتەکەم، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

قورئان ڤەکر عەهدەک دکر، مەمدوحی دل پێ بو شوکر
حەمد و سەنا بوتە هەنا، بێژە من کا جان کیڤە چوو.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی د ئورژینالا ڤێ هەلبەستێ دا پڕ گوهارتن چێکرنە، مە بڤی ئاوایی ڕێز کرن، لێ خوەندڤانێن کو بخوازن، دکارن لئورژینالا وێ ڤەگەرن.

هەروەها شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:

(١) من گو هەوار ئەز بومە دار، بێژنە من کا جان کیڤە چوو
(٢) لبەغچێ گولا لناڤ سونبلا، من دیت پەری شاها دلا
(٣) دەر مە ڤەکر من خێڤەکر، بێژنە من کا جان کیڤە چوو
(٤) جان هات بمەش وەک ماهێ گەش، بدێمێ سپی بچاڤێن دڕەش
(٥) من دی پەری دل کوزری، بێژنە من کا جان کیڤە چوو

فەرهەنگوک

تاه: نەخوشی. لەرز و تا.
کوزری: کزان. کزران.
دال: پیرکرن. نوشتانەوە. چەمینەوە. چەماندن وەک حەرفا دالا عەرەبی.
زل: زیق. کینایە لە عەبەسان.
مەست: سەرخوەش.
خێڤەکرن: نوبەرەکرن.
ماهێ گەش: مانگی ڕوناک. هەیڤا چاردە ڕوژ.
گرنژاند: بشکورین.
پەرتی: لەت لەت بو.
شوعلە: چرا.
ئەسیر: دیل. ئخسیر.
شاهێ کەبیر: خوا. خودا. خوەدێ.
بشکوری: گرنژی.
بڕیان: نەمان. نەمایی. سوتی. شەوتی.
یەغمە: تالان.

***

دل بریندارە

دل بریندارە شیرینێ، ژارو بێ مارو دلو[1]
کەفتمە دەردێ ئەڤینێ، ئای دلێ من ئای دلو[2]

کەفتمە بەر دەرد و ژانێ، وەک مەمێ سۆتی گومانێ[3]
ئاه ژ دەستێ ڤێ جوانێ، ئای دلێ من ئای دلو

ئاه ژ دەستێ زولف و خالا، ئاورێ وا چاڤ غەزالا
دامە بەر چەکوچ و نالان، ئای دلێ من ئای دلو

دامە بەر دەردێ فیراقێ، هەلفراندم وەک بوڕاقێ
سەد هەوار ژڤێ ئیشتیاقێ، ئای دلێ من ئای دلو

هەی هەوار ژڤا کول و دەردا، محنەت و عشقا د وەردا
ئەز کرم بێ مال و شەیدا، ئای دلێ من ئای دلو

ئەز کرم وەک شکلێ دالێ، مام د کوڤانا ویصالێ
عشوەیین وێ سەر شەپالێ، ئای دلێ من ئای دلو

عشوەیین وێ عالی شانی، ئەز کرم بێ مارێ خانی
خوش دبم ما ئەز بجانی، ئای دلێ من ئای دلو

ما کول و داغا برینێ، سوێتنا دەردێ ئەڤینێ
ساخ دبن جارەک بدینێ، ئای دلێ من ئای دلو

ساخ دبن ما ئەڤ مەهانە، داغ و دەرد و کول و ژانە(٤)
ڕوح دەرمانێ من بجانە، ئای دلێ من ئای دلو

ڕوح مە جانا مەککەئی بو، نازک و حور و پەری بو
چاڤ مە لەو خەون و گری بو، ئای دلێ من ئای دلو

چاڤ مەما لبەژنا شرینێ، ڕەمز و نازێن خەمرەڤینێ
مام بڤێ داغ و برینێ، ئای دلێ من ئای دلو

مام دبەندا داغ و دەردان، خوشی پشتی تە مە بەردان
جان و دل هەردو ل سەردان، ئای دلێ من ئای دلو

جان دەما هاتی ژ وێڤە، ئاتەشی دل گرت ژ ڕێ ڤە
سەرخوشم مامە بدینێ ڤە، ئای دلێ من ئای دلو

سەرخوشم بی جامی مەستم، ئەژدەهابی ژەهرێ گەستم
ب گریا زولفاڤە بەستم، ئای دلێ من ئای دلو

ئای دلو ژارو غەریبو، دورە دوستو بێ نەصیبو
خەستە حالو بێ طەبیبو، ئای دلێ من ئای دلو

خەستە حالم پڕ فەنامە، چاڤ ل ڕێ یارا خو مامە
ئەز بو یارێ جان فیدامە، ئای دلێ من ئای دلو

جان ژ بو وێ من فیداکر، دل ب عشقێ موبتەلاکر
ڕوح ژ ئەخلاتی جوداکر، ئای دلێ من ئای دلو.

....
(١) دبە کو لجهێ پەیڤا بێ مار، (بیمار) بیت، ژارو بیمارو دلو (بیمار: نەخوش. نەساخ).
شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(٢) کەفتمە جەورا ئەڤینێ، ئای دلێ من ئای دلو
(٣) دبە کو ئەڤ ڕێزە بڤی ئاوایی بە:(کەفتمە بەر دەرد و ژانێ، وەک مومێ سوٚتی گومانێ)،
لێ د. بەدرخان سندی دهەڤپەیڤینەکێ دا لرادیویا کوردی لبەغدا ئەڤ ڕێزە بڤی ئاوایی دخوەند:
(کەفتمە بەر دەرد و ژانێ، وەک محێ سەوتێ کەمانێ).
(٤) ساخ دبن ما ئەڤ ئەوانە، داغ و دەرد و کول و ژانە.

فەرهەنگوک:
بێ مار: بێ ژیان. (مار: ئەژی. ژیان).
گومان: شک.
ئاور: نێرین.
هەلفراند: فراندن. هەلفرین.
بوڕاق: هەسپێ کو موحەمەد پێغەمبەر ڤ پێ چویە میعراجێ.
عشوە: بەناز. دەلال.
ئاتەش: ئاگر. ئار.
فەنا: مرن. فیدا. جیان باز.

***

حوسن و جەمال

مە ژبل حوسن و جەمالێ، مە ژمەحبوبا قەناڤێ
مە غەزەر سونعەتێ خەللاقە، ژوێ پێڤە مە ناڤێ

تو ب زولفێن خوی تاتا، نەکو من پێ بگری
مە ژوا تەرحێ بسکا، مە غەرەز نینە مە ناڤێ

مە ژوێ نەقش و نیگارێ، بخودێ سافی مەما دل
جانێ مە عەزیزێ، ب خودێ بێتە مە ناڤێ

عشقاتە کرم بێ سەر و بێ مالی، هەوائی
سەدجار تە فیدابن، دل و جانی خو مە ناڤێ

دل مایە د بەنداتە، وەکی بلبلێ شەیدا
بهنەک ژ نەسیمێ تە بکم، زێدە مە ناڤێ

غونچەک ژ تە، نادەم ب دوسەد نێرگزێ شەهلا
جانێ مە چرا یەغمە دکەی، نێ مە خو ناڤێ

ئەنوارێ تەجەللایە، ل دێمێ تە عەیان کر
ئیرو مە ژ بل وێ پەریێ، حوری مە ناڤێ

بازارێ بکەن، حوری بتە خوە بگوهرن
یەک یەک تە بوا نادەم، و ئەڤ بەیعە مە ناڤێ

تەرحێن وەکی بەژناتە، ژ بالا دهەژینم
نێ تەرحە پەرێسم، تایێ بێ تەرحە مە ناڤێ

سۆرگول وەکی دێمێ تەیە، وڵلاهی وەبیلاه
بێهنا وێ نە ئەو بێهنە، مە گول بێتە مە ناڤێ

هەر ناڤێ وەکی ناڤێ تەبیت، خوشە مە ئەو ناڤ
ناڤێ نە وەکی ناڤێ تەبیت، جانێ مە ناڤێ

ئەخلاتی وەرە، خو ژ بو یارێ بکە قوربان
قوربانی تەبم خوشترە، ئەڤ ساخی مە ناڤێ.

....

فەرهەنگوک:
سونعەتێ خەللاقە: کارێ خودێ، کاری خودا.
تاتا: پێچ پێچ.
نەقش و نیگار: جوانی.
یەغمە: تالان.
ئەنوارێ تەجەللا: نورا خودێ.

***

هەڤال

هەڤالەک تەقی تو نەبینی لدنێ
گەلەک چێترە بوتە ڕوینی بتنێ

مروڤێ خراب، تێکەلا وی نەکە
تو دێ پوشیمان بی، ل دارێ دنێ

نەبە هەڤگرێ ئەو کەسێ بەد عەمەل
ئەمانەت تو بکرە، ئەڤێ گوتنێ

وەگەر نە، دبی ڕورەشێ مال خراب
تو هەردەم ژحەسرەت، دبێژی لمنێ

ئەگەر تو ببینی، ژ قەنجیین خودێ
ب دەرفەت بنێرە، ئەوێ دیتنێ(١)

دگەل وان ببە هەڤدل و هەمنشین
تو دلڤانیێ وابە، هەتا مرنێ

ئەون غەمرەڤین بوتە، وەقتێ غەمان
دگەل وا تو ڕوینی، دێ ببیە غەنێ(٢)

تو بکری خەلاتەک، ژ دەستێ ئەوان
ب غەنیمە بنێرە، ئەوێ داینێ

ئەڤە شیرەتا من، بلا بوتەبیت
وەها گوتی مەمدوح، دەما گرتنێ

لسالا هزار و سێ سەد و شێست و سێ
ل زیندانا موسل ل چرپا بنێ

دکر نەھ سەد و چل و چار و هزار[٣]
وەفات کربو نوری شەریفێ دنێ.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی لدوایا ڤێ هەلبەستێ ل سەر مامێ خوە وەها نڤێسی یە:
مامێ من شێخ نوری بریفکانی ل موسلێ د پایزا سالا ١٩٤٤ میلادی چو بەر دلوڤانیا خودێ ، ڕەحما خودێ لسەر بە. جەنازێ وی ڤەگوهاستن بو بریفکان و برەخ بابێ خوە سەید عبدولجەببارێ کورێ عەبدولقەهاری هاتە ڤەشارتن.
شێخ مەمدوحی ئەڤ هەلبەست د ئورژینالا دیوانا خوەدا دوو جاران نڤێسی یە. لێ دجارا دویان دا ئەڤ ڕێز بڤی ئاوایی ژی نڤێسی نە:
(١) ب فورصەت ببینە ئەوی دیتنێ
(٢) تو دێ بهەڤریا وا ببیتە خەنێ
(٣) دبو نەھ سەد و چل و چار و هزار.

فەرهەنگوک:
هەڤگر: هاورێ. دوست. هەڤال.
بەدعەمەل: خراب کار.
دەرفەت: بیڤ. فورسەت. هەڵ.
هەمنشین: هەڤنشین. هاونشین.
دلڤانی: خوشەویست.
غەنیمە: دەسکەوت.

***

شەڤێن تاری

شەڤێن تاری دناڤ پێلان، ب گردابێ گرفتارم
کەسێ لدیمن کەسێ بێ غەم، چ زانیت ئەز چ بەدحالم

چ خوشی و عەیش دبینم ئەز، دگەل یار و شرین شاهان
مرن هەردەم دکەت گازی، درەنگە ڕابە سەربارم

ب دل خوشی چەوا ڕوینم، دگەل یارا ئەزێ پڕغەم
دزانم پاشی چەند ڕوژان، دگەل گوری هەڤال دارم

نزانم ئەو کەسێ عاقل، ب دونیایێ چەوا خوشبون
ل حالێ پێشیيان نێری و نەزانی، ئەز عەجەب کارم

وەرە ساقی مە دل نینە، تو ب گێرە کاس و جامێ
ئەڤینیا ئەوولی بوری، نوهە دل (پر) تەنگ و غەمدارم

دلێ کول چو ژ دەستێ من، هەوارە لمن بکن ڕایێ
دترسم سڕڕیا مەخفی، بکم ظاهر عوزردارم

نەصیبێ من د دونیایێ، نڤیسین ب تەعل و میحنەت
هەرو سەدجار دبێ مەمدوح، ژ ڤی حالی شوکردارم.

....

فەرهەنگوک:
گرداب: گەرینەک. زڤرینەک. گێژاوە.
گرفتار: جیرودە. دیل. گرتی.
بەدحال: حال خراب.
سەربار: لسەر چونێ. لسەر بارکرنێ. لەسەر رویشتن.

***

غەم و دونیا

ئەگەر برویتی بژی، یان تو بزەنگینی
دڤێ هەردەم بکول و دەردا ، ببورینی

غەم و دنیا دگەل یێک، بوونە هەڤگور
کەسێ بێ غەم، چەوا دێ لڤێرە بینی

مە هنگڤین دی، دگەل ژەهرێ هەڤیرکر
ئەگەر چاک لێ بنێری، دێ دەرینی

نەکو تو بوێ شرینیێ، ببیە مەغروڕ
بزانە ئەو هەمی ژەهرە، شرینی

گەلەک خوشی و شاهی، ژێ مە دیتن
دوماهیا وا هەمی لمە کرنە شینی[١]

ئەمانەت من ل تە ئەو بیت، برادەر
چ جا ڤێرا نەکەی، دوست و ئەڤینی

ئەگەر سپێدێ تو ڕابی، زوری کەیف خوش
موحەقەق دێ لتەکەت نیڤرو، گرینی[2]

هزار قەسر و پەلاسان، لێ تو چێکەی[3]
دڤێ ئاخر ل ناڤ گورێ ڕەش و تاری، تو ڕوینی[4]

هزار کەس هەر وەکی مە، پێ د خوش بوون
ل سەر تەختا دکر، کەیف و شەهینی[5]

ژ نشکێڤە مرن، ئەو پێکڤە بورین
تو ئەخبارێ دوان، ڕەنگە بخوینی[6]

ژ بوتە من نڤیسین، ئەڤ نەصیحەت
مخابن شیرەتێت من، تو بدرینی[7]

بەسە ئەخلاتی، کەس گوهـ نادتن تە
چڕا هندە، تو دوڕڕا ڤەدهوینی[8]

لە دنیایێ عەجایب پڕ، مە دیتن
لەوا مەمدوح، تو پڕ دەرد و برینی.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاواییێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) بەلێ ئاخر هەمی لمە کرنە شینی
(٢) بزانە دێ لتەکەت نیڤرو، گرینی
(٣) هزار قەسر و پەلاسا، لێ تو چێکەی
(٤) دڤێ ئاخر لناڤ قەبرێ ڕەش و تاری، تو ڕوینی
(٥) ل سەر تەختان دکر، کەیف و شەهینی
(٦) تو ئەخبارێ دوا، ڕەنگە بخوینی
(٧) دترسم شیرەتێت من، تو بدرینی
(٨) چڕا هندە تو دوڕڕا، ڤەدهینی.

فەرهەنگوک:
رویت: روت. هەژار. فەقیر.
بنێری: بەرێ خوەبدێ. تەماشەکەی.
پەلاس: کوشک و قەسر.
ژ نشکێڤە: بە غەفلەت.
دوڕڕا ڤەدهوینی: قسانەی خوی. گران بەها دبێژی.

***

کاروان

من دەما نێرا دنێ، من دی هەچی هاتنی دچوو
هەروەکی ئاڤا بهارێ، هشک دبو بێ دەنگ و دوو

هەر یەکی ڕوژێن دخو، بتەعلی و غەم تێدا بوار
ئەو بناخاهی مرن، هندەک ل پێ وان هاتنە دوو

بێژە من، کا ئەو ئەمیر و کانێ ئەو شاه و گەدا
کی دزانیت کا چ لێ هاتن، بکیش ڕێکێ ڤەچوو

هەر کەسەک چەند ڕوژەکا، لڤێ وارگەهی دانشتبوو
هادری بارێ خو بارکر، گوتی کاروانێ مە چوو

هندە تەعب و دەرد و میحنەت وا بوارن، ل دنێ
ئاخری ژێ چونە دەر، قەت یێک ژ وان پێ خوش نەبوو

هەروەکی خەون و خیالێ، جارینان مە تێنە بیر
وەکی چاڤێن مە ڤەبون، مە ژبیرکر و دل کورە بوو

ژی هەمی هەر گاڤەکە، یاکو تو تێدا ڤێ دەمێ
یا دهێت هێش تو نزانی، یادوهی بو خەون و چوو

ژیێ سەرپاکی درێژ، هەمی تە بەیهودە بوار[1]
سەد مخابن بێ عیبادەت، هەمی بوری و ژتە چوو

ما گەلو هێژایە ڤێ بەدخانەیێ، ئەم بکرین
ب حور و باغێن بەهشتێ، شیر و هنگڤینێ دروو

دێبلا بێعاری مە بەسبن، دەست ژ ڤێ پوشتێ بشون
بەلکی ژێ بچینە دەرێ، پاک و تەمیز و ماهیرو

ئەڤ هەمی بوتە مە گوتن، قەت تە گوهداری نەکر[٢]
سەد مخابن کو بکەم، ئەڤ شیرەت بەیهودە چوو[٣]
نەوبەتا سەعدی و خانی بوری، مەمدوح هاتە پێش
هند نەمایە دێ بهیسی، گوتی ئەخلاتی ژی چوو.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) ژیێ سەرپاکی درێژ، هەمی تە ب دەردا بوار
(٢) ئەڤ هەمی بو وە مەگوتن، قەت وە گوهداری نەکر.
(٣) (هەی – ئاه– دەی) مخابن کو بکەم، ئەڤ شیرەت بەیهودە چوو.

فەرهەنگوک:
بوار: بوراندن. دەرباسکرن. رابواردن.
گەدا: فەقیر. هەژار.
هادر: یێکسەر. دگاڤێ دا.
جارینان: جارنا. جار و باران.
ژی: عەمر. تەمەن.
بەیهودە: بە فیرو. بێ سود. بێ فایدە.
بەدخانە: مەبەست لڤر دونیایە.

***

ئەڤینا مەمدوح

ئەڤرو ژ غەمان، بێ چارە و ڤانە دلم ئەز
ئاگر د هناڤا ، وەکی گازێ دسوژم ئەز

ئاگر د هناڤا ، تەکری شبهێ تەنورێ
لسەر تا قەدەمێ، ڕەنگێ بهێ هەلپقژم ئەز

ژان تێنە گیانم، وەکی بلبل ب فیغانم
پەروانە ئەزم، سوژتم و بێ دەنگ دمرم ئەز

خون ڕێژە ژ چاڤان، وەکی بارانا بهارێ
شەب تا سەحەرێ، دویر ژ خەوێ، هەر دگەزم ئەز

شەب گوری دگەل تە، ژ مەڕا عەینی حەیاتە
گەر بێیە ل سەر من ل مرنێ، خوش دبەزم ئەز
چاڤ نێری ل تە، دەردێ ئەڤینێ لە دیار کر
هەر چەندی ڤەشێرم، ژ سەری هەر دهژم ئەز

سێ سالە ژ دەردێ تە، غەم و تەعلی دبارن
ما هێژ تو نزانی، ژ برینا دکەلم ئەز

مەمدوحی ژ دەردا ، دل و جانێ خو ل سەردا
ماهێژ نەبەسە دل شەوتی، سوژە پەلم ئەز.

....

فەرهەنگوک:
هەلپەقژ: هلپەقین. پەقین. تەقین. هەلقەرچاندن.
فیغان: نالین. نالە نال. نالە.
پەروانە: پەلاتینک. پنپنیک. پەلپەلاتینک. پەپولە.

***

سولین

سەرێ کولّوماتە، وەکی سولینەیا ڕەنگین و باڤ
تە کرە دانە ل بولبول، زولوفێن بویینە داڤ

وەکی تەیرێ نەبەلەد، هاتمە سەر دێمێ تە نون
مە مریست و دگرین، قەفتەیێ بسکێن بە گولاڤ

مە نەزانی ب خودێ، دانەیە یان دیمێ تە نووڕ
عەینی کافورە ب مەشرەب، د دەڤی کەوسەرە ئاڤ

بێ گومان ئاڤێ حەیاتە، د لّەپان من ژێ ڤەخار
لەو جوانم د دنێ، پیروزەری تەڤ بو بەلاڤ

وەرە سەر بەحسی هیلالان، ل سەما ڕەنگ چ د دەن
کەسک و سۆرێن د باهاران، خەملی لبن سەری تاڤ

سەر و سیماتە، ژ نوڕێن وەکی ماها د فەلەک
چار کنارێ کولّوما، زولفا سیاه گرتی خوناڤ
بەژن و بالا وەکی عەڕعەڕ، ب سەرێکدا دخشن
سوسن و سمبل و ڕەیحان، خەملین لبەژنا زراڤ

ئەنیا سۆر و سپی، هەر وەکی سوڕ ئایینەیان
ڤەددەت نەقش و نیگارێ، مە بهەشت تێتە دچاڤ

مە مرازبو د دنێ، بچمە تەوافا حەجەری
هەر ژ ڕوکنێ یەمەنی، سوجدە مە بر پێشی سلاڤ

سوجدەیا بەر ئەسوەدی، نادەم ب سەد حەج ئەکبەڕا
هەردەما بێمە تەوافێ، (لیله القدر)م ئەڤ گاڤ(١)

سەروەرا من د دنێ، حەق مە تویی ڕوح و حەیات
دەمەکێ گەر تە نەبینم، دسۆژم ئەز ژ هناڤ

مە ل باغێ ئیرەمێ، یەغمەکرن سێڤێ خەلات
وەرە ئەخلاتی بنێ، سولینەیا ڕەنگین و باڤ.

....
شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێز ب ئاوایەک دن ژی نڤێسی یە:
(١) ساعەتا بێمە سلاڤێ، (لیله القدر)م ئەڤ گاڤ.

فەرهەنگوک:
سولینە: ناڤێ گولەکێ یە. گولێکە بەناوی سولینە.
باڤ: ڤەکری. گەش. کراوە.
نە بەلەد: نە ئاشنا. نە شارەزا. غەریب. نامو.
هیلال: لڤر مەبەست (برى. برو. ئەبرو) یە. تەشبیهە بە مانگی یەک شەو.
چارکنار: چار رەخ. چار ئالی. چوار دەور.
سییاه: رەش.
عەرعەر: دارەکا جوانە. مەبەست بالای وەکو داری عەرعەرە.
ئایینە: نەینک. عەینک. ئاوێنە. جام. نینوک.

***

وەلاتێ مە(*)

شاخ و داخێن د وەلاتێ مە، پڕە ژشەنگەبیا
چیچەک و ئالال و بەیبین، قول ب قول کەتنە چیا

نێرگزێن سەر دگران، شەرمەندەیێ خەملا تەنە
لچیمەنێن نازک و تەر، سمبل د دەن ئاوەریا

سۆرگولێن سیمایێ ڕەنگین، لتەرزنا گرتی خوناڤ
داغەدارم بو بنەفشێن، خورمەیی لبەر کەڤیا

چارکنارێ کەڤیا، سوسن و سمبل خەملین
مێرگ و باغێن د بهەشتێ، د دنە بەر چکیا

هەچی جوما تو بنێ، بەخچەیێ ڕزوانە وەلات
باغێ ئیرەم تە هەبیت، دێ بدەیە مزگینیا

مریێ بیانی لێدانی، سێ شەڤان دێ ژینەڤە(١)
هەر دەما بنێری بهارە، کانی نوژدارە گیا

ئاخ ژ زێرە، لچیا بنێرە، دوڕ و ئەلماس هەمی
چەندی جەوهەر، جوملە یێکسەر، وێ ژ نک مە چوون جیا

ڕەز و باغ و چیمەنان، شالیل و بالیل دخوین
دەنگ و ئاوازێ شرین، کەفتە نهال و گەلیا

کان و گەنجێن د وەلاتێ مە پڕن، مل دانە یەک
سەد هزارن، تەڤ بژارن، ماکێ کیمیایە گیا

سەروەرێ چەندی جیهان، حەق بێ گومان ئەردێ مەیە
بقوڕچەکا ئاڤێ ژ دولا، ساخ دکەن بێڤاریا

هەچی ڤی ئەردی ب بینت، پاشی ژێ بەنە دەرێ
شێت دبیت هادر دگاڤێ، دین و هار کەفتە ڕیا

بەس ببێژە، کێم بڕێژە، ئەخلاتی ناسی ژ مێژە
جە بهەشتە چیا و دەشتە، ئاڤ حەیاتە لکانیا.

....

(*) ئەڤ هەلبەستا شێخ مەمدوحێ بریفکانی د سالا (١٩٤٣ز) دا د کوڤارا ڕوناهی یا میر جەلادەت بەدرخانی، بناڤێ خەملا کوردستانێ هاتیە چاپکرن. ناڤێ شێخ مەمدوح ژی بنازناڤێ خەلوەتی هاتیە نڤێسین.
شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزە بڤی ئاوایی ژی نڤێسی یە:
(١) مریا بینی لێدانی، سێ شەڤان دێ ژینەڤە.

فەرهەنگوک:

قول ب قول: ڕێز بە ڕێز. دەسە بە دەسە.
شەرمەندە: شەرمزار. شەرمەزارن ژ پێشڤە
سنبل: گولەکە بنێ وێ کەسکە، کولیلکا وێ یا شینە، ڕاست رادبیت یان ژی بەروار رادوەستیت.
تەرزن: ئاڤ زە. ئازێ.
خورمەیی: خورمایی ڕەنگ.
چارکنار. چوار دەور.
چکیا: بەرطەعنا.
جوم: دەر. جە. دەڤەر. شوێن.
بنێ: بنێری. ببینی.
جیا: جیهان.
قورچەک: قورتەک. مستەک. لاوێچێک.
بێڤاری: ئێشا گران، نەخوشیا تیفوئید. تیفو.
هادر: دگاڤێ دا، یێکسەر.
ئەخلاتی: نازناڤێ شعری یێ شێخ مەمدوح بریفکانی یە.

***

دلبەرێ دیسا

دلبەرێ دیسا ژ نوو، دەرد و برینێت مە کەواند
ب سەری زولفا سییاه، وێ خەم و تەعلی لە جەماند

مە دوهی شەنگە شەها قەد ژ ئەلیف، یارا بەرێ
ل سەرێ ڕێ مە ب ئەندازە، ژ دل تەڤ مەییزاند

خال و خەتێن ل سیمایێ، دلو بێ پەردە مەدین
وەکی ماهێ ڕشیا، لدێمی بە کوردی مە ڤەخاند

دو هیلالان ل بنێ ڕوژێ، ل سەر دێمی هەلات
ڕشیا بەختێ مە دایێ، زڤری شەڤ لە گەهاند

مە نەزانی کاڤە سێرە، یان تەجەللایە خودێ
قیبلەیا من د دنێ، ئەڤرو ل من تێک زڤراند

حوریێن باغێ بهەشتێ، چاڤ ل دیدارا تەنە
بەژن و بالایێ شرین، ئەڤرو دوجا لە خەملاند

مە گو نونێ، بکلێ سورمەیی لچاڤا بڕەشین
ڕوڤەداڤە لە کەنی، غونچەلەبێ دل هەڕشاند

نێرگزێن سەر دگران، شەرمەندەیێ چاڤێن تەنە(١)
مە ژ وان ترس و فیغانە، ئەوان دل پەڕتاند

پازدە سالە، وەکی پەروانەیێ بێ دەنگ شەوتین
یارپەرێسین و دترسین، مە ژ زولفان د گەزاند

خون و زەرداڤ و عەداڤ، جونە ژ جەرگێ مە دچن
گەه و وەرسەل لە بڕین، سوڕپەریا خوێ لێ ڕەشاند

شەڤ و ڕوژان وەکی بلبل، دکەمە فریاد و هەوار
ئەز دنالم ژ غەمێ سولینەیا، پەردە دڕاند

ژیێ سەرپاکی درێژ، بەیهودە مە دگەل تە بوار
ڕوژەکێ ڕو تە نەدامن، خەم د هەستیێ مە مەهاند

حەق دزانیت، ژ غەما عشقاتە بێ مارو دلین
چ قیامەت ل مە ڕابو، ب خودێ دل کوزراند

مە گو دلبەر ژ کولا، بێدەرە غەم ژانە د دل
وەرە ئەخلاتی بنێر، بو مرنێ سەر مەزراند.

....

شێخ مەمدوحێ ئەڤ ڕێز بڤی ئاوای ژی نڤێسی یە:
(١) نێرگزێن سەر دگران، سەرشوڕییا چاڤێن تەنە.

فەرهەنگوک:
کەواند: کولانەوە.
سییاه: رەش.
جەماند: جڤاند. کومکر. کومکرد.
ئەلیف: قەدی وەکو ئەلیف ڕاستە.
مەییزاند: لێ نێری. لێ مێزەکر. تەماشەکرد.
شەرمەندە: شەرمەزار.
ئەندازە: موهەندسیانە. ب هورگلی. ب قیاس.
سێرە: ئەستێرە. ستێرە.
تەجەللا: نور. روناهی.
پەروانە: پەلاتینک. پەپولە. پەلپەلاتینک.
دگەزاند: گەزدکر. دگەست.
فریاد: نالە. هەوار. داد وبێداد.
سولینە: ناڤی گولەکێ یە.
بوار: دەرباسکرن. بوراندن. لەگەلیا ژیان.
مەهاند: مەیاند. ژ لێکەرا مەیاندنێ. مەیی.
مار: ئەژی. ژیان.
بنێر: بنێرە. ببینە.

***

دلبەر چ بمن نادەت

دیسا ژ کولا سۆتم، دلبەر چ بمن نادەت
شەهمارە دێ من خوتن، کو زولفا سییەهـ بادەت

وێ زولفێ کرم تالان، ئێخستمە سەر پالان
عمرێ مە چوو چل سالان، سپێدە ل مە هلنادەت

سپێدە لەبو ئێڤاری، ئەڤرازی بو بەرواری
نێزیک بو شەڤا تاری، غەفلەت بومە سەرنادەت

غەفلەت تە نەبو جارەک، گوننەهـ تەکرن بارەک
ناڤێ تەیێ منبارەک، شەرمە کو عەکس بادەت

شەرمە کو تە وێ ڕوژێ، داننە دناڤ دوژێ
پوشمان ببی هەرهو ژێ، پوشمانی نەفع نادەت

پوشمان ببە هەر نوکە، گەرچێ ڕێیا پڕ شوکە
توبە بکە ئەڤروکە، بەلکو تەژێ ئازادەت

بەلکی تە وەخت بوری، هشک بو لتە گولا جوری
تو چویە ل سەر گوری، هەرهو بتە دەست نادەت

هەرهو بوتە نائێتن، ڕێڤینگا گەلەک دڤێتن
نێ وەختە مرن بێتن، دارا تە بەری نادەت

دارا تە بڕێڤ هشکە، مێڤانی سەرێڤ نشکە
پوڕاتە تژی ڕشکە، بوری لەوا شەهـ نادەت

بوری ل تە شەهبازی، هێل دارا کرن مازی
ناڤ هەمیا تومای تازی، بێعاری تە بەرنادەت

بێ عارەکێ بێ شەرمی، نەساخەکێ وەک تەڕمی

هێشتا تو نەوی گەرمی، ها وەختە مرن دادەت

ها وەختە تە جان بێشیت، دنیا تەژی ڕاکێشیت
هشکاری تە هلکێشیت، هشکار ژ خو تا نادەت

هشکاری کەتە ڕێلا، خەلک چونە بخو هێلا
تومایە ل ناڤ پێلا، گردابە تە بەرنادەت

گردابە ل من هەردەم، دژوارە نەشێم بەردەم
هەتاکو ڕوحێ لسەردەم، بێکاری خو لانادەت

بێکارەکێ نازانی، سەرما بو پەشیمانی
هیڤی شەهێ عەدنانی، دەستان ژ مە بەرنادەت(١)

دەستێ خو ل مە هەلدەت، گوننەها ژ مە بەردەت(٢)
غوفرانی ب سەر ڕودەت، سەرخوشی ل مە لادەت(٣)

سەرخوشیا دونیایێ، سەودا پترە ژتایێ
مەمدوحی دکەت ڕایێ، وی توبەیە هونادەت

توبا مە کەزەب ژانا، دل خازە ل سەر زانا
هەیلا لە پەشیمانا، ئەخلاتی ئەڤە عادەت.

....

شێخ مەمدوحی ئەڤ ڕێز ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) هیڤی شەهێ عەدنانی، دەستێ خو ل مە بادەت
(٢) دەستێ خو ل مە هلکەت، گوننەها ژ مە دەرکەت
(٣) غوفرانی بسەرو ڕوکەت، سەرخوشی ل مە لادەت.

فەرهەنگوک
پالان: نەداری.
سپێدە: بەیان. ڕوژ.
ئەڤراز: کاش. هەوراز.
بەروار: ریا نە کاش و نە نشیڤ.
نەفع: فایدە. سود.
شوکە: ستری. درک. دڕو.

بەر: مێوە. بەرهەم.
پور: پرچ. قژ.
ڕشک: هێکێن سپهان. گەرای سپیە. هێلکەی سپێە.
بوری: تێپەربو.
شەهباز: شاباز.
تەرم: جەنازە. مردو.
دادەت: ڤەنیشتن. دادان. دا ئەدەت. ئەنیشێتەوە.
گردابە: گەرینەک. زڤرینەک. گەرگەرینوک. گێژاو.
سەرما: سەرمایە. سەروەت و سامان.
غوفران: بەخشین.

***

پیروزیا جەژنێ

ڕوژ بێتە دەر ئال سۆر و زەر، ڕەوشەن ل سەر بانێ تەبیت
هەردەم بژی بکەیف و خوشی، جەژنا تەژی پیروز ببت

هەردەم شەڤا تە ڕون ببت، ژ دل شاهیاتە خوش ببت
چەند ڕوژ هەنە هەر جێژنە بیت، جەژنا تەژی پیروز ببت

هندی کو ئەڤ دنیا هەبی، بڕویێ بلند بدێمێ سپی[1]
هەر حاکم و شاهێ مەبی، جەژنا تەژی پیروز ببت

هەیڤا ل سەرتە چاردەبت، دائم بهار لعەردێ تەبت
تە چ مرازە هەر وەبت، جەژنا تەژی پیروز ببت

لبەغچێ گولا لناڤ سونبلا، سەیران بکی شاهێ دلا
بکەیف و سەما دوربی ژغەما، جێژنا تەژی پیروز ببت

هندی کو پادشاه هەبن، هەمی ل بن پایێ تەبن
دائم د فەروارا تەبن، جێژنا تەژی پیروز ببت

دەورا مەهات هن بکن خەبات، ئەڤرو لولات ڕوژێ هەلات
عالا ڤەدا شەوقێ لمەدا، جێژنا تەژی پیروز ببت

ڕوژ دەرکەڤت چاک هەلکەڤت، دوژمن بڕەڤیت یانژی بکەڤت
مەمدوح دڤێت ئەڤ حالە بیت، جەژنا تەژی پیروز ببت.

....

دیارە میر جەلادەت عالی بەدرخانی و کۆڤارا وی (هاوارێ) جهەکێ هێژا د دلێ شێخ مەمدوحی دا هەبوون و ل نک وی ڕومەتدار و پایە بلند بوون، ئەڤجا ب ڤێ هەلبەستا خوە یا ژێرین جەژنا میر جەلادەتی و هاوارا کوردان پیرۆزکریە. ئەڤ هەلبەست د هاوارێ دا، د ١٥/١٠/١٩٤٢ێ، ڕووپەلا ٨ێ، هەژمارا ٥٠ یێ یا سالا دەهەمین دا هاتیە بەلاڤکرن.
شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزە بڤی ئاوایی ژی نڤێسی یە:
(١) هندی کو ئەڤ دنیا هەبی، توژی دگەل وێ هەر هەبی.

فەرهەنگوک

مراز: مراد.
پا: پێ.
فەروار: فەرمان.
دەورا مەهات: دورا مە هات. دەورەی ئێمە هات. ڕوژی ئێمە هات.
عالا: ئالا. پەرچەم. بەیرەق.
شەوق: روناهی. تیروشکێن روناهیێ. تیشک.
هەلکەفت: ڤێکەتن. هلکەتن. ۆێکەتن. هەلکەوتن.

***

سینور

موسل و تەڤرێز و شیراز، هەمەدان و توروس و سێواز
بەحرێ قەزوین بەحرێ فارس، بەحرێ ڕەش بەحرێ بەیاز

ئەڤ توخیبن بومە کوردا، بەلکی سامسون و ئاراز
خوین ژ جانێن خو دڕێژین، دا بژین ئەم سەرفراز[1]

دێ بژین یان دێ کوژین، دژمن وەناکەین ڤەبژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، قەت چ تەمەننا ناکێشین

ئەم دخوازین جەنگەبازین، ئەم بخو شێرێن بژار
مەلەک خو تێن بو نەیارا، هەروەکی گورگێن د هار

بوس و کوزک مە گرێدان، مەرزییان وێ هاتە خار[٢]
ڕوژا جەنگێ ئەم دنازین، دابژین وەک خوندکار

دی بژین یان دێ کوژین، دژمن وەناکەین ڤەبژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، ڤەت چ تەمەننا ناکێشین

ڕوژا جەنگێ هوین دبینن، ئەم پلنگین یانی شێر
فێرسێن کوه و چیانین، پەهلەوانین شەڤ بکێر

لڤی جهێ هەر ئەم خودانین، بو کەسێ نابیتە بێر
چەندی عالەم دا بزانن، پاشی کوردا نینە مێر

دی بژین یان دێ کوژین، دژمن وەناکەین ڤەبژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، ڤەت چ تەمەننا ناکێشین

بیست و پێنج ملیون د دێرین، ئەم هەمی کوردین خوری
پەهلەوانین سەربلندین، دەست بژارین بو شەڕی

هەردەما بیڤا مە بێتن، دێ ڤەکەین تۆلێن بەرێ[٣]
بسیند و پەیمانێن مە خارین، دێ بژین وەک کیشوەری

دێ بژین یان دێ کوژین، دژمن وەناکەین ڤەبژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، ڤەت چ تەمەننا ناکێشین

ئالایێ ڕەنگین هلین، ڤی جهی پێ شاه بکەین
کوردستانێ ب خەملینن، چەندی لاوان خربکەین

کەسک و سوۆرا بهەژینن، دوژمنا پێ کور بکەین
نەڤروزێ دیسا ڤەژینن، ئەخلاتی دل خوش بکەین

دێ بژین یان دێ کوژین، دژمن وەناکەین ڤەبژین
ژنوکە پێڤە بو کەسێ، ڤەت چ تەمەننا ناکێشین.

....

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:

(١) ئەم دێ ڕێژین خون و مالان، دا بژین ئەم سەرفراز
(٢) بوس و گوزەک مە گرێدان، مەلەکزان وێ هاتە خار
(٣) وەعدەبت بیڤا مەبێتن، ئەم ڤەکەین تۆلێن بەرێ.

فەرهەنگوک:
سەرفراز: سەربلند.
تەمەننا: هیڤی. پارانەوە. تکا.
مەلەک: مەلایکە.
بوس: کەمین. بوسو. بوسە.
کوزک: چەپەر. کوز.
خوندکار: خانەدان. پادشاه. گەورە فەرمان ڕەوا.
فێرس: پەهلەوان.
کوه: چیا. شاخ. کێو.
پەهلەوان: ئازا. قارەمان.
دێرین: ئەژین. هەبون. هەین.
بیڤ: دەرفەت. فورسەت. هەل.
تولْ: حەیف. تولْە.
کیشوەر: ولات.
شاه: شاد. کاموران.
ڤەژین: ژنوڤە ژیان. ژیانەوە.

***

ئەهلێ زەمانی(*)

من ژ بەر ئەهلێ زەمانی، عەقل و هوش من چوو ژ دەست
زور تەحەییور مام دگەل وا، بچێ سەرا من دگەل نەبەست

گوتنێن بەیهودە ناکەم، من ژوا ئیحرام بەست
(پرتوی نیکان نگیرد، هرکی بنیادش بدست

.... ئەهلی را چون کردکان، پرِ کم بدست)[١]

....

....

* ئەڤ هەلبەست دناڤ ئورژینالا دەست خەتا شێخ مەمدوحێ بریفکانی بڤی ئاوایی لداویا ڕوپەلەکێ دا بون ، لێ ل گور باوەریا من کو بەردەوامیا ڤێ هەلبەستێ یا دڕوپەلەکا دن دا لێ من بخوە نەدیتیە.
(١) ئەڤ هەردو ڕێزێن هەلبەستێ بزمانێ فارسی نە.

بەیهودە: بێ سود.
پەرتەو: تیشک. تیرێژ.
نیکان: یێن باش. باشان. چاکان.
نگیرد: وەرنەگرت. وەری ناگرێ.
هرکی: هەرکەسەک. هەرکەسێک. هەرکی.
بنیادش: زاتێ بخوە. خوی. عادەتی. زاتی.
بدست: خراپە، (بەد: خراب)، (أست: هەیە).

***

سەحەر

ئێرو سەحەر من دیت گەلەک، ئەو سەرشرینا سەرمەلەک
خورشید ئانی* چاڤ ڕەش بەلەک، حوریا دباغێ جەننەتێ

حوری ل بەر قیزێ ڕەشە، لێ شەمس و بەدرا پڕ گەشە
عالەم هەمی بون سەرخوەشە، ژبەر عەتر و شەوقا جەبهەتێ

ژبەر عەتر و شەوقا وێ شەهێ، شەرمین دبوو ڕەنگ ژ مەهێ
ئێخستمە بەر ئاه و لەهێ، تیرا کڤانێ قودرەتێ

تیر وان ژ قەوسێ ئەسوەدە، شەهزادەیە شیرین قەدە
سۆتینە وەک من دەه سەدە، بناڕێ فیراق و حەسرەتێ

حەسرەت نییە دل سوتنە، ئاگر لهناڤە کەفتنە
ما خوشیەک ل حالێ منە، ژنالی و گرین و حیرقەتێ

ژنالی و دەرد و ئەلەمێ، من ڕاحەت نینە یێک دەمێ
ئاه و گرینە ژ غەمێ، خون جوجو ژ چاڤێت مەتێ

خون تێ ژ ناڤ جەرحێن دکول، من سەدهزار داغێن ل دل
لێ کوشتیمە چاڤێن بکل، سۆرگول ل سەر خال و خەتێ

سۆرگول ل سەر خالانە وێ، شەکر ل ناڤ لێڤانە وێ
ڕەیحان ل سەر سێڤانە وێ، عەرعەڕ شبهێ قامەتێ

قامەت ڕحانا تا بەلاڤ، سۆتن ل من جەرگ و هناڤ
ئێرو مەدی گرتی خوناڤ، زولفێن ل دورا جەبهەتێ(١)

زولفێن ل دور بەدرا مونیر، کلێن سیاه لێ کر عەبیر
زەندێن سپی لێ بدەستە شیر، وا کەفتیە نێڤا موهجەتێ

وا کەفتیە نێڤا سۆتیا، خوشی نەما مە بحوریا
مەمدوح دبێ سەلوا چیا، من دڤێت ژ چەندی ئوممەتێ.

....

* د بە کو ئەڤ پەیڤ (خورشیدانی)، یان (خوی شەیەدانی) بە.
شێخ مەمدوحی ئەڤ ڕێزە بڤی ئاوایی ژی نڤێسی یە:
(١) ئێرو سەحەر گرتن خوناڤ، زولفێن ل دورا جەبهەتێ.

خورشید: روژ. تاڤ. خور. هەتاڤ.
بەدر: هەیڤا چاردە روژ. مانگی چواردە.
جەبهەت: دێم. رو.
شەه: شاه.
ئاه و لەه: ئاه و ئێش. ئاه و ئازار.
جەرح: زەخم. برین.
داغ: کول و دەرد.
عەرعەر: دارا عەرعەرێ. بالا جوان وەکی دارا عەرعەرێ.
خوناڤ: شەبنەم. ئاوەنگ. شەونم.
مونیر: تیروژدان. تیشک دانەوە.
عەبیر: عەتر. گولاڤ.

***

باغێ جەننەتێ(*)

حوریا دباغێ جەننەتێ، سۆتم بناڕێ فرقەتێ
لەعلێ وەرە دویری وەرە، نوڕ و شەمالا دەولەتێ

ڕوحا مە بێتە هادرە، بدەردێ فیراق و حەسرەتێ
بدەردێ فیراق و سۆتنێ، داد و مەدەد وەیلالنێ

هەتا کو ڕوژا مرنێ، ناکەم ژ بیر یێک ساعەتێ
ناکم ژ بیر تە یێک دەمێ، سەدجار بسۆژم ژ غەمێ

سەدجار قەسم بخالێ دهور، کەس ئەتلەسا سیما بنوڕ
مەی دامن وێ بێ دەست و دوور، دل کەفتە حالێ سەکرەتێ

سەدجار قەسەم بلێڤێن دسۆر، بوێ بادییا ڕەخ لێ سور
جانا مە هات بێ وەعد و دوور، دل کەفتە بەحرا لەذذەتێ

دل کەفتیە بەحرا قولزەمێ، کاسەک ژ ئاڤا زەمزەمێ
تلیەک تە نادەم بعالەمێ، سەدجار قەسەم بخال و خەتێ(١)

دل کەفتە باغێ خەمریان، ڕەقس و سەما و شاهیان
عەکسا بنەفشا دا چیان، سوبحان ژ شاهێ قودرەتێ

سوبحان ژ شاهێ ذولجەلال، ئەو سەرشرینا سەرشەپال
ئینا وجودێ ڤی خەیال، گریا دگاها حیکمەتێ

گریا دگاها دامە ئەو، قەلبێ مری ڕاکر ژ خەو
لەعلێ وەرە بگرین سەما و هلگر شەمالا دەولەتێ

هلگر شەمالا سۆر و زەر، حوری پەری چەند دوڕگوهەر
گەرخو بگوهرن سەر ب سەر، نادەم ب هەمیان یەک خەتێ

نادەم ب هەمیان یەک مویی، بڕعوما ل دفنا جاری
سەرداری مەجنوون تویی، بهن و هەدارا مە بتەتێ

بهن و هەدارا مە بتەهات، دەرکر ل مە نیل و فورات
دیسا دڤێ بکەم خەبات، دل کەفتە باغێ جەننەتێ

دل کەفتە بەحرا وان خەما، خوشی مە پشتی تە نەما
کا سوحبەت و کەیف و سەما، سەدجار شوکر ژڤێ هیممەتێ

یەک ژی ل عال بو مە دهات، غونچەک ژ لەعلێن سەرمیان
لەعلا ژ دوڕڕە قەلبێ جان، ژلەعلان وەک میحنا دەولەتێ

لەعلا ژ دوڕڕە سەرمیان، حالێن د هورە قەلبێ جان
ئەخلاتی ژێ گرتی نشان، حەمد و سەنا ژڤێ نیعمەتێ.

....

* ئەڤ هەلبەستا شێخ مەمدوحێ بریفکانی د ئورژینالا دیوانا وی دا تونەبو، لێ د داویا دیوانا

شێخ شەمسەدینێ قوتبێ ئەخلاتی کو شێخ مەمدوحی ب دەستخەتا خوە نڤێسی بو، ئەڤ هەلبەستا خوەژی د ڕوپەلەک سەربخوە دا نڤێسی بو.
لێ وەکی کو خوەندەڤان ژی دکارن ژ ئورژینالێ ببینن، ڕێزێن ڤێ هەلبەستێ تەڤ لهەڤ بون، مە ب ئاوایێ لژور ڕێز کرن.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێز ب ئاوایەکێ دن ژی نڤێسی یە:
(١) تلیەک تە نادەم بعالەمێ، سەدجار قەسەم بوێ جەبهەتێ.

فەرهەنگوک:
شەمال: ڕوشنایی. ڕوناهی.
هادرە: لاوازە.
قەسەم: سوند. سوێند. سیند.
دهور: هورە. ورد.
سیما: سەر و چاڤ. دەم و چاو. دەم و رو.
سەکرەت: سەکەراتا لبەر مرنێ.
تل: پەنجە.
خەمریان: سەرخوشان. مەستان.
بنەفش: کولیکەکە. وەنەوشە.
برعوم: خرێما بێڤلان. لوتەوانە.
هەدار: سوکنایی. سەبر. هەدان.
نشان: نیشان. نیشانە.

***

پەریشان(*)

دترسم ئەز ژ وی حالی، ژ خێران ئەزم یێ خالی
گوناهان هولەکر تالی، خودێ برەحماخو مە بشوتن

خودی برەحمێ بکە دگەل من، تو لوتفا خو بدە سەر من[1]
ژحزۆرا نەکە دەر من، فەقیرم من عەفو تڤێتن

فەقیرم ئەز گەلەک ژارم شەڤ و ڕوژا ب زێمارم
خسارەت بو هەمو کارم، نەشێم هەمیا بدم گوتن

هەوار لمن ئەز چ دل ژانم، ژگوناها ئەز پەریشانم[2]
هزار جارا پەشیمانم، لەوا ئەخلاتی پڕ گوتن[3]

هلو مەمدوح بکە توبێ، وەرە سەر جادا و دەربێ
دگەل نەفسێ بکە حەربێ، هەتا ڕەحما خودێ بێتن.[4]

....

* بیست و یەک (٢١) سال پشتی کوچا داوی یا شێخ مەمدوحێ بریفکانی، دوستەکێ وی هات مالا کورێ وی عەدنان و گوت: هین ڕەحمەتی شێخ مەمدوح ساخ بو، ئەڤ کتێب ب ئەمانەت دابو من. هەرچەندە پڕ درەنگەژی لێ دڤێ ئەز ئەمانەتێ وی ڤەگەرینم. لسەر بەرگێ وێ کتێبێ ئەڤ هەلبەستا بناڤێ پەریشان مە ناڤ کری بدەست خەتا شێخ مەمدوحی بخوە هاتبو نڤێسین.

شێخ مەمدوحێ بریفکانی ئەڤ ڕێزێن هەلبەستێ ب ئاوایێن دن ژی نڤێسی نە:
(١) خودێ برەحمێ بکە دگەل من، تو لوتفا خو برێژ سەر من.
(٢) هەوارە ئەز چ دل ژانم، ژگوناها ئەز پەریشانم.
(٣) هزارجارا پەشیمانم، لەوا هندە مە پڕ گوتن
(٤) بشو دەستا ژ ڤێ کەربێ، هەتا ڕەحما خودێ بێتن.

***

جارنا(*)

گەه نەشێم رابم ژ عەردی
هەروەکی قورسێ گران
گەه بچولا دکەڤم
جارنا بە خورایی سلم
گەه وەکی بایێ سیپانێ
ل سەران دفەتلم.

....

....

***

دونیا(*)

دونیا جهێ دەرد و خەما
ساخی چ خوشی تێ نەما
مرنێ تو لەزکە خوش وەرە
ژێ دەرکەتن بومە فەرە.

....

....

***

کەفی(*)

جانێ بسەرێ زولفا، گرێدانە کەفی
کووفی خارکر، تو بنێر
وەی لەمنێ، دورگوهارا من.

....

***

سيما(*)

سـيـمـا دەلال
شـۆخ و شـەپال
وەک شـكـلـێ دال
مـن ديت ل مـال
هـەروەک غـەزال

***

خوەزی(*)

خـوەزی شـخـێـرا خـودێ را
ئەو شـێـخێ، دل مـڤـێـرا
بـربـامـە، ئەز ژ خـورا
بـلا ژەهـر بـدا مـن
ئەو شـێـخێ، وەكی مـیـرا
سـولتـانێ شـێخ و پیـرا

....

ئیـمـداد بـوی، گـەهـا مـن

....

....

خـوەزی مـن دیتـبـا جـارەک
ژپـرِ دارا بـەرێ دیـسـا

....

* ئەڤ هەلبەست د ئورژینالا دیوانا شێخ مەمدوح بریفكانی دا تونەبون، من ژ دەڤێ كەبانیا مالا رِەحمەتی بهیستییە.

زاهد بریفكانی

دەستخەتا دیوانا
شێخ مەمدوحێ بریفکانی

انا السيد محمدوح ابن السيد محسن ابن السيد عبد الجبار ابن السيد عبد القهار ابن السيد عبد الله المتوفي ...

ابن السيد عبد الجبار المدفون بقرية ابتوت . ابن السيد سعيد الدين الزمان ابن السيد ابو بكر البرزانی

ابن السيد زين العابدين البرزانی ابن السيد الشيخ شمس الدين القطب الجلوتی المتوفي قرية بركلاه والمدفون ...

ابن السيد عبد الكريم الاخلاطی ابن السيد موسى ابن السيد سليمان ابن السيد عبد الغنی ابن السيد ... في معرفة

ابن السيد بابا منصور ابن السيد المولى الحسيب النسيب السيد الشيخ حسن الاخلاطی المشهور المتوفي ...

ابن السيد الحاج نظام الدين الاخلاطی ابن السيد الشيخ احمد جد سادات خلاط جميعا ابن السيد ...

[illegible]

ابن السيد ... ابن السيد جعفر ابو الحرث ابن السيد محمد بن محمود

ابن السيد ... ابن السيد علی ... ابن الامام جعفر ... المتوفي ٢٧٤

ابن الامام علی الهادی العسکری المتوفي ... ابن الامام محمد الجواد المتوفي ... ابن الامام

علی الرضا المتوفي ٢٠٢ ابن الامام موسى الكاظم المتوفي ... ابن الامام جعفر الصادق المتوفي ...

ابن الامام محمد الباقر المتوفي ... ابن الامام علی زين العابدين المتوفي ٩٤ ابن الامام حسين ...

كربلاء في ٦١ ابن فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ...
المتوفية [١١] هـ

قال شيخ مشرف بن الشيخ اسعد الخنوقی البروارى الاكری المولود ... في مدح الشيخ محمدوح بن الشيخ محسن البريفكانی ...
هذا الديوان كتقريظ له ...
في ١٢٧٢
٢٢ محرم

دما چاڤێ مە دون كر وی مبارك نوط هشت

پیكفە اڤ دنیا تمامی بوم بو هر وك بهشت

من خوش قلب من كشی لیڤی من بنی وی كراند

هر وكی نیسان بنی خشم كوم بیف اكباب كشت

سال بون من دكو علم و هنر يك جار نماف

ديتنا وی او كلو ابشاه تي من يك جار دهشت

اولاد زهراء درة اهل عبا

تاڤ سادات بريفكان بيرقا زوزيف دشت

ای مشرف بس ببيژ يك نه لو كرت ودريز

پی كو نا نام لناك وی وك يكی لو تشت دنشت

٢٢ محرم ١٢٧٢ في قرية برزور
سنة ...

ولە ایضا

[illegible]دیا یازدەی آذارێ دون کرن لە جیاو گشتە

شاهیا سری بهارێ کوردستان کرە بهشتە

[illegible]ن دیسا بو دوشی میرکو جیژنێ قلیب

سر بێ هاتنە سماێ خوش کرن سیرانو گشتە

[illegible]ون دو لوێ بهارێ نەوروز یازدەی آذارێ

رابە داأم بچینە کارێ سرسالا مە گهشتە

[illegible]ا ژتو بهترا بچینە پیروزبیا

کلو کرتانا بهێلین سرژنو کرد بونە گشتە

چترێ کرن دو دزگهێ خوشێ فتح

لشکرێن هاتنە ترێ شاهیا مە ژ نوی گشتە

سر ژنافێ مە ذکر بانکێ آزادی قند

آذار چندی خرابێ دستە یا بورێ بهشتە

[illegible] کرد بونە یارو دلێ بونە هم راهو یرا

براستی هێلا یا براهیمی نوی کرن دان مالو گشتە

[illegible] کرد نکتە هاتی او بونە دست و کشال

جکو بو خوینێ [illegible] هێلا راکرن دودا نوبشتە

وفایا

کلو [illegible] نەمان ژ علا ددلا ساخی

صد خاین [illegible] و [illegible] مو بوە رشتە

[illegible] دنیا لسەر روژ دلێ [illegible] نافیت هیا [illegible] کلو کرفان بوم هشتە

[illegible] مینە [illegible] فاقا [illegible]

مدحی [illegible]

دیوانا ممدوح البریفکانی

بسم الله الرحمن الرحیم

[illegible] ایف ولاتێ داغ ژمن هودانە قە

[illegible] دل دسوژم وکی موم کلو دردێ جیهانە قە

[illegible] بینم هر وکی اهرا تو ژی خو بجوب کشێ

دل دخوشی بت بی کان ژ بێ فایێ دی نجە قە

[illegible] هیا پیمان وکندە دی بکێن کو تو بژی

[illegible] ژ نە کێشە روژ دی بژە چار دی لە ایتە قە

[illegible] روژامە بیت آلای رنکین بهلیت

[illegible] خلو دوروش ولاتان آفتابە لی بدتە قە

سرفقا [illegible] آلا بلند کینە سرانە

دنکو آوازی شرین روژی دو جا لە بیتە قە

[illegible] سالی دبکێن شاهیانو [illegible] سما

سربلندی کفەیە و کر جیا با بیانیا بدینە قە

[illegible] روژامە بیتە ام ژی [illegible] دنیا

[illegible] کرن لە دنێ چیتنا سیبەر [illegible] بکرینە قە

[illegible] روژامە بیتە دکتابێ [illegible]

آهو تولانە ام بجارکی کفنیا ژلینە قە

[illegible] ملیون هنە کوردی اکرینە ریال

سرفرازی دی [illegible] یان [illegible] بینە قە

[illegible] خوشی [illegible] بیفام هات

رابنە سرخو کلی کردا ژنو براهیاوە [illegible] قە

بلقە ژ دەتێن بەربەشترکهێ نافێ لخو بدف

دژمنا زاردی ئەکێن ژێن پێ خوینێ نابیتە فە

اڤ ژبانە بلقە ئەڤە مرن ژێ ژێنێ ببیژە

دژمنا کوشتی مە خار و هستی تە مێ ببیننە فە

جندی لاوێن هنیبە کوشتن کر دێ خسانە دا

از بو هبای داغ دارم بلا بیلا دنا سوبە فە

خاندانێ سرمیان دالرعد دیوانکرن

نازکێن شوخ و شبال لسر جیا بردینە فە

اوێن هاتیە دمادن بێ بناص و زی کری

یان بجیلا لێ هاتیە صوتێ ژبیرا من ناچیتە فە

زلالا ژنظانە کرن بجیلا بغاز و خافد کرن

هیژ نە مرین من بر کێن کو لطافرا کرنە افە

دێ ژنهانە کرن سدسد ژ زینیدا نە ... ...

بجیلا ژ ژنهانەکرن بشاخێ الوندانە شە

ئاتصد هزار بێ بابکرن اژ ئێن ظلاکێ در کرن

نیفک لکولانا مرن بێ خاسو برکی خاندن

دلهو حب اخلاق ... ببیژە — نوطوهشت ئە دردێ کێ بژە — ایضاً

دادو فیغانا ئە ببیژە — کلی کو دانابنە فە

ئە عشقانە شرینێ من هوار ره — مە رحتی قدم بجانا بیکفە ئا ره

ئە سرحتی قدم بوم بیتاکێ صور — شب و روژێ منە صبر و هدار ره

منە صبر و نە عزم و نە سکون نە — قرار من دێ ئەم محبوب و یار ره

ئە محبوب و ئە ژ بنابە بدیر ... — بسی من تو ئە جند دوستونە یاره

ئە دوستا و هڤالان تە دبیرم — بجو میرم نە محتاجم چە چارە

عزیزێ شنگلی سیڤ ئێ تو روح — دلو جانو جسم من بو تە دارە

مە دل داتە و سر دانە دبهیدا — دبیرم یان ژی وصلت مە بیارە

ئە قصدا وصلا سلطانێ ولاتان — مە دێ ئەم لبر جبینی اهو ئەرە

مە جند سالا غم و تقلی دخاوێن — ئە جافێ رشتی بالا ئێدێ بو ئەنها رە

دکریام ازلکرهغان و لغادان — وکو کوین بنالینو هوا رە

ئە دردو فرقا محبوب و جانا — مە دنیا بکفە ظلمات و بجا رە

بهارێ ماڤیتە جافێن ئەم بێ — کو بینانێ دقصر بیا حسارە

ئە هجرا سرورێ عالم لە بورێ — هزار و سێ صد و پێنجی و دو چارە

١٢٥٨

تە دل صوتێ ئە محمدوحی بریفکی

ژ سالا هژدیە اف دو بهارە

کو ناهیت من وکو خیزێ جانە — مە روژێ بو لحضورا بزدانە

پشرمان تیت جدادی بجیبینی دی — چە بیژم دوجلکم صد جار امانە

برا تدبیرێ لحالێ مالێ هوین   لسر من باورکی بێ حد گرانێ
هرو روژا ژ عمری من دچیتن   د ترسم بمرم بێ توبه مانێ
پشیمانم ژ وێ عمرێ کو بوریێ   نزانم دێ حالێ چبت روژا مانه
خودێ بو خاترا فقیرێ سعیدا   لباشی مرنێ نه کی من پوشیمانه
بروبلێ سبێ بهیم از ته ببینم   بدل خوشی بکرم شادمانێ
هی دوستا دکل من تو عفو کی   دکلێ دا از بلم شاهی وشاهانێ
خودێ توبێ تو دانه کرمه ایرو   کو نا هیت من لبن عفوێ تو دانه
پشیمانم ژ دستێ منه چ نا کێ   چوا چیکم هواره اڤ چ ژانه
عمر بوری نما وختی غروری   تو نزانه لزکه ری کی بزانێ
ته ژی بوری کهر چار سال تمامی   کو حجرت لسی صد وشیستو لیانێ
تو لزکه ژ دل باکه تو جب خاوطی   هفالینه ژ بهر میره چه مانێ
یقینا من اوه دێ من عفو کی
وله ایضا   رضی الله عنه
دما مرنێ بدێ ممدوح ایمانه

جنگالێ زلفێن دستت هافیته خرخی انقلاب
ژ تشی توزیا پروانه گزنت ملکی دژلێ کر خراب
ژ تشی توزێ مالا ژ زلف کرکرلێ حرکو هفاف
ژ فێ عالمێ کرتم برا ف انجسته حرکی من کلاب

انجسته کر دردا برێن وکا ماهی نو ژ ناز ورکرێن
دل فانێ شوقا آگرێن پروانه دل بو کباب
پروانه فانێ آگره هردم لدورێ پر پره
مرن لنکا وێ خوشتره   ژ دنیا تقی لبکت عتاب
خوشی تفیا کردن برێ دردا نیا ازمشترێ
ایرو بو حالێ من کرێ   وخت کها دستێ کتاب
وقتی فخاندێ او گلی یا صورکری بخوینا دلێ
کو کا فقیرێ بهێنلی دستوره دابیت بێ حجاب
حجاب پرده ژ اکرن زلفێن دریّێ سیاه بنددا درن
ابرو ژ ماهی ترقرن خورشید اژ ناڤ آفتاب
خورشیده یا ژ جانه اڤ الماسه یان دردانه رن
من کو نظارێ دانه اڤ بلکێ هزار رنگه شباب
بلکی هزار تخلیته ناز هی ژ زرفانه لباس
کر تم ژ هودێ جو مجا ز لورا برێ تیف بێ نقاب
من دێ برێ بردنکو ناف صولیفیا ژ نگیێن وباف
لأنیا کفر زلف بونه بلاف باژێن ژ وا هملا وکلاب

بادێ ژ دوا شیرین لبا کهدا شراب و هم نبا

مارێ سیاه دگەل عقربا گرتن لمن هستیو کاب

مارێ سیاه ابتر کرین بدردی افعیێ زر کرین

حیرانێ جافێن رەش کرین کی دی پرین رەنگ ماهتاب

من دی پری رعنا دلا طاطا کلی کتنه ملا

من گوته وی دیم صور کلا طرسم بریژین عذاب

من گوته وی شیرین لبی برقا فدت ژ انیا ته بی

آرمانج طیلا کا م بی بختی مە رەنگ کت ولات غراب

بختێ ته مه دل هوزنه کی دهش فی خیالی دیرنه کی

ممدوح بێ رەنجور نه کی شاهێن تها عالی جناب

دلبرا قامت الیف دەرژ دنیا کردن رعا جێ

مه لسر کاکلێن لسی ایروتێ مابین دوما جێ

شهدیا کاکلێن لسی درمانی دردێ نه ژ دل

من گو دی جار ژ بجازم کا لمن نا کته علاجێ

ئه گوته من لسر هردو جاناما برد

هردما من گوته وی دو با ژ نیا من دفیت

وێ دگو لسر هردو جانا دی بدەم بێشو ژ جێ

نازکا من بلطافت خیلو پردە فکر

دل کرە رەنگ ژ عشق صور کلا مل دانه تا جێ

سر ژ نو غنچه لبا باغی بنفشا لمه قار:

لا وی تمات کر ژ نیا ملهی تی کرتی سا جێ

ای دلێ هوی رەش و طارێ ئمه قندو لبان

در نظارێ پر و شنا خو هلکرن لی شمشی سرا جێ

دلبر من وعده دامن دێ مجاری خو بکت

آوی دل و رەبه توشا به سروری زین کر بدا جێ

صد هزار بار شا کرم ایرو ژ بلقیا پری

صد خبر دان وی دگەل من دا ئنه بی سر دیبا جێ

مه گو دلبرا فی جم بو قدح و خیلا مه ژ ته ندی

ژی یکه بوری و ژ ها ما هیشی نه بس افطار جێ

دل دگو فانا نه جانا جان بونه هستی ژ راه

لو دنالم از ژ عشق ماهم بی سرکارو با جێ

تو دناڤێ دونێ بوته ربالو نبدئم یا پرسیم مە دبشتی بستنە زنار و خاچ

تو من دکلن هی جهان سوز و قرار و عیده کر تا هیم هر بندیم فرمان کها نه بلم کراچ

نابه

فوور تو لسر مو دنی دبابلم دروه و خلات دالنبا مری ته رو نبیم هر وکی ایه وێن و تاج

کو لێ بێ قید و شرط تام لو ممدوحه ژ دل

ولە ایضا

عمر له بیهوده بر افلاطی لو پوشانه تاج

اگری کو دوزی جانا ژ خال و خطا مسکی تتر

زیار دنا هر دو رقیبان هروکی اکو دچن

زیار دنا ز لفان و خالان وجهی ناستحب

از دبیم اولی و احسن نظره النبا گفر

نظرتی بو من حلال له فتوی تحفه و منهجی

بلالی مروی کنه یا النبی خیر البشر

من

ور تماشا نون و دالا کفته بن جوتێ هلالا

عقرب لسر ماهی بالا دن کرف ژیر و ژبر

الحقن

از دما جوم کری ژ بینشار وقص سماع

کو فقیر ورته لقاف خجالیم تیر جون جار

تیرێ دما ژ بالا فرکنی جر کو هنافێ لمن ژ توکتن

بێ آگهم دل ما یه حسن فریاد و فغانی ژ دبر

فریاد لمن بو ته صد هزار مار ار مری ژ ی هاته خار

خوینا دلێ من ژ توخار حتی کو سلا هاته در

ما هبون سلو و سلا شبهتی یا من دسال

خطی ژ مسکو لیه شکر جبهت قمر عقرب لسر

خال و خط کاتب ژ نو اعراب لسر دام دام فذ

ولە ایضا

آگری عشقێ مه هلکو دل ژ ممدوح بو دکر

خوز ژ قێ خوی هشیا ربکه عیبی ژ کو هیت خوبینه در

دلغاری خلق دو دبی هشتانه کوتی یاری دو سر

دولاب و چرخا فی دنی صد صد و کی من هاتنه ژ

اوژی نیاخاهی برن بێ دنکو دوهان بێ خبر

ماجیدبیت هر هو حبیب اف لو لب جرکا دوب

اجل

روژا لمن بیتن مرن ژ دفنامه دی اینیته در

هیبا مه کوته وه کری اودی لئان جاقیتمه دشت

دوور شیا من وی دیی از دی جم کم جه بدمه بر

ساو

جه بدمه برروی درحتی لباری کها دی حالی

او موقعی هندی کران ظرسی دلی من کردو کر

طرسا م هرژوی حالکی لو بێژته من ان بدعمل

هنده خرابی نه کرن کانێ نه قنجی بینه در

قنجی م کانێ دێ ئه بر صد آهو کوفان و کسر

شرمنده ئم فهیت و زر خوبلی لسری من تو ز و کر

خولی لسری من صد هزار عمری م چو بێ کار و بار

والله ئه وی بوم شرمندار سرمای من تف بونه ژ

سرمای من بونه گناه فایدی لمن بو روسیاه

از دی چه بێژم پادشاه بازمانی لال نهکی دزر

بازمانی لال بجافینی دکور باری گران پشته کو زور

چو لناڤ وی بم حضور شرمین دئم والله ئه بر

شرمنی دئم بحد فلاک گناه لسرمن بون خلاک

عقل هم وردکیرا فلاک طرسم جهی ام بیت سقر

اگر جهی مه او بیتن رنگی لمه دی زربیتن

خولی لسرێ مه وربیتن دڵخینێ مه تف دبن کسر

دڵخینێ مه دی بن آهو نال هیفیا مه رحمی خدالجلال

چند کالو بیر قنجینێ دلال بلکی لمن اوبینه در

بلکی کو هفیا من بکن باری گها شاهی مزن

آزا بکت مه وی دمی بێژیت لته اڤ بونا صفر

بێژیت مه تو آزاکری بو خاترا پیغمبری

تو ژی خدائی وی سری هرم تو بویه مصقبر

هرده تابیه وڵکی طاعت کری جبحو صبا مه سا

من تو نفیسی هر هوس اخلاطی بویه حل بسر

٥/٧/٩٥٧

ولهم ایضا

اژ چو م لاله شینی ناف الکیو بلبیب

من دی لوی جو انک واڤ فنری طبیب

شنگه شرینو نازک غنچه لبا پلازک

درحال م جان بوکا زک ژدردی ئفینی دبیب

نکو نه وی تو رندی شنگه شرینو قندی

لبرکا توی بلندی واڤ طوری نبی موسی

واز شرینی بیالم نقد وخط وخالم

کر دستانا دلالم گفتیه دستی پیب

گفتیه دستی نه ئانا دو دیر بوم ئه خندفانا

دیلا لمه بخوا نا لوراکو سام هوب

راکو از دبێژم هوی بار گرانو کیژم

دوند که دخیوی دبێژم بو هکیو بلبیب

هکیا دنالم هندی بجم و خیالم

کسک نه برسی لحالم بوم هفکری کابیب

بوم هەفكارى نەيارا دوير بوم ژدكن يارا
دل خوشى نابم چه جارا ازدمم بێ ناميب
ازكانيا ميرا بوم دستكريا شيرا بوم
خوشى تفيا كردا بوم بيهوده دم ببيب
هندى مەكو هوارە بێ ازبريم نەيارە
ژبنيا مه سارد و بارە كسك الملنى نه بريب
كس ژوه نه كوتى شەزادام فروتى
يا كفتيه دستى كوتى لازم نەمينت هويب
دزم لوى بپرسين بوچى ماام نترسين
بێ خاسو لهازى وبكرسينى جان بو مرنى حه ببيب
مه اڤجانه نه ڤيتن دادلێدا مه بيتن
سربت دسيا بكريتن لنا فباتى وبروسا
ناف باتى دنيرى توبنيره دركى زيرى
بوچى ماتو نەمرى تەازدامەندوكب

تەدامەبێ بيانى سرشوركرن خوبانى
بدستى تەما كاڤانى كيلمه نەكرتليب
كيلمه خورى وتيرى بێ خاسى كتيه نزانخورى
بوچى ماتو دوارى بشتى دكيتى بورليب
بشتى كشتى بلنجى هندەبتفب وزيجى
ديارە نه ميرا ڤيجى يارا تەگرت ناميبا
بالى تواڤو ميرباى خدان خنجر و كيرباى
ناڤ دژمنا وك شيرباى تە بكردى بنفيب
تە بكردى ازبجاندام داكوته اژدام
مه ژدل كوتبا تە احدطام دژمن نهين چونليب
دژمنى رفيف ژولاتى ژطرس ئيرى نوى هاتى
بوكربتى لخلاتى نوبت جوژدستى ببيب
بيزه قودى ازحلاندم مه فواندن عقلى وهوش
عمرونى بيهوده بوربت هروكى آتيى دبوشى
اڤه بست ساله ديم اڤرو حوبه دى كهى
هربقى ئاسى وحمامى ويلكه بودنى شف وروش

هردما پرسم ژوی کواژ غامی یاته مه
مێ نه زانی نازکرنه چند بجم دیبنه بوشی
یان وکی تو نکا دوورویه هر کسلا ژی دکهیت
هر بووی ماله و نزانیت بو همیان بردیه گوشی
پیره قورا صد هزار سالێن بری ابووم دی
وی بلباسی کسکوصور دل ژ ابلها ابنایه جوشی
کوته مێ تو بنیره مێ اف خملوشاهی مهینه (بو ته نه)
مێ کودی ژی پاشکفه ای کفته قورا دنیاک بشوشی
ام ژ میزه ته دناسین تو اوی پشنا بری
ته بو ابیاله و جولا صد وکی مێ کرنه پوشی
ته دفیا دا تو لحضورا وی شهی رووشی بکی
داکو ازهردم ببیژم وی لحی حالی نه خوشی
مێ ژ ابیا دا دزانی کس بنه خوشی نابتن
کانی او شاهوامیرین ته کرینه آخو پوشی
ته بوون سوزنێن درو صد کسی لسر ویکی برن
ما تو هیفی ژ مێ دکی از ژی وکی و ببیمه بوشکان
مێ دکتی داهیه زنجیر کا پاکو تمیز
او دکیشیت مێ ژ ته ای لشی مرادا دوفروشی

همیا پیری طریق کر لسر ممدوح بتن

مرده دا

دی باخلاقی کهیت صد دنیاهی بشوشی

٢٠.٨.٧

تونا تفی قد خملی ژ غنا دلی دل دا ژ ده خط
وی لسر کلومت صور کلی شهد ته دو کل ذاره خط
شه دانه وو عنبرفشه صولیفیا سیماکشه
یاه ژی کلا بابین خوشی لنا فی کبلاک داره خط
سر داره اف ژ غنا دلا طالا کلی کفته ملا
از جوم سلافا صورکلو ژ پریا سر داره خط
سرپیا مێ سوروه در دانه یا کردن ژ زره
جانی بلکا ~~[illegible]~~ ابروزه نازدا قد انا ژ داره خط
نازکا قدا کردن عبور وی ژ باد یاژ فیلی دحصور
مێ دامه و باد کت و دور مستم بوی دل ژ تاره خط
مستم بوی شهدا نالوان لعین دحصور لحی کو ته خال
زلکی سپی شکلی ودلال سر خوشی کرم خماره خط
سرخوشی کرم دردانی البشهدا شرین دو بی
مینا الطوافا کعبی کرنا لدور هفت جاره خط
کریام لدورا ژ حزمی مینا کها ام کالی
سجده م بر لبروی دمی بری ورشی گلی ذاره خط

برنه رشی رنلا انوری بدستا و دقی جوم کری

هادر اوی دل نه بری اڤ رولێ خوبن دره خطه
خوینا دره یانی دلبره نیرخوریا ناڤ اکره

لورا مه یج دێ نه سره دکسی نه بیت بی یاره خطه
دکسی نه بیت بی یاره ناز اور ژنیا سرفراز

من هرتنی اونیو مرا ژ جانه بدم یاک جاره خطه
من دێ نه وی اڤ روح و دل وک عندلیب دهکل

هشتا ژ من اومایه سل کوڤ ژ ته دل ساره خطه
دل ساره هرهو باولێ دێ من باڤێن تا ژ ریکت

داکو دلی من سار بکت تجربیا خندکاره خطه
تجربیا باو برژیت من ژی بدستی خو بکرژیت

نابیت ژ وی دل بهژیت تاکو هبم هرباره خطه
تاکو هبم من اوژنێ النیش و بلاڤ هیڤی کرێن

تخورا مه گر بو خم رقێنا والله مه او هواره خطه
هواره من اوژشپالی نازلاقدا ابو دلال اهلال

ولساله ایضا
ممدوحی رون کرنه خیال اهلالی لو دل تازه خطه

مه کردستان کلاڤ دفیتن چ چاترکاوی ام نا کین
اگر بیڤا مه لی بیتن امی تولین لقفن نا کین

اگر نه مرین امی ببینین ظلو دردین خودرا ببینین

دگل دژمنی بکلو کینین اوا بوری ژبیرناکین
چیا
ژبیرناکین اوا بوری دکه دژمنی فکار زوری

اگر جانی باکلێ کوری ژنو باشی بیدلی ناکین
ژنو باشی اڤ رجو جانه مه دست ژی کشتو بردانه

لسر دژمنی مه فرمانه حتیا تولین کفن ولاکین
حتیا تولین هزار سالی نه هیلین بو کسی خالی

خو قربانا دکین ژ فی حالی نه یا ژ ترق جهی ناکین
نه یارێ خوا امی ابینین دکه تو بیلا ژ ریل خونین

بشنفا ژ قلعا درا ابینین برنجیرا کرن داکین
برنجیرا نو صنجورا امی کیشینه ژ کورا

با قرژ کین فان ژخودورا سرخو لنا فی دنی ناکین
سرێ خودی باکین بالا فڕ بینین رستم و زالا

فکین تولین دعبدالا ژنو کشتینین تری ناکین
بری هفتی
ژنوکشتینی ژ بلا خازین بربا درنی نجم و تازین

لوا هندی بکلو کازین چ چا آهانا ژبیرناکین

چەجا آهینی خونا هیلینی روژا حێلی قند و شیلینی

امی دیب دلی شیلینی حتا کرداشە دلداش نالینی

جبا کردا بلینی زور لسر عالمی بلینی کشور

لدیوانی بلینی دلبر ژ روژی بیرقی تا کلیف

ژ روژی بیرقلی میرا هنشینین لسر ریا شیرا

بلینی کیفو کما فیرا هیژا نو دیرکی تشالینی

هیژا نو دیرکی بینینی بزبر آفی بنیشینانی

دیب پالوی بحملینانی لوی کسکو زرا نالیف

لوی کسکو زرو صورا بلینی بوشی لسینورا

قرنبینی دلەمری و کورا بسرستی خو آزالیف

بسرستی ... بآزا دی کلی کرما بجینی کو اخلاطی دلەپاف

ولهی بدل خوشی بدلەشادی ورن داوانی آفاکلیف ایضا

هی هوار هوار هوار دنیا هەمی لە بو نیار

.... بنە زخو کلی کردا دژمنا کوتکی مەخار

... شبو با ... هوارە ... (دژمنا کرنە ...) [هلیهو هوار هوار]

تیروکازی ... زولات دادو فیغانانی مە کرد او ... بونە حەد هزار

١٠

هەندە زاری و بلندە واری بسر مە بوارین بر

مانە بە کلی کردا اف زمانا سار و بار

بو حی ما ام لە مروفی خونە ام دا دوزینی

ستە و ... علیو ام هەمی مردن خودی

... ددوون

... ئینە دوبانی ... مروفا ئی ییار

مانە چارە ام ... لی ئیو دکن ئیار

کردانو هویتی ... برانن عرب و ترکو عجم

او دکل ... ئە بادن ... بو بیار ... کار

برهلوان و ... بلا ببن شیر و میژدی و درنە ببن

هەژنی هانی دلانی ... کانی هوار ...

٤ مسری دنیا ... قاقلا درفا ها ... کن

هیژانی دنیا هانی دژمنان ... یکایی ... هار

٣ ... (...) (دی ...)

دبرکم و ... فیلا ... ببینە خار

٥ هویتی هەمی بلم بنیا ای دستی بدن دا ... ئی

دژمنا ... زنی ... خوبی تا ... یار

سر خو آددی ... (...)

لسر دبو دقانە یار ... وی حند کار

آلای رنگین هلینن ڤەجی پاشاه یانی

کەسکو صوبا لیب هشینن روژی نە تفروزە بها ر

روژ گلستانی نیتن طاف بدت بوستانا

داکو اخلاقی تزینین سربخو دلشادو یار

تا ببە سرخو کلی کردا هوین ببنبای بجانو بیر

دژمنا ژ اردی خو بکن دا بژین ام وارو وزیر

مەنە فیتین اڤ زیانا بجهو آلاو میر

[باکو] چندی بوری و هاتە سرمە مەهی تفتیشە بیر

بشتی زاری و بند واری لی مە دیتن صد هزار

هەرژ روژا کو لمە صوتن زنو تارو دیار

ماجوا ام دی تەبیرلیخ یا کو مە تە دیتی توخار

تانە بسە کلی کردا لبن تبو دستین نیار

هەرتو باکونا کو شیرازی هەمی گردن خری

پهلوانن سربلندن دست بزاردن بوشری

و تە بونە دی فداکن بلا ببلا جانو سری

بسرفرازی دی هلینن آلای دوژن لزری

مەدیە دلی میرا سرخو آزا بژین

تونوکە ببێژە بو کسی قط چە غما نا کشین

یان دکی آفا بهاری دی لچی ضونیی رنجی

هەروکی شیرو بلبلا ام لجنکی نا هژین

وی لسرمە بونە یاک دل عرب و ترکو عجم

خلفا نغدای کریدا اخلاقی ریح دا تو غم

کردستانی کسی نە ما جارەکو برسیی باکم

تا ببە سرخو کلی کردا جار ... لیب لنە دم

جانا چە بکم دردی گرانە مەنە ما دل

صوتم تو فراقانە هزار داغی لسر دل

اورکە شرینی کلو داغ دانە برسینی

دورە بکرهنی لو کنجی دا دل

دل دانە مە جانا سربونە مە تو نا

گر کو تە نە بینم تو بادکریت دل

خوزیا د سرکافا یارهاتی صلافا

دوست کفتیە دافا دکل من بویە هفدل

تو فلک مە دکلە سیمای شفقدا

دی تو روژی سبقدا هادرلە تو فا دل

شهدا دشرینیا درمانی برینیا مهتو مە دربنیا ایشن وکلما دل

روژا لضیائی دستی مە کهائی خالالسیانی درکر الما دل

وله ایضا للشیخ ممدوح البریفکانی

١ رابه دا از تو بهفرا بچینه لالەتینی

٢ کالو گوفانا بهیلین دخو کین ژدل افینی

[illegible]

١٠ شاهیا یازدی آذاری [illegible]

١٢ خوشیا کتیه ولاتی رابه دام بچینی

١٨ عندلیب دسیا دخوینی بلبلی سر هیلینی

[illegible]

ولو ایضا مرثیة

هلو تابن کلی کردا بجان ومال بعهدو سوز

بنیرن فارس وترکا لمه بون دژمن عرب و روس

[illegible]

عکاری و توتجلی و [illegible]

[illegible]

اضنه و دیریکم و عنتاب [illegible]

بن کولو شرنخ و جزیر اخلاط [illegible]

سویرک و ویرانشهر [illegible]

ثالث

ملاطیه العزیز خربوت [illegible]

[illegible]

[illegible] ارزروم بدلیس [illegible]

[illegible]

ئه هی کردبون [illegible]

[illegible]

وله ايضا

ئەعراق مە دنيت خانقين توز رباطو مندلى

هەڤ ليرو كوهو چمچمال سليمانى وحمام على

و آكرى و اسفنى سرنيلا و آل تون كوپرى

تلعفر و بەدندزە داقوق وطوزو كفرى

كركوك آميدى و دهوك موصلى تامز بيمحوين

عين الو بدرو تانيه شقلاڤا وصلاح الدين

زيبار و نه قيو زيبارى حلوا ... زعفران

اڤه هەمى كردن بلى ... نينن

... اودى فكر

هەمى دو ... اخلاقى ... كرباى

بو دنيا ... هندە ... ئوت ...

كردستان چيە ... باغى چينا نە

ازكردم كردى صيانم سرپلندى بەهدينانم خودى نەبيت تو بوارد ئەمن ورى چم دل فانم

چ دل ... تو نا وردد تو كردى ... چ ... دبيژى ازنە ...

اگر كردى تو بى ... چ ... خودى ... دبيژى دويكين هەمبانم

... نە تا زيە نە ... بلى كردا ... بسامانم

بلى كردم بروحو جان ... دنيا ... كردستان

لو هندە دنيا ... چ ... هەبا ... زبانيم

اگر ... تو چاميرى ... خودى ... خوبيد كردا ... دبيژى ازولاتە فانم

با ... محمد ... اخلاقى ... ريانم

وله ایضاً

از کوردم کردی جیانم . سرلبندی بریدیا نم . خودی تأثیرت بو کردا .

حتی حرفی چه دلی قانم

کلی کردا

چه دلو خانم ئەڤا در دا . چه کردو دکشی کردا . نه یاری مه لقا اردا .

دبیت از شا هو کوردانم

دلو سیتی للوکوردستانم

ریلا جوری

لکوردستانا جوانی زیری . بو خوب خوتی نوخوشی میری . مه دیت دژمن ژ نه بوری

ته نه کوشته میری میدانم

بونه کو جهانی ژ وی دکت . بو خوتبوی نوخوشی میرنه . چه خوشه نه کو نوری

وکی ترك هاتنه هیزانم

نه از ترکم نه نازیم . نه انگلیز و امریکیم . نه از بعثی و شیوعیه

بلی کوردی و مسلمانم

ملی کوردم بروحو جان . و باوری وایمان . دنالم از بو کوردستان

لو هنده پریشانم

ژ دلو خانی

نوچه خارم

خودا بو نار

کو من سنی توحا میری . زنو کوردا خدا نا خیری . ولات خالی خدا نا خیری خوبو کورد جلی کوری

بیلوکی توینان دری

دبیژی از ولات خانم

دلو خانم مه تونا سی . نزانم کانو چه دخازی . لو هنده پریشانم

تونا پرسی للوخانم

حتی حرفی دکم خاوی . دمتیم از نشونازی . چه کردو دی بلنشا دی . خربلی دردی کردی کرحم

حتی کتلی بکو خانم

هروئیم از

لو کتیه دنالیم از . بریندارم دکالم از . وکی میرانه نابیسم . دو بیژی از ولات خانم

هذه بوالی ... ر قلمه و ... لطاف ... سید محسن بن سید عبد الجبار النوری القادری البودوزیه ... دیوان ونظم

۱۲۲۹ ... الموفق

۱۳۲۸

طه فا لب ئەنعا بوجی مه رنجینه دکی

مه امل دار ه ئه ته عکسی چرا دکام دکی

طه فا میزه بله کانی کناها مه جیه

مه بقی ئەنکی دصوزی و مه پرگنده دکی

طه فا مه کو پری بیتو وزنیا مه فلکت

دی بو حالی مه کری یان دی علاجا مه بکی

طه فا دل مه بتله ایرو کره ق بندو هفال

از بروحی لته دنیرم نوچرا هولمه دکی

بوچی

طه فا من دبهی هنده لته میزه دکم

دالحالی مه بپرسی کلو دی دا تو فلکی .

طه فا مه ئه کلا کرتی کلا رنکین و باقی

مه ئه دل حرفی حبا ئەنی بوچی نازلمه دکی

طه فا ام ئه عا عشقا ته پر دلی کسرین

مه تو کری دف تنها عه چی چاره نه کی

طه فا تختی ته مه من بقی دردی نه کرشی

توچم جارام نهیلی مه ئه خوشی فنه لی

طه بعشق واقین مه تو حبا ندی ددنی

وکو هیدك لته دنیرم توی لیبا لمه دکی

طه فا آه طه فا آه طه فا آه طه فا

ته علاجامه نه کر بوچی بزنیا لمه دکی

طه‌ فا خوب زری شنگه‌ ترینی دوست و هفال
دو بیلك جارك ته‌ دی مرم كرمه‌ نه‌ كی

طه‌ فا بند و قسم و لا ته‌ مه‌ نافیی چم پری
مه‌ رازه‌ طه‌ فا جانی تو چیا قالبه‌ فلكی

طه‌ فا بینه‌ بها دی بكرم برو و جبه‌
افه‌ سوزا مه‌ د كل ته‌ كو بكو تنام بكی

طه‌ فا عهد و وفا ازچ چیا تو كاته‌ نه‌ كم
تو خیدیكی طه‌ فا بیژه‌ مه‌ كا دی تو چ كی

طه‌ فا كلاسی ته‌ له‌ زر دینو د كالك
مه‌ ترازهمی دانی دی مه‌ بی بچریه‌ كی

طه‌ فا شاری بكه‌ ایرو برینی واری ته‌ مه‌
ته‌ چم بازی شفورا كرت و بوی بانی دكی

طه‌ فا هیژ ازتاتم كانی فكرا ته‌ چیبی
دی وكی پاكومه‌ ترنی یا بیك امه‌ دكی

طه‌ فا بو چ ته‌ ممدوح بلا كشتی هفال
و الهجر
مابكی دی هیه‌ ایرو نزی جیبتر تو بكی
انصافا تمت الدنیه

وعدبت باشی ته‌ جانا ازچ شه‌ یانا نه‌ كم
از دكل كسی دی تو بكی ته‌ عهد و پیمانا نه‌ كم

بشتی وا لشنی وصفایا ته‌ كری دكل دلبری
وعدبت ایوی نه‌ رونیم لطرزنا كیفی نه‌ كم

ما چیوا دی بكرم دو كتا تو بلا ته‌ نازنینی
دو و بیلك جاری مه‌ داته‌ دله‌ تو نه‌ قطه‌ نا فكم

بشتی ته‌ خاری تالیفین خوری زوزه‌ شكر و نبات
از چ جارا دكل چ جانا كشتی و سیرانا نه‌ كم

مه‌ لیاعی ارمی مه‌ دی لسیفالت كرنو
لنی حرام بیت باشی واسیفا كروی الهام بكم

مه‌ تناف باغی گلا بو سرژنیا وعده‌ كر
باشی عونن صولینیا آلالی بهلی بیبن نه‌ كم

كوثر و آفا حیاتی مه‌ تالیفین ته‌ فنا ر
لو هوانم از دعشقی دست نزولتا نا فسلم

مه‌ لسر گلاسی آلو سنبل بیان كرن
لو شفینی طاری وكی روژی نفشق ص دكیم

بادیا رنج قرمزی دامن شوینا سرتیاك
مه‌ تهدی می هلم بستا لو كشورا بقیه‌ د كم

كرو كو بلبل لسر دبی ته‌ بام صور گلی
هر وكی شاكی بهاری دم بدم دا لشنی بكم

ما گلو ممكینه‌ از جارك بنفث جانی بحال
هر وكی جارا ببینم دیدیا بی دون فكم

مەدوحی دل ما دگلا تە ر کالی ها ئینە دل صوبتێ د بو هناڤا شەو و روژ نشینی دلکم

جانێ مەدوحی دل ما بە دگل سود دکری لە دانە ها (حاجیتە دل)

خوهرمت (محی) جانێ قاڤل ژ عشقا تە دهر هودلکم (شینا برینا خودکم)

ولە ایضا غفر الله لە

دل برینێ دا ژ شرینێ بیژ تە جانێ خوتە یا منێ
گفتە دردێ افینێ رمز و نازێ خوتیا منێ

رمز و نازێ وێ شپالێ نازکی کردنێ شمالێ
چند مەکوتی در نهالێ ژ بە صورتێ خوتیا منێ

د بە صورتێ کلو دردا خوشێ باشی تە مە بردا
مە چ قا ژ عشقێ خبردا بدنە دمێ (افینێ) خوتیا منێ

روندە دمێ بر شرینێ در نکاری خم رفینێ
چندمە گوتێ نازە نینێ ژ بەر خو خوتیا منێ

ژ بە جانا دیم ژ جورێ سیبیدە هات و شوخ لە بوری
(چندمە نر) خو چرا من دا کە هوری (دیم خوش) هجوا خو خوتیا منێ

وێ خوا شیرینێ زوانیا جانێ نە هلینێ
مەم بوا دردو برینیا تنگە ژارم خوتیا منێ

تنگە ژارم بێ دوامە بەدێ عشقێ مبتلا مە
بەر سر گلیاتە دامە روح و جانە خوتیا مە

روح و جانێ پر ژ حالم شەف و روژ طالبە وصالم
عاشقێ دیم بجالم خوتە بە خوتیا منێ

خوتیا گفتێ خوارێ هەروێ شفینێ بهارێ
چندی مەگوتی ژ بە یارێ شف درنگم خوتیا منێ

شف کلا وقتی نیانی قام دبربندا تە جانی
چندی مەگوتی سر میانی دا بژارم خوتیا منێ

دل بژارم دلە بخوینم هندە ازجانی دهژینم
ژ ئە بو دردا بکوینم پوشمانم خوتیا منێ

پوشمانم دل هژینم منگوتی لیغان کزینم
دالو جانی ژ خو هلینم دالبو جانی خوتیا منێ

ژ ئە بو چندی هژاندم سرو بالیا ژ خوزاندم
عقل و هژ هردو ژ خوراندم خوزانە خوتیا منێ

خوزانە بێ جمالە دیم در مە کردن کمالە
لو خدان عقل و کمالە سرزنە خوتیا منێ

سرزینی و ضم بلاقە خط ژ مسکو نشانلاقە
دوورکی خورشیدە طاقە لە بشفایە خوتیا منێ

لە بشفایە شاه جانە در نظارە عالیانە
دیم دلی (دستیار / قفقا) کلانە خم قفینە خوتیا منێ

خم قفینە پر نبارە صومر گلا باغی بهارە
روح و (مەدوحی) جان لە ... نجارە دافدایم خوتیا منێ گلت

ولە ایضا

دی فدا کم روح و جانا بو تە چند حالو جیرانا
کرتوا بی جلە خانا خوشرین و خوتیا منێ

ولە ايضا رضي الله تعالى عنه

پر تە دنيانە غريبم جانى جانا من توكا
دل گلو تە ژ روكێشيم جانى جانا من توكا
دل گلم سى سال تمامە جاڤ لرى يار خومامە
عاشقك پر مبتلامە جانى جانا من توكا
عاشقم دورم تە ژ مى عشوێ شيرين كلامى
كرتمە لێ قيدو دامى جانى جانا من توكا
كرتمە ما مە دقيدا هەر وكى مجنون وشيدا
دل بناڤى تە مجيدا جانى جانا من توكا
دل گلو
لو كو دل ژ زارو ضعيفم مبتلا قامت اليفم
روو فدا تە شاما ئيفم جانى جانا من توكا
روو فداى ورديێ نجام كشتى حرقتێ غمادم
تە ژ بنا عشقێ ژ زادم جانى جانا من توكا
محنتێ جورا حبيبا قهر وآزارێ رقيبا
زيدە كر ايشا غريبا جانى جانا من توكا
مقامە
زيدە بو جورو بلامە بو كان بحرى غمامە
زيادو دستان ژ جدامە جانى جانا من توكا
بو كان دل قاڤ دوكم صد مقامان قلهستم
حتى از ژ محوێ فرستم جانى جانا من توكا
من حتى محو فنا بو دل بعشقێ مبتلا بو
جزنبو لرزێ وتا بو جانى جانا من توكا

لى
هەردما ژ محو وفنائى كشتمە حالى بقائى
جانو دل هەر دومە دائى جانى جانا من توكا
جان ژ بر كر منێ دوصاد ژ بسر وفيضا صلوتان
بو مە مظهرى صفاتان جانى جانا مە توكا
بو مە مظهر بو جمالى وحدتا جود وو صالى
دل كتە نورا جلالى
دل كتە نوراو خيالى جانى جانا مە توكا
كرما
دل كتە كشفا شهودى ذكرو توحيدا شهودى
جان بناڤى تە مجى كر
جانو دل چومە سجودى جانى جانا مە توكا
جانو دل نافيتە گل ژ خلقى ژ خوى بركر
صد شكر مرض لسر كر جانى جانا من توكا
صد شكر فضلا تە ديا نورو نارى نبى موسى
دل بجە طوره بى طبيبا جانى جانا مە توكا
دل كتە سرا لقائى وحدتا حالى بقائى
حستا ذوق وصفائى جانى جانا مە توكا
حستا كشفا جمالى فذلا لەو دخيالى
خادر
كورتێ اخلاقى فدالى جانى جانا مە توكا
ولە ايضا

جانا مە كا صبرا مە كا بينە مە من كا جانا كيفە جو
خوشى هجى لە كرنە تا بينە تە من كا جانا كيفە جو
نفخا يرى مە وطيرى دغو لسر كرنە درى
دل ژ غما صدان دمما بينە مە كا جانا كيفە جو

وله ایضا

دل برین دره ژینی ژاروو بی چاره و دلو
کفتیه خوزا افینی آی دلی من آی دلو

کفتیه بر دردو ژانی واهی صوتی کانی
آه ژ دکتی ڤی جوانی آی دلی مه آی دلو

آه ژ دکتی زلف و خالا آوری و جانی غزالا
دامه بر چکو نالان آی دلی مه آی دلو

دامه بر دردی فراق هلفراندم واه براق
صد هوار ژ تی اشتیاقی آی دلی من آی دلو

هیبهوار ژفا کلو دردا مجنو عشقا دوردا
اذ کرم بی مال و شیدا آی دلی من آی دلو

اذ کرم واه شکل ذلی مام دکوفانا وصالی
عشو [illegible] وی سرشبالی آی دلی [illegible] آی دلو

عشو [illegible] اذ کرم بچاره غانی
[illegible] ما اذ جانی آی [illegible] آی دلو

ماکلو دلغا برینی صرتنا دردی افینی
ساقو دبن جارك بدینی آی دلی من آی دلو

ساقو دبن ما اف اونه دلغو درد و کلو ژانه
روح د رهانی من جانه آی دلی من ای دلو

روح مه جانا ملکی بو نازکو حورو پریبو
جانی مه کلو خوشو کریبو آی دلی من آی دلو

جانی مه ما لبژنا شربنی دهژو نارینی خم ژ فینی
مام بتنی داغو برینی آی دلی من آی دلو

مام د بندا داغو دردا خوشی بشتی ته مه بردان
جا نو دل هردو لسر دان آی دلی من آی دلو

جانی د ماها تی ژ دیفه آتشی دل کرت ژ ریفه
سرخوشم مام بدینیفه آی دلی من آی دلو

سرخوشم بی جامی مستم اژدها یی ژ هوی کستم
بکریا ژ لغا فبستم آی دلی من آی دلو

آی دلو ژ ازو غریبو دوره دوست و بی نصیبو
خسته حالو بی طبیبو آی دلی من آی دلو

خسته حالم پر زنامه جانی لری یاراخو مام
اذ بو یاری جان فدامه آی دلی من آی دلو

جان ژ بو وی من فدا کر دل بعشقی مبتلا کر
روح ژ اخلاطی جدا کر ای دلی من آی دلو

وله ایضا

مه ژ بلی حسن و جمالی مه ژ محبوبا قه نا ڤی مه غرض صنعتی خلاقه ژ وی بیفه مه نا ڤی

تو ب زلفین خوی طاطانه کو من بی باکری مه ژ تو اترصی بسکا مه غرض نینه مه نا ڤی

مه ژ وی نقش و نگاری بجدی صافی مه ما دل جانه مه عززی بجدی بینه مه نا ڤی

عشقا ته کرم بی [illegible] روبه مالی [illegible] صد هار ته فدابن دلو جانی خوم نا ڤی

دل مایه دبندا ته وکی بلبل شـیدا   بهنك ژ نسیمی ته بلم زیده مناقـ

غنجك ژ ته نادم بدو صد نیرکزی شهلا   جانم چرا نفیه وکی ژ م خو ناقـ

انوار تجلایه لدیی ته عیان کر   ایرو م ژ تبل وی پری حوری مه ناقـ

بازاری بکی حوری بنه خو بکهورن   یك یك ته بو نادمو اف بیمه مه ناقـ

زحیف وکی بژ ناته ژ بالا دهژ نیم   ژ تیرم پرسیم لهای بی قرم مه ناقـ

صور گل وکی دیمیه دیی ته یه وگرم بالکم   بهنا دی ته او بهینه مه گل بینه مه ناقـ

هر ناقی وکی ناقی ته بیت خوازه ما ونان   ناقی ته وکی ناقی ته بت جانی مه ناقـ

اخلاقی وره خو ژ بو یاری بکه قربان

ولـه   ایضا

قربانی ته دیم خوشی ژ او ژ ناقی مه ناقـ

هفالك تو نه بینی لدنی   گلاك جیتره بوته روینی بیتنی

مردی خراب تیکلا وی نه کر   تو دلی بوشیان بی لداری دفـ

نه به هفالی اوکسی بد عمل   امانت تو بکره افی کو نه

وکرنه دبی رورشی مال خراب   تو هردم ژ حسرت دبیژی بلنی

اگر تو ببینی ژ تجبنی خو دی   بفرصت بنیره اوی دیتنی   بدرفته بدله

دگل وان ببه هفدل و هم نشینی   تو دل وانی و به حنا مر فـ

او غم ژ نیف بوته وقتی عمان   دگل واتو دینی دی ببیه غنی

تو مکری خلاتك ژ دستی اوان   بفنیه بنیره اوی داینی

اقه شیر ناقی بلا لکنه بیت (بوته)   وهاکوتی ممدوح دما کرتنی

سالا هزار و صد و شیست وکی   لزندا نامو صلا چریا بنی

در ژ ته صلاو جلوجا دو هزار (دبو)

ولـه   وفاتیکر مبو نوری شریف   دنی ایضا

شفعیی طاری دنا وییلان باردای کرفی تاردم

کسی لدیی کسی بی غم چه زانیت ازچه بد حالم

چه خوشی و عیشی دبینم از دگل یار ورژ شاهان

مرنه هردم دکت کاری دنیکه ژ به سربارم

بدل خوشی چو اربیتم دگل یارا ازی پر غم

دزانم پاشی چند روژان دگل کوری هفال دارم

نزانم اوکسی عاقل بدنیای چوا خوشی بون

لحالی پیشیان ییری و نه زانی ازعجب کارم

وره ساقی مه دل تینه بکره کاسو جام

افینیا او لی بوری نه پر دل طمنکو غم دارم

۷ وفاتبو [illegible]

[illegible] ۱۹۴۴ [illegible]

دلی گل چو ژ دستی من هوارە لی بلی ڕوی

دطرسم سر یا مخفی بکم ظاهر عذر دارم
نصیبی من د دنیای نفیسین تعاو محنت

وله — ایضا

هرو صد جار دبی ممدوح ژ وی حالی ئازار دارم

اگر بروینی بژی یان تو بزانی — دی هر دم بکلو دردا ببو د بسینی
غم و دنیا د گل بلا بونه هفکر — کسی بی غم چوا دی لفیره بسینی
م هنگفینی دی د گل ژهری هفیر کر — اگر چافان بنیری دی دری فی
نه کو تو بوی شرینی ببیه د مغرور — بزانه او هی ژهره شر بسینی
کالا خوشی و شی ژ م دریاتی — بان آخر هو لە گرنه شینی — دو جا هیاو
امانه مه لته او بیت برادر — چ چیا فن نکی دوستو افینی
اگر امیدی تو بابی ژ ورنگینه خوشی — بزانه دیلی ته لت نفرو کرینی
هزار قصر و پلاسان لی تو جیابکی — دی آخر لناف قبری کرش و طاری تو ژینی
هزار کس هر و که طلا بی د خوشی بون — لسر تختان دکر کیف و شهینی
ژ تشلیفه ورن او جیلفه بورین — تو اخباری دو رنگه بخینی
ژ بو ته من نفیسین اف نصیحت — دطرسم شیرەتیت من تو بدر بینی

به اخلاطی کسی کوه نادتن ته — چرا هنده تو درا ئه د هیوسینی
لدنیای عجائب پر مه دیتی

وله — ایضا

لوا ممدوح تو پر درد و برسینی

من دما نیرا دلی من دی هیجهانی دچو
هر وکی آفا بهاری هشلا دبو بدنکو دو
هر یکی روژ من دخو بتعلیو غم تیدا بوار
او دنیا خاهی مرن هندک لبر وان هاتنه دو
بیژه من کا او امیر و کانی او شاهو گدا
کی دزانیت کا چ لی هاتن بکی ژ دیکی فه چو
هر کسک چند روژ کا لی و ارکهی دانشتبو
صادری باری خو باد کر کوتی کاروانی مجو
هنده تعبو درد و محنت ولیوارن لد نی
آخری ژی چونه در قطیلا ئاوان بی خوشی نبو
هر وکی خونو خیالی جادنان م تینه بیر
وکی جافیتی م فبون م ژ بیر کرو دل کور بو
ژی هی هر کا فکه یا کو تو تیدا ڤی دی
یا دهیت هیژ تو نزانی یا دهی بو خونو چو
ژی سربالی دریژ هی ته بدر دا بوار
صد مخابن بی عبادت هر گه بوری تو چو

ماکلو هیژایه ژی دیدخانی ام بکرین

بحورو باغێ بهشتێ سیر وهفلفینی درو

دی بلاو بغاری مه بی ب کستن ژی بتشنی شوون

بلکی ژی بجیبه دری بلاکو تمیز و ماهی رو

نوبتا سعدی و خانێ بوری محمدوح هاته پیشی

ولـه ایضا

هندنه مایه دی بپیسی کو ته اخلاطی ژی جو

افرو ژغمان بجارم وفانه دلم از

اگر دهنافا وکی کاذی دصوژم از

اگر دهنافا ته کری شبهی طنوری

سرتا قدمی ژنکی بهی هلپقژم از

ژ ان تینه کبابم وکی بلبل بففانم

بروانه از صوژم و بی دناك درم از

خون بریژه ژ چاقان وکی بارانی بهاری

شبا تا سحری دیر ژ خوی هر دکرم از

شبا گوری دکل ته ژ مراعینی حیاته

کرییه لسر ملی طرفی خوشی دبزم از

عاق نیری لته نردی افینی لی دیادکر

هر چندی ته خشیم پلسری هر دهژم از

سی ساله ژی دردی ته غم و تعللی دبارن ماهیژ تو نزانی ژی برینا دکلم از

محمدوحی ژ دردا دلوجانی خولسردا

ولـه ایضا

ماهیژ نه به دل شوقطی صوره پیلم از

سره گلمانه وکی صولینیا ژنگینی و باق ته کره دانه لبابل زلفین بوسینه داق

وکی طیری نه بلند هاتمه سر دیی ته ژون مه ربستو دکوبن قفستی بستین بکلاق

مه نزانی نجدی دانه یه یان دیتیه نور عین کافوره بمشرب ددنی کوثره آق

بکان آفی حیاته دلبان مئزی فغار لو صوژم ددنی بیر وزری تف نو دبلاق

وره ژ بحتی هلالان لسما ژنازمه ددن کسکو صوریی دبهار ان خملی لبنی ژ ی طاق

سرو سیا ته ژ نوربی وکی ماها دفلك جار کناری گلما ژ لفا لیلاه کری خناق

بژ نو بالا وکی عرعر سرکیه ا دخشی صوصن وکبل و ریحان خملین لبژ نا ژ براق

انیا صور وسیبی هر وکی سرآئینیانه قدرت نقشی وبلدی مه بهشت ژ نه دچاق

مه مرازبو ددنی ببه طوافا حجری هر ژ رکنی عینی سجده مه بریشی صلاق

سرو منده دنی حق مه توی روح وحیات دملی کرته نه بنیم دصوژم از ژ هناق

مه لباغی ارمی بیجه کرن سیف خلات

وره اخلاطی بنی صولینیا ژنکنی و باق

سجدیا بر کو دنی زادم دحج الدا

ساعتا بسیم هلاف لیلم القدرم از یکاق

هرمابیم طاق

وله ايضا

نشاني و دخيني دولاتمه پو ژ شنكو بيا
جيبك وآلال و بيبين قول بقول لنه جيا
نركزين سرد كران شرمندئ خم لاثه نه
بچمين نازك وتر سمبل ددن آورب
صور كلين سيمائ رنكين لنزونا گرتخناف
داغه دارم بو نفشين خرمئ لبر كفب
جار كنارئ كفيا صوص و سمبل خملين
ميدك و باغين دبهشتي ددنه برچكيا
هجي جوما ترين بعجين رضوانه ولات
باغئ ارم ته هبيت دي بديه مزكينيا
مرجا بنيائ لبذ نسي شغان دي ژنينه فه
هر دما بنيري بهاره كلاني نوژ داره كيا
آفو ژي زيره لجيا بنيره درو الماس هي
جندي جو هر جمله يلاك وي ژ نالكه جون جيا
رزو باغ و چمنان شالبل و باليل دخوينن
دنلاو وآوازئ شرين كفته نهال و كليا
كان و كنجين دولاتمه پرن مل دا نه يلا
صد هزارن تف بژارن مالي لجيابه كيا
سروري جندي جهان حق پكان اردي مربه
بقر بعكا آفي ژ دولا سا فو دكن ب فار سيا

هجي قرارا دي بپنيت پاشي ژي بنه دري
شيت دبيت هادر دكافي دينو هار كفته ريا
بي ببزره لبم بربزره اخلاطي ناسي ژ مبزره

ايضا

دلسوز جه بهشته جيا و دكفنه آفي جيانه لكانيا

دلبري دسا ژ نو دردو بربنيت مه كوانه بسري زلفا سياه وي خم و تعلي لمه جماند
مه دهي شنكل كها قد ژ الف يارا بسري لسر دري مه باندازه ژ دل تف بيراند
خالو خطين لسيمائ دلوبه پرده مه دين وكي ماهي ژ شيا لدي ياكردي مه فيا ند
دو هلالان لبين روژي لسر دكي هلات ژ شيا نختي مه دائي زفري نف لمه كهاند
مه ژ زائ كافه ليره يان تجلا به خدي قبليا مني ددي اقرو لمني تيلاك ژ غراند
حورين باغي بهشتي جان لبلا ژته ته بژنو بالاي شرين افرو دو جالمه خملاند
مه كو ژ ني ب نكاي سرمئ لجانان بر شيني روفدا فه لمه كني غنجه لبي دل هر ژاند
نركزين كردكران شرمندئ جافين تنه مه ژوان طربس و غفانه آوان داب ژاند
پازده ساله وكي پروئني ب دنك گوطني يا دريسينو دلالني مه ژ زلفان دكژاند
خون و زرد فو عداف چونه ژ جرك مه دچي كه دوري جيل لمه برين سرپرا خوي ليراند
شف ودروژان وكي بلبل دكه فد دو هوار از دنا ليم ژ غي صولينيا پرده دراند
ثني ب يا كي درنشي ليهوده مه دكل نه بوار روژكي روته نه دلي خم دهشيني ماند

[illegible]

حق دزانیت ژغا عشقا ته بچار و دلیق   چ قیامت لمه ئه بو بخدی دل کرزاند

مه کو دلبر ژ کلا بیدره خم ئه ئانه ددل   ولـه   ایضا

وره افلاطونی بیبی بو مرفی سر مزاند

دیبا ژ کلا صوتم دلبر چ بمن نادت   شه ماره دی من خوتی کو ژ لغا کیه بادت

وی ژلفی کرم تالان انخسته ژ بالان   عمری مه چو چل سالان بیند لمه هلنادت

سبید لمبو ابیاری افرازی بو بروازی   بیزانا بو شفا طاری غفلت بو مه ر نادت

غفلت ته نه بو چارا کنه ته کرن بارا   نانی ته دی منبارا شرم کو ژ کری بادت

شرم کو ته وی روژی دانه دنان دوژی   بو شمان بی هر هوژی بو شمانی نفع نادت

بو شمان ببه هر نوکه کرم ریا بر شوکه   تو به بله افزوکه بلکو ته ژی آزادت

بالی ته وختی بوری هشیاره بولته کلا جوری   توصیه لمر کوری هر هو ببه دلی نادت

هر هو بوته نه ابیتی ژ غفلتا کلام دنیتی   بی وخته مرن بیتن دا ته بری نادت

دا ته بری هشکه مینفانی ژ لیف نشکه   بو ته ژی ژ رکه بو ری لوژمن نادت

بو ری لته شه بازی هیل دا ژکرن مازی   نانی هیبا تو مای طاری بعادی ته بر نادت

بعاد کی بی شرمی نه ماخلی و کرا طرمی   هیژ تا تو نهوک کرمی ها وخته مرن نزدت

ها وخته ته جبا نجبیت دنیا ته ژی رکیشیت   هشیاری ته هلک بسبیت هشیاره ژ خو طانادت

هشیاری که ته ریلا خلا صوته بخو هیلا   تو مابه لنان بیلا گرداب ته بر نادت

گرداب لمی هردم دو شه واره بکیم بردم   حتی کو رهو لسر دم بی کاری خولنادت

بی کاری کی نازانی سرمابو بشیمانی   هیلی شکال عدنانی دلکی خو لبه بادت   دلستا زمو بر نادت

گردخو لبه هل لت کنه هالزمه دز لت   غفرانا ته سرور ورژکی خوشی لبه لادت

سر خوشیا دنیای صد دا بتره ژتای   ممدوحی دلکت برای ری تو بیه هو نادت

تو بیامه گرنه ژ نانا   دل خارا لسر ژ نانا

ولـه   ایضا

هیلا لبه بشیمانا   افلاطونی افه عادت

روژ بیته در آل صورو زر روژ لسر بانی ته بیت

هردم بژی بکیف و خوشی جژ نا ته ژی بیروز بیت

هردم شفاته روژ بیت ... دلان هیبا ته خوشی بیت

هیند روژ شبه هر چیز نه بیت جژ نا ته ژی بیروز بیت

هندی کو اتی دنیا هبی   بروی باند بدین سبی   (تو ژی دگل وان هر هبی)

هر حاکم و ژان هو په بی   جژ نا ته ژی بیروز بیت

هیفا لسر ته چار دبته   دائم بهار لعوری ته بت

ته چ مراز هر و بت   جژ نا ته ژی بیروز بیت

بلکیفه وکا دوری ته غا چیژ نا ته ژی بیروز بیت

کو باوش ه هین هی لبی بای ته بی

دام دفوواه ته بی چیژ نا ته ژی بیروز بیت

هات هێ ... خبات افرو لولات روژی هلات

علاوفا شوق له دا چیژ نا ته ژی بیروز بیت

دوژ در لفت جاك هللفت دوژمن برفیت بان ژی بلفت

ممدوح دفیت او حالی بیت چژ نا ته ژی بیروز بیت

... وتفریز وشیراز همدان طورو سوسیون ...

بحری قزوین بحری فارسی بحری رشی بحری سپاه ...

... بی بوم کردا بلکی صاحسون و آنار زلا دی ... خونرمادون

دی بژین یاه دی گرژین دژمن وناکین فنژین

ژنوکه بیفه بوکسی قطا چه تمنا ناکشین

... جنگله بازین ام بخوشیرین برژار

ملالکونیی بونیاد هرو کرکونین دهار

بوسی وکورزوم کریدان ملالکران و ...

روژا جنگیا ... دنازین دابژین ...

دی بژین یاه دی گرژین دژمن وناکین فنژین

ژنوکه بیفه بوکسی قطا چه تمنا ناکشین

روژا جنگی هوین دبینن ام بلنگین پانی شیر

فیرسین گوهو جیبانین پهلوانین شف بلکین

لقوچهای حرام خوزانین بوکسی نابینه بیر

چندی عالم دابزانن باشی کردا نینه میر

دی بژین یاه دی گرژین دژمن وناکین فنژین

ژنوکه بیفه بوکسی قدیم تمنا ناکشین

نسبت بجیهانیون ددبرین ام همی کردینه خزی

پهلوانین کربانیدین دست برا زین ابو شرف

وعدت بیفاه بیتین ام فلکینی تولین بری

بسیند و بیهانی ... دی بژین و ...

دی بژین یان دی کوژین د ژمن و نالین قبژین

ژ نوکه ببقه بو کسی قط چ تمنا ناکشین

آلای ژ نکین هلینن چندی کلاو آخر بکین

کردستانی نجمالینن پادشاه بکین

کو صور لی بجریان د ژمنا بی کور بکین

ژ نوری دیبا قژ بلین اخلاقی دل خوش بکین

دی بژین یان دی کرژین د ژمن و نالین قبژین

ایضا

ژ نوکه ببقه ... قط چ تمنا ناکشین

من ژ بر اهلی زمانی عقل و هش من جو ژ دست

ذو ر تحیر مام دکل وا بچه را من دکل نه بست

قتین بیهوده ناکم من ژوا احرام بست

پرتوی نیکان نه کیرد هرکی بنیادش بدست

نا اهلی ژ چون کرده کان بر یکبدست

- حرف الياء -

له ایشا ... ...

٢٧

اروکرمه دیف کلاك او سر شرینا سرملك

خورشید ژ جافی ژ ته بلك حوریا دباغی جنتی

نوری لبرقیری ته لی شمس و بدرا پرکشه

عالم همی بون سرخوشه ژ بر عطر و شوقا جبهتی

... بر عطر و شوقا و کهی شریف دبو ژ بلك ژ ...

انجینه بر آهوا همی کیز لکفانی قدرتی

تیر دانا ژ قوسی اسوده شه ژ دیه شرین فده

صوتینه ولك ته ده صبه بنا ری فراق حسرتی

... نیه دل صوتنه آگر لهنا فه گفتنه

ما خوشیك لحالی منه ژ لیو کرینو حرقتی

... نالیو د ... ژ صبت نینه بلك دمی

آهو کرینه ژ غمی خون چو و صبو ژ جا فیتنی

... ژ نافر جیفی دکل ته صد هزار داغین لدل

لی کشتیه ژ جا فین بکل صور بکل لسر خالو خطی

صور بکل لسر خالانه وی ... لنا فلیفانه وی

ژ ... بسر سیفانه وی عرعر شبهی قامتی

قامت ژ حانا طابلا فی صوتی ژ ... فی

اروکر ... خنافی ژ لفین لدور ...

زلفین ندور بدر منیر کلی ن سیاه لنکار عنبری

زندین سبی لی بدکته شیر و زلفیه نیفا مه حبتی

و زلفیه نیفا صورتیا خوشی نما هه بحوریا

محدوح دبی سلو جیا به دفیت ژ چند امتی

هفالا تو ژنه بینی لدنی　　کلا چیتره بو ته روینی بتنی

مروق خراب تیکلا وی نه که　　تو دی پوشیمان بی لدارئ دنی

نه به هفالئ اوکسی بد عمل　　امانت تو بکره اڤی گوتنی

وکرنه دلی روشنی مال خراب　　تو هردم ژ حسرت دبیژی تمینی

اگر تو ببینی ژ قنجین غو دی　　بفرصت بنیره اوی دیتنی

دکل وان ببه هفدل و هم نشینی　　تو دل فانی وابه حتی مرنی

اونا غم رژین بو ته وقتی غمان　　تو دبهژی یا دا ببیته غنی

تو یاری خلا تلك ژ دستی اوان　　بفنیه بنیره اوی داینی

اڤه شیر تا من بلا بو ته بیت　　وها گوتی محدوح دما کرتنی

سالا هزار و سی صید و شیت و سی

لزندانا موصل لجیریا　　بسی

دکر نه صد و چل و چار و هزار　　وفاة کر لبو تذری شریفی دنی

توفی من شیخ نوری البریفکانی فی ذی القعدة سنة ١٣٤٢ [illegible]

[illegible] ١٩٢٤

[illegible]　لمدوح البریفکانی ایضا

اگر بروتی بژی یان تو بژنکینی　　دڤی هر دم بکلو درد ببوریتی

غم و دنیا دکل بك برنه هفالئ　　کسی به غم چوا دی لڤیره بینی

نه هفلاڤین دی دکل تهژی هفیرکر　　اگر بباك لی بنیری دی تدرینی

نه کو تو بوی ژ ژینی ببیه مغرور　　بزانه او هی ژ هره شر بینی

کلا خوشی وشاهی ژی مه دیتن　　دلی آخر هی لمه گرنه شینی

امانت من لته اوببی برادر　　چه جا ڤیرا ئکی دوستو افینی

اگر سبیدی تو ژ بی ژوری کیف خوشی　　محققا دی لتو کت نغرو کرینی

هزار قصر و بلا صالی تو جیکی　　دڤی آخر لناڤ قبری ژ شو طاری تو رینی

هزار کس هروکی مه بی دخوش بون　　لسر تمختا دکر کیف و شهینی

ژ نکیفه من اوبیکفه بورین　　تو اخباری دوان نزانکه بخوینی

ژ بو ته من نفیسین اڤ نصیحت　　مخابن شیره تیت من تو بدرینی

بسه اخلاطی کس کوه نادتن نه　　چرا هنده تو درا ڤه دهینی

لدنیای عجائب پر مه دیتن

لو محدوح تو پر دهر دو برینی

4. Helbesta Perîşan bi destxetê Şêx Memdû'hê Birîfkanî.

شێخ مەمدوح بریفکانی ١٩٢٧

شێخ مەمدوح بریفکانی ١٩٣٨

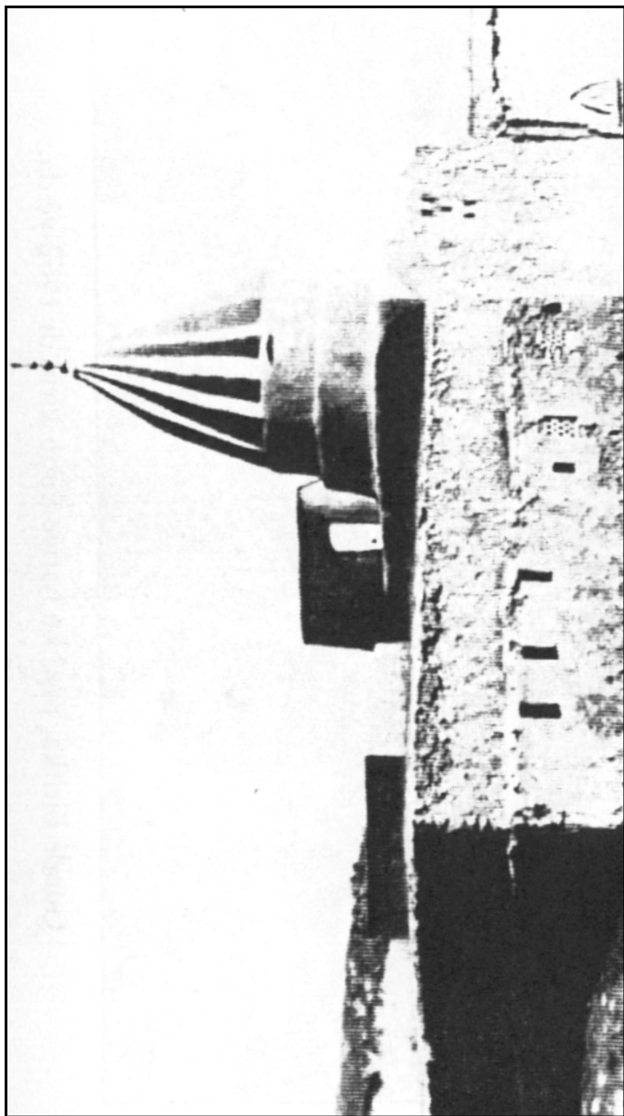
شێخ مەمدوح بریفکانی ١٩٧٦

گۆڕێ پاکژێ شێخ مەمدوح بریفکانی – گۆرستانا دهۆکێ

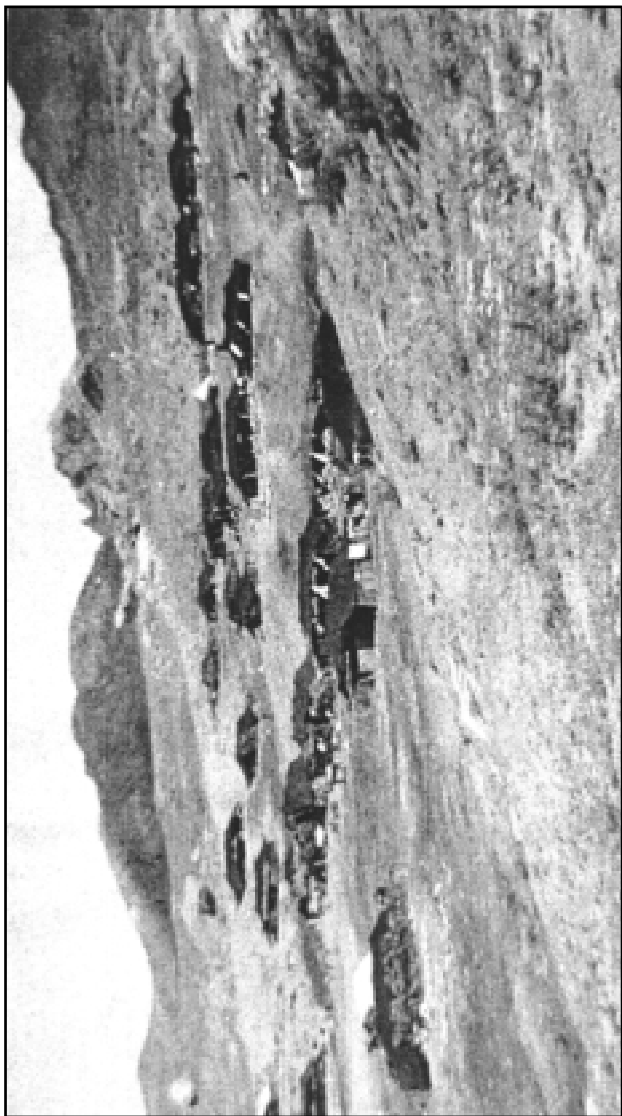
گوندێ بریفکا ١٩٦٢/٣/٢٦

تەکیا و مەزارێ شێخ نورەدینێ بریفکانی ١٩٦٢/١/٢٦

چیایێ کاتوی لگوندێ یێ شەبابێ-ئەلکێ، کوردستانا باکور

زوزانێن لالەشێن ١٩٧٣

پات [PAT]

[PAHI]

[PAŞİ]

[PÎŞİ] امام

[PÖŞİ]

[POŞİ]

پشتی [PIŞTI]

[PEŞİ]

پلشی [PELIŞI]

پوشی [PÖŞ]

پوشمان [POŞMAN] ندمان

پشیمان [PEŞÎMAN]

پریشان [PERİŞAN]

پاچ [PAC]

پوچ [PÖC]

پارچه [PARCE] وصلة

* Rûpelek ji Ferhenga Birîfkanî (bi destxeta wî)

نموونەک ژ فەرهەنگا بریفکانی

السيد شيخ ممدوح البريفكاني

السيد شيخ ممدوح البريفكاني: كان الفاضل الذكي الالمعي ممدوح الاسم والصفات، ذا الفضل والنباهة والعقل والفراسة الفطن اللّسن، وله الاصابة في القول والرأي، وله خصال قلما تجدها في شخص غيره فهو الذي صاحب الحق وولع بالوفاء والنفع الى غيره، وهذه شيمة المسلم الى اخيه المسلم، ولا غرابة، فلقد يسّره الله لهذه الخصلة الجليلة.

ان هذا الفاضل كان في بداية نشأته وفي صغره، قد قرأ مبادئ العلوم الدينية والعربية في وطنه قرية«بريفكان» ثم ارتحل مع بعض رفاقه وتجول لاجل تحصيل العلوم، وغادر الى منطقة اربيل و ـ كويي ـ وكركوك ـ فقضى فترة من الزمن في تلك الحوالي، ثم رجع الى وطنه، يتردد الى المساجد والمعاهد العلمية، والدراسة الخصوصية. ثم بعد ان قضى الوطر في ذلك في تلك الارجاء مدة من الزمن، استقر في«زاخو» وقرأ على الاستاذ الفاضل الملا احمد افندي العقري ـ حيث كان منبع العلم ومنهل الثقافة آنذاك ـ ومكث عنده وصاحبه حتى حصل على العلوم، اكتسب الشهادة العلمية وبتوقيع الاستاذ احمد افندي العقري. ورجع الى وطنه ونبغ في العلوم المقررة كلها: من العربية والبلاغة والكلام والفلسفة، وغيرها من العلوم. فاحرز الفضل زاخراً بالمعلومات والدراية في عنفوان شبابه. فباشر بالتدريس والدراسة العلمية في التكية «التورية»، واجتمع اليه الطلاب من الاطراف، وبعد مدة انتقل بتدريسه وطلابه من التكية الى«مسجد بريفكان» فأقام هناك يشتغل بالعلم والتدريس. وكان ذا مقدرة فيه. ثم اخذ يجمع الكتب النفيسة: من منسوخات ومخطوطات وغيرها على اختلاف انواعها من العلوم. ولا تزال هذه المكتبة موجودة بحوزته مع زيادة، ومن ثم لم تسمح ظروفه بتاتاً البقاء في بريفكان، فانتقل الى دهوك في آواخر الثلاثينات، واتخذها محلاً لاقامته.

وانه لم يبق مكتوف اليدين امام ازمته ومحنته، لذكائه وقابليته فشق طريقه في الحياة. فلما كان مأذوناً في نشر«الطريقة» من بعض بني اعمامه واهل قرابته اضافة الى اجازته العلمية كما ذكرنا، عندئذ قصد الى الديار التركية وسافر الى هناك، وبدأ في الارشاد ونشر«الطريقة القادرية» في تلك الارجاء، ولما كان هذا العمل ـ الارشاد والطريقة ـ محظوراً نشرها في البلاد التركية بتاتاً. الا ان هذا الشيخ بدهائه تمكن من مزاولة هذا العمل سراً بادئ ذي بدء وبتأييد من اهل المنطقة ومساعدتهم.

وبذلك اسس قواعد الطريقة هناك، ونصب له اعواناً وخلفاء ومدراء. وانه آسرهم

فـ...ـلاء بعـ...ـيناى

٨٤

بشخصيته، بنطقه وفصاحة لغته فاحبوه حباً شديداً لذاته، وحبذوا افكاره، فكان محل تقدير الاهلين وتعظيمهم، وخاصة ان هذه المناطق من البلاد التركية لهم سابق محبة الى اسرة البريفكاني منذ عهد الشيخ نور الدين او ابعد من ذلك. فبهذه الواسطة انتشرت الطريقة في تلك الارجاء بل تجددت وبعد فترة لما تحققت لدى الحكومة التركية بان هذا المرشد لا يبث دعاية تضربهم ولم يقدم الى هذه البلاد بسوء نية. لذا احبته الحكومة التركية وسمحت له بنشر الطريقة القادرية علناً واصبح من معتمدي الحكومة التركية ومحل تقديرهم وكذلك الاهلين على السواء. ثم غادر الشيخ ممدوح من دهوك الى الموصل لاسباب وظروف طارئة، بعدها رجع الى دهوك؛ وتعين واعظاً سياراً من قبل دائرة الاوقاف في بداية الخمسينات. ولهذا الفاضل الشيخ ممدوح ايضاً: ممارسة تامة في الادب الكوردي ـ لهجة بهدينان ـ وله المام كذلك بالادب العربي وينظم(اشعاراً) باللغة الكوردية ومنظومات وقصائد وقصص وكلها باللغة الكوردية؛ وكذلك توجد في حوزته من هذا النوع(قصائد وقصص) لغيره وعدة من المؤلفات القديمة الكوردية مثل«ديوان الشيخ نورالدين البريفكاني» فيه نصح وذوقيات ورموز لاهل التصرف.وديوان الشيخ الجزيري ومؤلفات الشيخ احمد الخاني. وللشيخ هذا مؤلفات ضخم على شكل قاموس كوردي وهو ـ مخطوط ـ لحد الآن.

والشيخ ممدوح هو ابن الشيخ محسن اخ الشيخ نوري البريفكاني وان الشيخ محسن هذا، لم يغادر«بريفكا» ولم يزاول اعمال الارشاد، طالما اخوه الاكبر الشيخ نوري في الوجود. واعتزل الناس وظل في داره يتعبد ويطالع الكتب الدينية وسلف الصالحين الى وفاته سنة ١٣٤٤هـ. اعتنى به ولده الشيخ ممدوح ودفن في القبة النورية في بريفكا رحمه الله. اما وفاة الشيخ ممدوح فهي: في شهر نيسان في اواسط ١٩٧٦م رحمه الله.

فەرهەنگا بریفکانی

نڤیسکار: شێخ مەمدوح بریفکانی

ئامادەکار: زاهد بریفکانی

ئەڤ ژی فەرهەنگا شێخ مەمدوح بریفکانییە. د سالێن پێنجهان ئامادە کربوو لێ تەمام نەببو، و ژبەرکو شێخ مەمدوحی گرانی دابوو سەر پەیڤێن پەتی و ڕەسەن و د گەریانێت خوەدا لهەر چار پارچێن کوردستانێ دا جڤاندبوون و پڕانیا وان پەیڤان ب خوە چێکربوون و هەر چەندە ئەڤ نە فەرهەنگەک مەزنە و نەدبوو پرتووکەک سەربخوە ژبەرهندێ مە پێتڤی دیت کو ڤێ فەرهەنگێ دگەل بچووکیا وێ، یەک ژ بەرهەمێن بریفکانی دناڤ ڤێ دیوانێ دا چاپ بکەین.
شێخ مەمدوحی بێژەیێن فەرهەنگوکا خوە ب کوردیا تیپێن عەرەبی و لاتینی و لهمبەر زمانێ عەرەبی نڤیساندبوون. من مەعنا و هەڤ مەعنەیێن بێژەیان لهەمبەر کوردیا ب لاتینی لێ زێدەکرن. هەروەسا تێ خویان کو شێخ مەمدوحی هێ ژ وێ دەمێ ڤە گرینگیەک دایە کوردیا ب تیپێن لاتینی و خوەستیە کو ل باشوورێ کوردستانێ ژی بێنە بکارئانین.

زاهد بریفکانی
کوردستان/ ٢٠٠٢

فەرهەنگا ئەخلاتی

دانانا: شێخ مەمدوحێ ئەخلاتی‌یێ بریفکانی

دەرگەهێ ئێکێ پیتا ئا

ئا: نعم
ئائینە: مرآة
ئابور: اقتصاد
ئاپو: العم
ئاجار: نوع من النبات
ئاخ: تراب
ئاخەبان: تراب السطح
ئاخ ئاخ: كلمة تحسر
ئاخوير: اصطبل للحيوانات الكبيرة
ئاخويرک: حشرة صغيرة تشبه البعوض
ئاخفت: تكلم الانسان
ئاخفتن: التكلم والكلام
ئاخولا: اسم قريتين في عشيرة شيدا
ئاخینک: تحسر
ئادە: قطف الاعشاب الزائدة في مزارع الحنطة والرز
ئادە: تنقيح، جزيرة
ئادودک، هادود، گولچ: اداة لقلع النبات
ئادار: شهر آذار
ئادی یەمان: مدينة تقع في كردستان تركيا
ئاريا: توجع بشدة
ئار: دقيق
ئارڤان: طحان
ئارو: خيار
ئارەزوو: مقصد
ئارام: هاديء
ئامانج، ئارمانج: هدف
ئاريشە: ئاسێ، صعب
ئارميش: حرير
ئارينوک: الحمص المكسر
ئارينک: نوع من البكاء، يقال للطفل حين يبكي كثيرا
ئارنيس: ميناء ومركز ناحية على ساحل بحيرة وان
ئاراس: نهر في قفقاسيا وهو الحد الشمالي لكوردستان
ئارخافک: أكلة كوردية، طحين مقلي بالدهن
ئازا: قوي ومتين، العفو من حقه، العتق من العبودية
ئازاکر: عتق من العبودية، وعفى عنه
ئازاهی: مجلس العزاء
ئازريا: غضب
ئاسک: غزال
ئاسن: حديد
ئاسمان: السماء
ئاسمين: ياسمين
ئاسانی: سهل
ئاسيدە: نوع من الحلوى
ئاس: حصين، منيع
ئاستەنگ: عائق
ئاسێ: صعب، مستعصي
ئسپيندار: اسم شجرة معمرة وعالية
ئاسێهی: صعوبة، اسم قرية على طريق زاخو
ئاش: طاحونة
ئاشڤان: الشخص الذي يعمل في الطاحونة
ئاشک: قهوة، دقائق القهوة
ئاش بو: اصلح، تواءم، اصلح بينهم

بنەجە: اساس، موطن
بەردای: متروك
بدليس: بلدة كبيرة في كوردستان تركيا
بەركەفتى: لائق ومناسب
بانگ: آذان
بەيار: ارض غير مزروعة
بێ شەباب: بلدة صغيرة في كوردستان تركيا
باش كالا: بلدة كبيرة في كوردستان تركيا
بريسى: صاعقة
بيرا: اخو الزوجة
بێريڤان: المرأة الحالبة
بەرەڤان: الشخص الذي يفرق بين متنازعين
باسک: ذراع اليد، قصبة تدخين
پەحن، پان: عريض
بيانى: غريب
بيمانى: سكان
بەردای: متروك، مطلقة
بەهى: تعزية
بها: قيمة
بانگين: نداء
بينشى: عطس
بنگەه: اساس
بندان: رخوة الدقيق، بنضان، مخلفات الطحين، علف الحيوانات
بێگاڤ: مجبر
بنزينک: ما يخفى تحت السرج
بەرەداهى: متروك
بالەتە: عشيرة كوردية
بڤر: فأس
بابەليجک: الاصبع التي بجنب الاصبع الصغير
بەق: الضفدع

بەخت: وجدان او الطالع
بەختيار: صاحب طالع واقبال وحظ
بەڤل: مثيل
بوچى «بو»: لماذا
بەيتەشە: انسان لاابالي
بيابان: صحراء
بێلدک: اربعة ايام من آخر كانون الاول الشرقي مشهورة بالبرد والشدة
بێلدوخە: اربعة ايام من اول كانون الثاني الشرقي مشهورة بالبرد والشدة
بێمک: الحبة الخضراء الناعم
بەرماى: فضلة وما تبقى من الاكل
بزى: عبء
بەرانبەر: مقابل
بالتە: نوع من الفأس
بەرگەڕيان: مراجعة
بسپورى: مراسل، فاهم
بێندان: التنفس والاستراحة
بەرزە: مختفي
بزاڤ: سعي
بوش: الكثير من الماء والفائض
پێتڤى: يحتاج، احتياج
برميت: تراب التبغ
بنک: ما تحت التتن
بيه: السفرجل
بيهوک: اسم شجرة
بستى، پستو: ياخة
بازرگان: تاجر
بزرى: حفي، حافي
بيتک: بثرة تخرج في الجفون
بەراف: حجر تحد به الآلات الجراحية

برچى، برسى: جائع
بەند: عقد من الورق وقطعة من الغناء وغيرها
بەندک: خيط عريض
برک: حوض الماء
بادە: اناء
باپير: الجد
بنواشە: بناغة، اساس
بنچان: رخو الدقيق
بەردەقانى: آلة تضرب بها الحجارة
بەديل: العمر
باشقەکر، ژێک جودا کر، تەفريق کر: فرق بين
بيڤ: فرصة
بەلگ: ورق الشجر
بەردەڤ: على اللسان
باليلک: بثور
بلا: فليكن
بەرچوى: الحمل الساقط
بەرگيز، شەل و شەپک: ملابس كوردية
بناف: شجرة
بەربياڤ: صحن الدار
بێژە: قل، نحل الدقيق
بژارت: نقي او نظيف
براژت: شوي
بەيبينک: اسم وردة صفراء اللون
بێردوش: صطل
بڕيار: فعال وحاد ،، قرار
بەرازە: كاريتة، الخشب الكبير القوي الذي تكون قوة البناء عليه
برازە: الغير
بريفکان: اسم عشيرة وقرى تقع في كوردستان العراق قرب دهوك

بامەرنى: بلدة صغيرة قرب دهوك
باعەدرێ: قرية تقع في كوردستان العراق سكانها من الكورد الأزيديين
بلەک: ما يأخذ بين الاصبعين
پيروزى: مباركة
پيچەک: قليل الشيء
پچەک: قليلا
بازە: نوع من القماش
بندک: آلة في الرص
بەرسوژ: حموضة
بيناهى: ضوء العين، رؤية
بێڤێرى: تيفوئيد
بن: بندك
ژارە: منقى ومصفى
بژکى: تفرق
بناغە: اساس
باجان: طماطة
بناس: سوج، سبب
بحورى: تحسر
بزداند: خاف وقطع
بەزى: ركض
بروف: نوع من الامراض الجلدية
بێڤل: انف
بشکفت: انفتاح الورد
باروف: المطر الشديد مع الهواء
بشکوژ: غنج الورد
بنەکوک: مركز
بيتانوک: کوليلکێت بوهارێ، شقائق النعمان
بەلاليک: شجر
بەلاڤ: انتشر
بەهتى: تفاجئ

پەمبی: قطن
پورت: شعر
پیژان: طحان
پلپلک: حشرة صغيرة جدا
پەسن: مدح
پف: نفخ
پڤدانک: ما ينفخ فيه ويخزن الهواء فيه
پەروانە: فراشة
پەلیتاک: فراشة
پایتەخت: عاصمة
پەنگیا: لم يجري الماء، راكد، غير جاري
پێرو، پێر و ترازی: بعض من النجوم المعروفة
پەیک: رسول، قاصد
پەیاک: راحل او مسافر
پادشاه: سلطان
پەیمان: عهد
پەیداکر: وجد
پرچک: غليان، صوت الماء عند الغليان
پەنیر: جبن
پاریک: قطعة صغيرة من الخبز
پرێزە: مكان قرع الحنطة بعد حصادها
پەرسیڤ: الزكام
پارسەنک، پارسەک: مستعطي، سائل، مستجدي
پند: حيوان
پەهلەوان: بطل
پەردە: حجاب
پویت: ضعيف البنية، قوت الماشية ويتألف من اوراق الاشجار
پەلیت: نجس
پێڤاری، پیڤیری: تيفو
پیلک: فلس
پەشک، چپک: قطرات
پەشی: انفلت قريب منها
پرکندە، پراکەندە: انتشر
پەریشان دل ب غەم: منكوب
پێچولک: الولد اذا لف في الخرق حين الولادة، القماش يسمونه قماطك

دەرگەهێ چارێ پیتا دێ

دێ و لێ

دل: قلب، فؤاد
دلوڤان: محبوب
دەلال: مدلل
دیلپانک: سلم
دلبەر: محبوبة اخذت القلب
دولێک: ما بقي اخر البيادر من الحبوب التي لم تخرج من الكمام
دەلیڤە: مجال

دێ و مێ

دەم: وقت
دومان: دخان
دوماهی: نهاية

دێ و نێ

دەن: فخار يوضع فيه الماء ليبرد ويصفى
دەنگ: الصوت
دندک: حبة الحنطة او الشعير او الرز وآلة في الرص

دێ و هێ

دەه: عشرة
دەهبە: الحيوان الوحشي المضر
دهۆک: مدينة من كوردستان العراق ومركز

محافظة دهوك
دوهی: امس
دێ ها: خذ
دهول: طبل

دێ و وێ

دەوران: دائرة الزمان
دەوار: حيوان، الحمار واصناف الفرس
دیوار: حائط
دەوین: طعام يصنع من اللبن والقمح
دیوان: مجلس
دێوانە: مريد، مجنون
دێو: شيطان، عفريت، جني
دەوێت: يريد

دێ و یێ

دیاربەکر: مدينة في كوردستان تركيا
دیاربو: ظهر
دی: أم
دیاری: هدية

دێ و غێ

دەغەل: ئامیر، عدة
داغ: كي، جروح

دێ و فێ

دەڤ: الفم
دەف: عربة
دفزن: بمعنى الرقاق للدف
دفن: انف
دەڤە: الجمل

دێ و قێ

دوق: رجل سياسي وديني
دقور: قاطين، دقور
دقدانک، ئامیرێ دەقاندنێ: آلة الدقة

دێ و کێ

دکاک: الحبوب والذخائر والقوت
دێکوانە: دواء تصاد به العصافير
دەکەنەک: مجدي، حەنەک دبن دەکەنەک: الجدية

دەرگەهێ پێنجێ پیتا تێ

تێ و ئەلیف

تا: حمى، سخونة
تاری: ظلم
تامیزک: بثرات تخرج في اطراف الفم آخر السخونة
تالان: نهب وسلب
تازەیە: لطيف، جديد
تاسب: سوء الظن، نميمة
تانا: هوار، استغاثة
تاخ: جانب
تال: مر
تەعل: مر
تاء: كلمة تأسف وحيف، يقال: تاه ومخابن. اي حيف عليه
تافیل: تطهير من النجاسة
تو، تە: انت
تاق: جدار
تی: وجه، جنب
تیڤل: قشرة

تێ و بێ

تیپ: حرف وحروف، فوج من العساكر، مجموعة
تەپک: حفنة من الطين والجص
تەبایی: اتفاق، وحدة
تبل: اصبع
تبار: فصل

چمبل، دەستک: طرف الدلو، اليدة

چێ و نێ

چون: الذهاب، ذهبوا

چەن: عظم الحنك

چنیک: بستان الاشجار المثمرة، بستان

چنیک: قطع صغيرة من الخبز

جنار: شجرة، اسم مدينة في كوردستان تركيا

جینک، ناڤەند: مركز

چنی: قطف الثمار، كرات الخبز

جانەوەر: حيوان، وحش

جونی: حفرة توضع فيها الحبوب لغرض الطحن

جاند: زرع

جەنگ: حرب وشر

جەنگەنە: شرير

چەنگ: جناح، ناقوس

جێ و هێ

جه: مكان

جیهان: دنيا

جهال: جوال

چەکی: مسلح

جوهی: يهودي

جەه: الشعير

جێ و وێ

جەوی: صمغ

جەوا: كيف

جەودک: كيس الماء

جو: آلة لتقطيع الصوف والارياش

چیە: ماذا

چیا: الجبل

دەرگەهێ هەشتێ پیتا حێ

حلیک: اجاص

حلی: املس

حەنەک: لعب

حسیک: نحس

دەرگەهێ نەهێ پیتا خێ

خانی: دار

خانم، خاتون: سيدة

خانک: ما يخبز عليه

خان: مايأوى اليه المسافرون والمارون، فندق، هوتيل

خار: غير مستقيم

خازر: الزاب، نهر يصب في دجلة في كوردستان العراق

خابیر: خابور، نهر يصب في دجلة في كوردستان العراق

خامتیر: جبل في سندي في كوردستان العراق

خازگین: طالب الشيء

خاندن: القراءة

خاوین: نظيف

خارن: طعام

خاپاند: خدع

خاڤ: ندى

خاریفک: كاس

خانەدان: غني

خفیتان: زبون

خێ و بێ

خەپارە: تنقيح

خیچ: خط

خێ و دێ

خودان: صاحب

خودێ: الله

خێ و رێ

خورت: قوي

خورتی: بالقوة

خەرز: بزر التناسل، الجينات

خرک: نوع من البكاء

خڕ: مجادلة

خور و کمان: البكاء الداخلي، حالة من الحزن الذاتي الداخلي

هورکمان: استعصاء، عصى نفسه

خویرک: دودة تاكل الاشياء البيتية من الصوف والغزل

پەنجیرک: مخلب

خری: صافي، وجاء بمعنى التوبيخ، العقوبة

خوری: الصوف

خرپەک: الارض الجرف

خرشە: غير مثمر

خوڕایی: مجانا

خریک: نوع من البكاء

خەریک: مشغول

خورمە: تمر

خوریا: حك

خورستی: متين، طبيعي

خریا: كفر، خرج عن

خرەپشان: مصارعة

خوریک: مرض الجدري

خێ و زێ

خۆزی: ليت، للتمني

خێزان: زوجة

خزم: اقارب

خزمەت: خدمة

خیز: الحصى

خەزیر: صهر

خەزام: خريف

خر: كله

خێ و سێ

خەسی: ام الزوجة

خێ و شێ

خوشینک: جميل

خوشیمانک: الصبي ذو الخواص الجيدة

خویشک: اخت

خوش: لذيذ

خشیم: ابلة

خوشاڤ: دبس

خێ و فێ

خفتان: قفطان، لباس مشترك بين الرجال والنساء

خەفک، خەفکا مشکا: فخ، مصيدة

خێ و لێ

خلیفان: اسم بلدة في محافظة اربيل

خەلات: خلعة، هدية

خلخلە: فارغ

خلولە: مجوج